

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**Вивчення народних ігор у світлі змін у селах Мала Добронь та
Тісаагтелек Ужгордського району**

Ур Георгіна Йозефівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юріївна, кандидат наук, доцент

Завідувач кафедрою філології:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габілітований, доцент, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

**Кваліфікаційна робота
Вивчення народних ігор у світлі змін у селах Мала Добронь та
Тісаагтелек Ужгородського району**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го -го курсу
Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»
Ур Георгіна Йожефівна

Науковий керівник: Кейс Маргарета Юріївна, кандидат наук, доцент

Рецензент: Чордаш Василь Васильович, викладач

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék

**NÉPI JÁTÉKOK A VÁLTOZÁS TÜKRÉBEN KISDOBORONYBAN ÉS
TISZAÁGTELEKEN**

Szakdolgozat
Képzési szint: alapképzés

Készítette: Úr Georgina

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Filológia «Magyar nyelv és irodalom»

Témavezető: Dr. Kész Margit, kandidátus, docens

Recenzens: Csordás László, tanársegéd

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	6
I. Szakirodalmi áttekintés	8
1.1. A magyar gyermekjáték kutatás múltja	8
1.2. A játék fogalma	14
1.3. A játék csoportosítás és felosztása	17
II.A kutatott gyermekjátékok bemutatása	29
2.1. A felnőttek játécai ölbeli gyerekekkel.....	29
2.2. Mondókák.....	32
2.3. Játékok.....	38
2.3.1. Eszközös játékok	38
2.3.1.2. Tárgykészítő játékok	39
2.3.1.3. Eszközös ügyességi játékok	42
2.3.1.4. Labdajátékok	44
2.3.1.5. Sport jellegű népi játékok.....	45
2.4. Mozgásos játékok	45
2.4.1. Mozgásos ügyességi és erőjátékok.....	45
2.4.2. Fogócska.....	46
2.4.3. Sokfelé vonulós	48
2.5 Szellemi játékok	49
2.6. Párválasztós játékok	50
III. A kérdőívek kiértékelése.....	53
3.1. Népi játékok az óvodában	63
Összegzés	67
Irodalomjegyzék.....	69
Резюме	72
Melléklet.....	73

Зміст

Вступ.....	6
I. Огляд тематичної літератури	8
1.1. Дослідження угорських дитячих ігор в минулому	8
1.2. Концепція ігор	14
1.3. Групування та розподіл ігор.....	17
II. Презентація досліджених дитячих ігор	29
2.1. Ігри дорослих з діточками на колінах	29
2.2. Скоромовки	32
2.3. Ігри	38
2.3.1. Ігри з предметами	38
2.3.1.2. Ігри з виготовленням предметів.....	39
2.3.1.3. Ігри з предметами на спритність.....	42
2.3.1.4. Ігри з м'ячем	44
2.3.1.5. Народні ігри спортивного характеру.....	45
2.4. Рухливі ігри.....	45
2.4.1. Рухливі ігри на спритність та силу	45
2.4.2. Доганялки.....	46
2.4.3. Розхідні в різні боки.....	48
2.5. Духовні ігри	49
2.6. Ігри з вибором пари.....	50
III. Аналіз та оцінювання анкет	53
3.1. Народні ігри в дитячому садку	63
Висновки	67
Список використаної літератури	69
Резюме	72
Додаток.....	73

I. BEVEZETÉS

Életünk meghatározó pillanatait gyermekkorunkban kezdődnek. Nincsen olyan gyermek, akinek az életében ne töltsen be meghatározó szerepet a család, a barátok és a játék- e három fogalom alakítja az emberek személyiségét. Nincs olyan felnőtt se, akinek a világhoz való megismeréséhez ne járultak volna hozzá a mondókák és a játékok. A játék nem csak fejleszt, hanem szórakoztat is. A szórakozás pedig az élet részét képezi egy gyermek, de még a felnőtt életében is. A gyermekkor kezdetén a kicsik leghamarabb a mondókák és az azokban rejlő ritmusokra figyelnek fel. A gyermek csodálkozva hallgatja szüleit, nagyszüleit, akiktől tanulja a mindennapokban előforduló dolgokat. Megismeri a természetet, az állatok hangját, akiket hívogat és csalogat.

Mindezek miatt a XXI. században még inkább hangsúlyossá vált a játék fogalma, igaz kicsit átalakulva, kicsit korhoz idomulva, fogyasztói piacra alakítva. Leszögezhetjük, hogy bármilyen történelmi korban is élt az ember, játszani mindig játszott. Ennek köszönhetően kezdtem el foglalkozni a népi játékok felkutatásával és változataival.

Szakedzőzetem témája: Népi játékok a változás tükrében Kisdobronyban és Tiszaágteleken. Ahogy a társadalom, úgy a játékok és azok használata is változik. Munkám célja tehát, hogy megvizsgáljam a népi játékokat és azok változatait. Ezt követően pedig a változatok szemléltetései. A változások következtében munkámat a hipotézisek felállításával kezdtem:

- Adatközlőim ismerik a településeik népi játékeit
- Bizonyos népi játékoknak egy településen belül is változatai vannak.
- Adatközlőim ismerik a népi játékokat és azok változatait
- A fiatalok ismerik és játszották is a népi játékokat
- Az iskolában is alkalmazzák/ alkalmazták a népi játékokat
- Adatközlőim pozitív véleménnyel vannak a népi játékokról
- Az óvodai oktatásban is alkalmazzák a népi játékokat

Nem véletlenül választottam dolgozatomban témául a népi játékokat, mivel fontosnak tartom a folklórkincsek gyűjtését és megőrzését, ami kultúránk része. A gyermekversek, játékok és mondókák nélkül a gyermekkor szürkébb lenne. Hiszen akkor édesanyaink sem ismernének különböző verseket, mondókákat és altatókat, amelyekkel tanítanak és szórakoztatnak bennünket.

Munkámat a szakirodalmi információk feltárásával, vagyis az kutatással kezdtem. Kutatásomat először a könyvtári katalógusok szakirodalmi gyűjtésével kezdtem, majd a

bibliográfiák és az elektronikus anyagok feltárásával és azok feldolgozásával folytattam. Dolgozatomban olyan neves alakok munkásságát tanulmányoztam, akik nagyban hozzájárultak a gyermekjátékok kutatásához és csoportosításához. Dolgozatom három nagy és néhány alfejezetből áll. Az általam hozzáférhető szakirodalom feldolgozása, elemzése által bemutatom a magyar gyermekjáték-kutatás múltját, kitérve a játék fogalmára és annak felosztási nehézségeire. Második fejezetemben a kutatott gyermekjátékok kerültek elemzésre, amelyeket a szakirodalmi gyűjteményekben lévő játékok között hasonlóságokat és különbségeket vizsgállok a gyűjtésem során kapott válaszok összehasonlításával. Harmadik fejezetemben egy kérdőíves felmérést végeztem a kutatott települések lakói között. A kérdőív célja volt, hogy egy általános képet kapjak arról, hogy a település lakói mennyire ismerik a népi játékokat és kitől tanulták azokat. A kérdőíves kitöltést hetven személlyel végeztem. A kitöltőket korosztályokra bontottam az átláthatóság és az elemzések sikerességeiért. A kérdőívek után egy mélyinterjút készítettem a kutatott települések óvodapedagógusával, akit a népi játékok tanításáról kérdeztem.

I. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1. A magyar gyermekjáték-kutatás múltja

A gyermekjátékok kutatásával már évszázadok óta foglalkoznak. Munkámban a néprajz szempontjából tanulmányozom a játékokat és annak kutatási módját, időszakát.

A népi játékok kutatása kétszáz évvel ezelőtt kezdődött. A gyűjtés legkorábbi időszakára a nem tudatos lejegyzés volt a jellemző, azonban több nyelvészeti, irodalom és pedagógiai munkában is felelhetőek voltak a gyermekjátékokra vonatkozó leírások.¹ A hazai és a nemzetközi viszonylatokban is később figyeltek fel a gyermekjáték-kutatásra, mint a felnőtt folklórra.² A legkorábbi források az 1500-as évekre tehetőek. A szakirodalom legelőször Baranyai Decsi János *Adagioruma* munkájáról ír, amelyben a játéknevek és játékleírások találhatóak. Többek között Baranyi munkájában ismerjük meg először a sípkészítést.³

A kezdeti törekvések után a gyermekjátékok tudományos igényű kutatása a 19. században kezdődött. A század elején a hetilapokban és folyóiratokban jelentős számban jelentek meg gyermekjátékokkal foglalkozó cikkek. Az első megjelenések a Tudományos Gyűjtemény, a Hasznos Mulattató, a Mulattató, a Regélő, a Honművész, és az Athenaeum című folyóiratokhoz köthetőek, amelyekben rövid leírások olvashatóak a származási helytől függetlenül, vagy csak a legfontosabb információk mellett. A bemutatott folyóiratok mellett egyéb munkákban is fellelhetőek voltak a gyermekjátékokra vonatkozó utalások, amelyek nemcsak a játéknevek miatt, de a játékok eredetük és azok forrásainak a meghatározásánál is lényeges.⁴

A 19. század közepétől a kiegyezést követően eredményes gyermekjáték-kutatás jön létre. Kialakult a tudományos igényű pedagógia, gyermekpszichológia, amelyek foglalkozni kezdtek a gyermekjátékok kutatásával. 1872-ben a Magyar nyelvőr folyóirat elindításával egyre nagyobb figyelmet fordítottak a népi játékokra és azok ismertetésére. A folyóiratot követte a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* megjelenése is, ami már gyermekjátékokat is tartalmazott. Mindezek jelentették Magyarországon a fejlődést és eredményezték a gyermekjáték gyűjtemények és monográfiák létrejöttét. A népköltési gyűjtemények gyermekjátékszövegeket is tartalmaztak. Jelentős gyűjtések születtek, például 1877-ben Komjáthy György, 1886-ban Beniczky Irma, vagy Kiss Áron és Benedek

---

¹ Dömötör 1990:532

² Katona: 1989: 377.

³ Dömötör1990:532

⁴ Dömötör 1990:532

Elek gyűjteményei, amelyek rendkívül gazdag adatokkal és néprajzi gyűjtésekkel rendelkeznek.

A 19. században az országon kívül külföldön, Európában is megkezdődött a tudományos gyűjtés. A 20. század elején szinte minden európai országban napvilágot látott egy-egy tudományos igényű gyűjtemény.⁵ Azonban a gyűjtésekben nem magát a gyermekjátékot kutatták, hanem úgy tekintettek a gyermekjátékokra, mint ősi műveltségi elemekre. Így az ilyesfajta gyűjtemények csak magukkal a játékkal törődtek, funkciójukról szinte semmit sem tudhatunk meg, és a játéklírások sem teljes értékűek, mivel csak a játék szövegeit közli. Mindez azzal magyarázható, hogy a 19. században a játékokra, mint ősi műveltségre tekintettek, ezért ezek az ősi műveltségek, archaizmusok csak a szövegekben lelhetőek fel.⁶ Ugyanakkor még ebben az időben jelentek meg értékes játékgyűjtemények, amelyek szintén számottevőek a játékgyűjtések kapcsán, még akkor is, ha csak játékszövegek leírását ismertetik.⁷

A hazai gyűjtések közül kiemelkedő az 1891-es Kiss Áron *Magyar gyermekjátékgyűjtemény*. A megjelent kötet több ezer olyan játékot ismertet, amely a Kárpátokból az Aldunáig terjedő területről, a Dunántúlról és a Felvidékről, Nagyalföldről és Erdélyből származik.⁸ Gyűjtőmunkáját 1883-ban kezdte meg a Tanítógyűlés megbízása által. A kezdetekben a munka lassan kezdődött el, de 1887-ben egy fordulópont következett be a gyűjtés kapcsán és nagy erővel megindult a gyűjtés és már az év végére megvolt az anyag, s az ország minden megyéjéből érkeztek gyermekjátékok. A *Magyar gyermekjátékgyűjtemény* előszavában ír arról, hogy a gyűjtés folyamán tanulmányozott különböző köteteket, amelyekben nagyon sok egyforma játékok talált, vagy azok változatait. A talált kötetek és a benne szereplő játékok s azok változásai ráébresztették arra, hogy adott játékok jelentős számban vannak jelen az ország területén.⁹

Gyűjtésének céljával az iskolák gyermekjátékokkal való ellátottságát tűzte ki.¹⁰ Kiss Áron a kötetben szereplő játékokat és azok csoportosítását a gyermeki életszakaszok megfelelően végezte. A játékok mellett azok dallama és gyűjtési helye is feltüntetésre kerül. A gyűjtés során megismert játékokat és azok változatait is szemlélteti a gyermekjáték-gyűjteményben. A kötetben található egyes játékok megszámozva, változatokban fordulnak elő, amik a dallam és a szöveg szintjén is különbözhetnek

---

⁵ Dömötör 1990:533

⁶ Dömötör 1990:534

⁷ Lázár 1997:26

⁸ Szapu 1996:9

⁹ Kiss 1891:15-16

¹⁰ Szapu 1996:9

egymástól. A kötet sajátosságát alkotja, hogy gyűjtése is megfigyelhető a szövegközpontúság, és hogy figyelmen kívül hagyta a játékok nem verbális összetevőjét. Ennek ellenére gyűjtőnk munkája precíz és kidolgozott, és nem is hasonlítható össze más gyűjtők munkájával.¹¹

A jelentős gyűjtemények után egy újabb visszaesés következett. A Nyelvőrben, az Ethnographiában és a Néprajzi Értesítőben sem jelennek meg a gyermekjátékokkal kapcsolatos közlések. S ha közöltek is, akkor is a már kiadott játékokat tették közzé ismét. Az 1900-as években kezdetét veszi a népi játékszerek gyűjtése. 1906-ban Bátky Zsigmond útmutatójában olvashatunk olyan adatokról is, amelyek a játékszerekre vonatkoznak. Azonban a gyermekjátékanyagok ebben az időben minőségileg és mennyiségileg sem lendítettek előrébb a gyermekjáték-kutatást.¹²

Az 1930-as évek közepén jelentős eredmények születtek a gyermekjáték-kutatás területén. Említésre méltó itt Kiss Lajos, aki mesél a Hódmezővásárhelyen élő szegény emberek és asszonyok életéről, s mindeközben bemutatja a kiskanász meg a csordásgyerek vagy éppen a libapásztor játékvilágát.¹³

Lajos Árpádnak 1940-ben jelent meg a *Magyar nép játéakai* című könyve. Gyűjtését 1837-ben kezdte, amiről saját maga ír könyvének előszavában. A gyűjtést a vándorlásai során végezte a Palócföld, Alföld és a Dunántúli vidékeken, ahol a pusztán és a falvakban játszó gyermekeket s azok játékait figyelte. Munkájának célja volt, hogy felismerje a játékok nemzeti és nevelő értékét. Néprajzkutatónk úgy vélte, hogyha minél több társasjátékot ismer, annál jobban ismeri meg a magyar nemzeti sportot és a mozdulatművészetet, amit már csak a falusi, a magyar nép gyermekei ismernek.¹⁴

A második világháborút követően tanulmányok és néprajzi monográfiák jelentek meg. Pedagógia szempontú könyvek láttak napvilágot, melyek népi játékokat mutattak be a játéktanítás céljából.¹⁵ A kiadott tanulmányok pedagógiai vagy művelődéstörténeti okokból íródtak. Mindezek miatt nem feleltek meg a néprajzi elemzéseknek, illetve a gyűjtésekből hiányoztak a gyűjtés helyére vonatkozó adatok is. Továbbá a gyűjteményekben a már közölt játékok szerepeltek.¹⁶

Összegezve elmondható tehát, hogy a gyermekjáték-kutatás sikertelensége a rendszerezés, az elméleti- módszertani ismeretek hiányából eredendők. A 20. században a

---

¹¹ Dömötör 1990:534

¹² Dömötör 1990:534

¹³ Kriston Vízi 1966:7

¹⁴ Lajos 1940:8

¹⁵ Lázár 1997:26

¹⁶ Dömötör 1990:535

századvégi kutatás színvonala, lendülete megingott, a gyermekjáték-kutatás pedig másodlagossá vált.¹⁷

A század második felében jelentek meg olyan monográfiák, többek között Bakos József *Mátyusföldi gyermekjátékok* című gyűjteménye, amelyben a játékok valamennyi típusa megtalálható.¹⁸ A gyűjtemény csak egy néprajzi terület anyagára terjed ki, viszont hasonló Kiss Áron munkájához.¹⁹ A gyűjteményben szemlélteti a játékok eredetét és azoknak változatait, nemcsak a magyar, de a külföldi viszonylatban is egyaránt.²⁰ Lényeges előre lépés történt 1951-ben, amikor megjelent a Magyar Népzene Tára I. kötete *Gyermekjátékok* címen. A kötetben a gyermekjátékok rendszerezése történt meg, viszont csak a dallam alapján, ami az énekes játékokat érinti. Az évek során több területi és tematikus, vagyis téma szerinti gyűjtemény látott napvilágot. Többek között Gazdag Klára *Gyermekvilág Eszterneken* című gyűjteménye, amelyben a falu gyermekvilágának a bemutatása mellett a mondókákra és a játékok bemutatására is törekszik. Említésre méltó továbbá Géczi Lajos *Ung-vidéki gyermekjátékok és mondókák* című gyűjteménye is.²¹

A 21. században Kárpátalja néprajzi kincseit jelentős gyűjtemények színesítik. Hutterer Éva és Punykó Mária szerkesztésében jelent meg 2004-ben az *Egyedem, begyedem tengertánc* című gyermekmondókás gyűjtemény. A kötetben szereplő mondókák a szerzők gyűjtései. Gyűjtéseiket Ráton és Beregújfaluban végezték és ezt egészítették ki bereg megyei, ungi, ugocsi és máramarosi adatközlők által ismert változatokkal. *Egyedem, begyedem tengertánc* című gyűjteményben különböző típusú mondókákat találunk, s azok gyűjtési helye is feltüntetésre került.²²

Kárpátalja néprajzát tovább gazdagítja Hutterer Éva 2013-ban megjelent *Egy aranyat leltem* című gyermekjáték gyűjteménye. A könyv bevezetőjében szerzőnk megfogalmazza, hogy a játék az életünk velejáró része, kísérője, velünk van az élet bármely szakaszában, a születéstől kezdve egészen a halálunkig. A gyermeki játéknak nagy jelentősége a kisiskolás korban van. Játék közben tapasztalatokat gyűjt, megismeri és magáévá teszi a felnőtt szerepeket, és kulturálisan is fejlődik.²³

Az *Egy aranyat leltem* című gyűjteményben a gyűjtött játékok csoportosításánál Lázár Katalin rendszerezését veszi alapul. A kötetben szereplő játékok Bereg és Ung

---

¹⁷ Dömötör 1990:535

¹⁸ P. Punykó—Hutterer 2004:61

¹⁹ Dömötör 1990:536

²⁰ P. Punykó—Hutterer 2004:61

²¹ P. Punykó—Hutterer 2004:62

²² P. Punykó—Hutterer 2004:4

²³ Hutterer 2013:5

megye népi játékeit mutatják be. A szerző levéltári adatokkal is dolgozott a gyűjtemény összeállítása során, valamint kárpátaljai gyűjtők gyűjtéseit is bemutatja. Bemutatásra kerülnek Bagu Balázs és Punykó Mária gyűjtései is. Ahogy Kiss Áron gyűjteményében, úgy Hutterer Évánál is megtalálhatóak a játékok változatai, akár egy közösségen belül is. A gyűjteményben feltűntetésre került a gyűjtés helye, játékok leírása és annak kottája is.²⁴

Az olvasó a gyűjtemény első csoportban a mondókákkal és azok fajtával találkozik: állatmondókák, állathangutánzók, természetmondókák stb. Ezt követően a második csoportban vannak a kiolvasók-kiszámolók. A harmadik csoportot alkotják az eszközös játékok és azok alcsoportjai: az eszközös ügyességi és a sport jellegű népi játékok. Az eszközös játékok csoportját követik a mozgásos játékok, s azon belül is az ölbeli gyermekjáték. Ezt követően az ügyességi és erőjátékokkal találkozunk, majd a szellemi játékok, találós játékok, rejtő-kereső játékok, és mindezeket követi a párválasztó játékok csoportja.²⁵

A gyűjtemény utolsó szakasza egy módszertani útmutató a népi játékok tanítására. A gyűjtemény szerzőjének a javaslata, hogy mindig olyan játékot válasszunk, ami a gyerek korosztályának megfelelő.²⁶

A néprajzi kincsek gazdagságát színesíti Hintalan László János *Aranyalma* című játékgyűjteménye 2000-ből. Szerzőnk a gyűjteménye elején arról ír, hogy az a hiteles adatközlő, aki 1945-50 előtt volt gyerek.²⁷ A kötet második részében bemutatásra került a gyűjtés és a gyűjtés helyszínének, Hévízgyök története. A gyűjteményben található játékok az eddigiekben bemutatott felosztások szerint kerülnek bemutatásra. A mondókák és azok fajtái: a természethez, a növényekhez és az állatokhoz. Ezt követően vannak a kiszámolók, amiket a mozgásos játékok és azok alcsoportjai követnek altípusokkal. A mozgásos játékok és típusai után szemléltetésre kerülnek a párválasztó játékok és az eszközös játékok, majd a szellemi játékok és az egyéb játékok. A gyűjtemény további részeiben a játék jellemzőit ismerteti, majd a játékokról és azok továbbélhetőségéről olvashatunk.²⁸

A XXI. században egyre több pedagógia tudomány foglalkozik a népi játékokkal és azok felhasználási lehetőségével az oktatásban.²⁹ Egyre inkább nagyobb figyelmet szentelnek a népi játékoknak. A pedagógiában a kutatást leginkább a tanárok, óvónők és pszichológusok végzik. Kutatásaik célja a tanulók fejleszthetősége. Kutatásaik során az

---

²⁴ Hutterer 2013:6

²⁵ Hutterer 2013

²⁶ Hutterer 2013:103

²⁷ Hintalan 2000:13

²⁸ Hintalan 2000.

²⁹ Kecskés 2012:207

oktatásban megjelenő tanulói problémákat vizsgálják, amelyeknek a javítására és a megoldására válaszokat keresnek.³⁰

Magyar György 2002- ben megjelent *A Kárpát Medence Magyar Gyermekjátékai* című könyvében a korszerű pedagógiával, a játékkal és tantervvel és e három egymásra gyakorolt hatásával foglalkozik. A könyv elején ír a játékról, rövid történetéről s annak nevelhetőségéről, valamint mozgáskészségekre gyakorolt hatásáról. A játékot a neveléstörténet felől vizsgálja, valamint a játék jelentőségének a fejlődését napjainkban.³¹ Ezt követően a történeti áttekintésben olvashatunk a játék keletkezéséről és kutatásáról. Fontosnak tartja a játékoktatásnál a tantervek fokozatos változását. Munkájában vizsgálja a tanterveket és változásait az évek során.³² Ismerteti a játékot a korszerű pedagógia szemszögéből is, például a játékot egy olyan tevékenységnek nevezi, ahol megismerésre kerül az emberek személyisége.³³ Ezt követően pedig bemutatja a leggyakrabban alkalmazott játékokat.

A Kárpátaljai Hírmondó 1. évfolyam 2. számában 2005-ben a népi játékokkal kapcsolatos leírások jelentek meg. A szerző bemutatta benne a nádsípot és a malomkészítést. Azonban előtte egy általános képet ad az olvasónak a nád felhasználási lehetőségéről. A cikkben bemutatásra kerül a két játékeszközhöz szükséges anyag is.³⁴

2008-ban jelent meg Bors Éva *Mély kútba tekinték* című gyűjteménye. A gyűjteményben a szerző népi táncos gyermekjátékokat mutat be, amelyek a Felvidékről származnak. A Felvidéken gyűjtött dalos, táncos gyermekjátékok minden magyarlakta területen ismeretes más-más változatban.³⁵ A gyűjtemény egy bevezetővel kezdődik, amiben a szerző ismerteti a népi játékok különböző típusát. Többet között ír a dajkarímekekről és az egyéb mondókákról. A játékoknál bemutatja az arcsimogató, az ujjasdi és a tenyeresdi, a tapsoltató, a jártató és az állni tanítókat, s szemlélteti is azokat egy-egy fajtaival. A bevezetést követően a szerző életrajzával ismerkedik meg az olvasó. Ezt követően a játékok gyűjteménye következik. A lejegyzése került játéknál a szerző feltünteti a gyűjtésre vonatkozó adatokat: a gyűjtés helyét, az adatközlő nevét és életkorát. A gyűjteményben a lejegyzett játék szövege és dallama is bemutatásra került, majd a játék menete és leírása is. Borsnak a gyűjtés során nyolcvannyalc játékot sikerült felelnie, amelyek között vannak párválasztók, dudánóták, mondókák, karácsonyi köszöntők és

---

³⁰ Kecskés 2012:210

³¹ Magyar 2002:9-10

³² Magyar 2002:14

³³ Magyar 2002:15

³⁴ Prófusz: 2005:22

³⁵ Bors 2008:9

virágvasárnapi játékok. A gyűjtemény végén a játékok és az alkalmazásuk után egy fogalom magyarázat is szerepel, és egy helynévmutatót, ahol a játékok gyűjtését végezte.³⁶

Lázár Katalin nevéhez az évek során számos népi játékokkal kapcsolatos gyűjtemény köthető. 1997-ben jelent meg a *Népi játékok* című könyve, amelynek a bevezetőjében ír kutatásairól és azok eredményeiről. Kutatásai során a játékokat típusrendbe sorolja, tanulmányozza a népi játékok szerepét a gyermeki fejlődésben régen és ma. Továbbá röviden bemutatja a játékkutatás történetét a típuscsoportokat és a típusrendeket és az ide tartozó játékok leírását, szövegét. A könyv szerzője az első részben az elméletet ismerteti, míg a második részbe már a játékleírásokkal foglalkozik.³⁷

2002-ben jelent meg a *Gyertek, gyertek játszani I.* című gyűjteményének első kötete. A gyűjtemény hasonlóan épül fel, mint a *Népi játékok* című könyve. Az első rész a népi játékok elméletével foglalkozik. A játék kialakulásával, tanításával, gyűjtésével és rendszerezésével. A második részben pedig bemutatásra kerül gyűjtései által az erdélyi és a moldvai magyar népi játékok válogatásai.³⁸

2004-ben jelent meg Lázár Katalin II. kötetének a *Gyertek, gyertek játszani* című könyvének a gyűjteménye. A kötet a dunántúli, a három kisebb tájegység: Dunántúl, Észak és Alföld tájegységeire bontva mutatja be játékokat külön-külön.³⁹

1.2. A játék fogalma

Nincs olyan történelmi kor, vagy olyan generáció, amely a játékot ne ismerte vagy ne használta volna: szórakozás, fejlesztés, vagy egyszerűen időtöltés céljából, meghatározása azonban mindig nehézségekbe ütközik.

A játék, mint definíció meghatározása nem egyszerű feladat. Ahány tudományág, annyi féle megközelítési mód. A játékok tárházával nemcsak a néprajztudomány, de a szociológia tudományok és a neveléstudomány is foglalkozik.

A játékokat és annak fogalmát többféle oldalról és többféle szempont szerint vizsgálja egy adott tudományág. A neveléstudományban, Körmöci Katalin *A gyermeki játék és tanulás* című könyvében a játékot egy olyan gyermeki tevékenységnek nevezi, amelyet önként, szabadon, minden elvárástól függetlenül választ meg.⁴⁰ Míg Brei Andor—

---

³⁶ Bors 2008:119

³⁷ Lázár 1997:15

³⁸ Lázár 2002.

³⁹ Lázár 2004:19

⁴⁰ Körmöci 2002:17

Ákos Károly úgy véli, hogy a játék fő célja a szabadidő eltöltése. A játék a szórakozás mellett fontos tevékenység.⁴¹

A néprajztudományban Lázár Katalin *A népi játékok* című könyvében azt írja, hogy a játék meglehetősen tág fogalom, aminek köszönhetően a köznyelvben mindent jelent, ami a szórakozáshoz és a vetélkedőhöz tartozik. Szerzőnk a játék fogalmát a következőképpen fogalmazza meg: „Minden külső kényszerítő körülményt nélkülöző szabad cselekvés.”⁴² Az alábbi megfogalmazás ugyan azt érzékelteti, hogy a játék az csak van, szórakozás, de nem meghatározó része az életnek. Lázár Katalin könyvében arról is olvashatunk, hogy a játéknak meglehetősen nagy a szerepe van emberek mindennapjaiban, mivel fontos pszichológia és társadalmi szerepet tölt be.⁴³ Ugyanakkor a játék többféle típust is magába foglal kezdve a társasjátékoktól, a számítógépes játékokon át egészen a fogócskáig és a mondókákig.⁴⁴

A Magyar néprajz VI. kötetében is szó esik a játékról, annak definíciójáról és meghatározási nehézségeiről. Először is játékról csak akkor van szó, ha a gyermek valamilyen játékeszközzel tevékenykedik. A lányok esetében a babázás, míg a fiúknál az autózás tartozik ide.⁴⁵

Másodszor azon csoportos játékokat definiálunk játékként, amely meghatározott szabályok szerint zajlik. A szabályok betartásával játszódnak a körjátékok és a társasjátékok. Harmadszor a játék nem csak a gyerekekre értendő, hanem a felnőttekre is, akiknek egy pihentető, szórakoztató időtöltés csak úgy, mint a gyermekeknek is. Ezen csoportba tartoznak a felnőttek által kedvelt sportos, kártyajátékok és a sakkjátszmák is.⁴⁶

Mindezek miatt fontos körülhatárolni, hogy milyen játékokról és azok sokféleségéről beszélünk.⁴⁷ A továbbiakban a népi gyermekjátékokkal fogok foglalkozni, amelyek a régmúlt korok társadalmában keletkeztek és anyáról gyermekekre átadódtak.

A néprajzkutató, Lázár Katalin a *Népi játékok felhasználási lehetőségei az oktatásban* című tanulmányában a játékot örömforrásnak tekinti. A gyermekben a játék során oldódik a feszültség és kialakul a sikerélmény.⁴⁸

---

⁴¹ Brei 1962:495

⁴² Lázár 1997:19

⁴³ Lázár 1996:6-7

⁴⁴ Lázár 1996:5

⁴⁵ Dömötör 1990:337

⁴⁶ Dömötör 1990:539

⁴⁷ Lázár 1996:5

⁴⁸ Lázár 2017:13

http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatasban_u.pdf
(letöltés ideje:2021.02.20)

Antal László a *Néptáncpedagógia* című könyvében az eddigiekben bemutatott megfogalmazástól eltérően definiálta a népi játékok fogalmát: „A népi játék az emberiség mozgásos és művészi megnyilatkozásának formája; költészet, ritmus dallam, szöveg cselekmény vagy funkció komplex megjelenése, amelyre az alapelemek bizonyos állandósága mellett az átalakulás, rögtönzés és az örök megújulás a jellemző.”⁴⁹

Hutterer Éva megfogalmazásában a játék nem más, mint kikapcsolódás és önfelelt szórakozás.⁵⁰

A Magyar néprajz VI. kötetében a játékról, mint kulturális azonosulásról, adaptációról és szocializációs eszközhalmazról és fizikai objektívációjáról beszélünk.⁵¹ A falusi közösségekben a népi játékoknak összetett szerepe volt. Egyszerre töltötte be a lélektani funkciót, vagyis hatott az egyénre és a társadalmi funkciót is, mivel közösségi kapcsolatokat hozott létre és erősített meg.⁵²

A lélektani hatás már egészen korai korban megfigyelhető volt, mivel a gyermekeket már a születéstől körbevette a játék. Legelőször a játék segítségével ismerte meg a testét, ezt követően nagyobb korában az állatokat, a természetet, vagyis magát a külvilágot. A mondókák által csalogatta a napot, hívta az állatokat. Mindezek közben készségeket sajátított el, és különböző foglalatosságok által meg tanulta azokat használni és fejleszteni, amelyek a későbbiekben, a felnőtt életben javára váltak.⁵³

Nagyobb korában a közösség tagja lett, kapcsolatokat alakított ki. Megismerkedett a vele egy korosztályú gyerekekkel, akikkel együtt játszott. A szocializációs folyamatnak köszönhetően megtanult csapatban játszani. A játék elsősorban csoporttevékenység, amelyek által nem csak a településekhez kapcsolódó kultúrát teszi magáévá, hanem megismeri a közös játékok során a szabályokat, amelyek elősegítették a tudatosulást, hogy nem csak a játékban, de az életben is vannak szabályok, amiket be kell tartani. Mindezeket követően láthatjuk, hogy a játék egy társadalmi akció. Vannak szubjektumai, objektumai, kódjai, térbeli és időbeli keretei.⁵⁴ A játék hasznos társadalmi szerepet tölt be, létrejön a kapcsolatteremtés, amely által az egyén is könnyebben szocializálódik.⁵⁵

---

⁴⁹ Antal 2002:36

⁵⁰ Hutterer 2013:6

⁵¹ Dömötör 1990:539

⁵² Lázár 1996.

⁵³ Lázár 1997:20

⁵⁴ Dömötör 1990:539

⁵⁵ Lázár 2005:21

A definíciók többségében láthatjuk, hogy állandó tényezőként jelenik meg a gyermek, hiszen az élet kezdeti szakaszában különös szerepe van a játéknak, egyszerre jelent elfoglaltságot, fejlesztési és szocializációs eszközhalmazt. Célt ad a gyermeki létnek.

A kisgyermek leg több idejüket játékkal töltik, a nap nagyobb részében csak játszanak, ebben a folyamatban fejlődnek a készségeik. Ez a tevékenység segíti elő a fizikai, szociális és kognitív fejlődést. De mindezek mellett gyakran elfelejtkezünk a felnőttekről és a érett emberek játékgigényéről, továbbá arról, hogy minden játék ötlete egy felnőtt ember fejéből pattan ki.

1.3. A játékok felosztása, csoportosítása

A néprajztudományban nemcsak a játék fogalmának meghatározása nehézkes, hanem annak csoportosítása is. Az előző részben a szakirodalom felhasználásával megfogalmaztuk, hogy mit értünk a népi gyermekjátékok alatt, most pedig megnézzük, hogy milyen és hányféle csoportosítási lehetőség adott a játékok csoportosítására. A szakirodalomban többen is foglalkoztak a népi játékok felosztásával és csoportosításával. Ebben a fejezetben azokat a típusokat szeretném bemutatni.

Lázár Katalin *gyertek, gyertek játszani* című könyvében olvashatunk arról, hogy a népi kultúra mellett a játék is változatokban él. A játékok és azok leírásai, szövegei nemcsak különböző vidékeken, területen változhatnak, hanem egy adott területen belül is. Mindezek miatt minden játéknak van egy „tipikus” formája, és annak néhány változata. A típusok sajátosságai, hogy nem lehet egy adott számhoz kötni, mivel egyik típusban kevesebb, a másokban már több játékleírás található.⁵⁶

A szakirodalom a típusrendeken belül négy szintet különböztet meg, s ezek a típusrendek még tovább altípusokra bontódnak. A típusrendbe a következő négy játéktömböt soroljuk: eszközös, mozgásos, szellemi és a párválasztós játékokat. A mondókák, a kiolvasók és a kiszámolók a típusrendek végén találhatóak egy másik tömbben, mivel ezek alkalomhoz társított játékok. A mondókáknak, a kiszámolóknak és a kiolvasóknak is megvan a maguk funkciójuk.⁵⁷

Lázár Katalin felosztása alapján a népi játékok első típusrendjét alkotják az eszközös játékok. Az eszközös játékokon belül még négy altípust különít el:

- I. Eszközös játékok
  - Tárgykészítő játékok

---

⁵⁶ Lázár 2002:82

⁵⁷ Lázár 2002:83

- Eszközös ügyességi játékok
- Labdajátékok
- Sport jellegű népi játékok⁵⁸

A tárgykészítő játékok típusába a nevéből eredendően is azok a játékok tartoznak, amelyek középpontjában egy-egy játékszer elkészítése szerepel. Lázás Katalin a tárgykészítő játékok altípusát is még hat típusra osztja:

Az első csoportba tartoznak azok a játékok, amelyek a felnőttek életét utánozzák. Ide soroljuk azokat, amikor a gyerekek sárból, agyadból homokvárat, kutat vagy egyéb építményeket építenek. A várban különböző szerepjátékokat játszanak, a kútból vizet hordanak és a sárból tortát süthetnek, és különböző ételeket készítenek, ezzel utánozva a felnőttek cselekedeteit.⁵⁹

A második csoportot képezik a figurák készítése, amely nemcsak a fiúk, de a lányok játéka is lehet. A gyerekek különböző figurákat alkotnak, például gesztenyéből állatokat készíthetnek, amelyekkel játszhatnak. A lányok kedvelt elfoglaltsága a babák készítése különböző terményekből, például burgonyából, kukoricából. A kislányok körében kedvelt a rongybabák, csutkababák készítése, amelyekkel különböző játékokat lehet játszani. Szívesen vigyáznak rájuk, etetik őket, ruhákat készítenek rájuk stb.⁶⁰

A tárgykészítő játékok harmadik alcsoportját alkotják a díszek. A díszkészítés leginkább a lányok elfoglaltsága. Általában virágokból, növényekből különleges díszeket készítenek. Ilyen például a margarétából készült koszorú, gyűrű és egyéb tárgy.⁶¹

A negyedik csoportban találhatóak a fiúk legkedvesebb játéka, a különböző járművek készítése. A gyerekek azokat az eszközöket, amelyek ismernek, a felnőttek által is használt tárgyakat lemásolják, elkészítik maguknak. Ilyenek például a kis szekerek, a papírból hajtogatott csónakok és repülő, vagy a gyufadobozok által elkészített vonatok.⁶²

A hangszerek csoportban vannak a zajkeltő eszközök. Legelőször csecsemőkorban találkozunk a zajos hangokat kiadó tárgyakkal, mint például a csengő. A nagyobb gyermekek által kedvelt sípok, különböző hangszerek is az ötödik csoportot gyarapítják. Növények száraiból készíthetnek hegedűt vagy vonót. A gyerekek körében népszerűek a különböző sípok, amelyeket falevélből, vagy fűből készítenek.⁶³

---

⁵⁸ Lázár 2002:87

⁵⁹ Lázár 2002:87

⁶⁰ Lázár 2002:88

⁶¹ Lázár 2002:88

⁶² Lázár 2002:89

⁶³ Lázár 2002:89

Az eszközös játékokon belül a tárgykészítő játékok hatodik s egyben utolsó csoportját alkotják a fegyverek. A gyermekkor része és a fiúk kedvelt játéka a fegyverekkel való játszás. A kisfiúk szívesen játszanak a pajtásaikkal háborúsdit, amire az eszközt a különböző botokból készült puskák, kardok adják. Ebben a csoportba tartoznak még a parittyák, csúzlík és íjjak, amik szintén fából készülnek.⁶⁴

Az eszközös játékok második alcsoportjába tartoznak az eszközös ügyességi játékok. A játékok ennek a fajtájához valamilyen eszközre van szükség, csak úgy, mint az első csoportban található eszközös játékoknál annyival kiegészülve, hogy itt a gyerekek ügyessége is szerepet játszik. Az ügyességi játékokat általában csoportban szokták játszani. Ide tartozik a kacsázás nevű játék is, aminek a menete, hogy egy lapos kőt, vagy kavicsot a vízbe kell dobni. A játék célja, hogy a vízbe dobott kő minél többször pattanjon a víz tetején. De akár lehet eszközös ügyességi játék egy pörgettyű is, vagy az ugrókötelezés, ami szintén játszható csoportban és egyedül is.⁶⁵

Az eszközös játékok harmadik csoportjában vannak a labdajátékok. A labdajátékok az életkor bármely szakaszában kedveltek.⁶⁶

A népi játékok második típuscsoportját alkotják a mozgásos játékok és azok alcsoportjai:

II. Mozgásos játékok

- Ölbeli gyermekjátékok
- Mozgásos ügyességi és erőjátékok
- Fogócskák és vonulások⁶⁷

A játék valamennyi területén elengedhetetlen a mozgás. A mozgások közzé nemcsak a sétálás és a futás tartozik, hanem az is, ha felemeljük a kezünket és valamilyen mozdulatot végzünk. Az ölbeli gyermekjátékok Kiss Áron Magyar gyermekjátékgyűjtemény című könyvében is megtalálhatóak a felnőttek játékaik ölbeli gyermekekkel néven.⁶⁸ Az ölbeli gyermekjátékok már a legkorábbi életszakaszban megjelennek. A kisgyermek által ismerkednek meg a különböző testrészeikkel, a világgal és a körülte lévő dolgokkal. Ebben a csoportban a típuscsoportokon belül megkülönböztetünk még kisebb csoportokat. Ilyen az orrösszedörzsölés, az arcsimogatók, arcmutogatók és etetők. A

---

⁶⁴ Lázár 2002:90

⁶⁵ Lázár 2002:90

⁶⁶ Lázár 2002:91

⁶⁷ Lázár 2002:93

⁶⁸ Kiss 1891:29

második csoportban vannak azok a játékok, amelyhez szükség van a kézre. Ide tartozik az ujjasdik, a tenyeresdik, a tapsoltatók stb.⁶⁹

A mozgásos ügyességi és erőjátékoknál központi szerepet játszik a játékmag, amely meghatározza, hogy az adott játékban az ügyességre vagy az erőre, esetleg mindkettőre szükség lesz-e. Az ügyesség leginkább az olyan játékokban fontos, ahol le kell guggolni, vagy állni kell és az a cél, hogy ne essünk el. Míg az erőlét általában a hordozós játékokban elengedhetetlen. Erőleti játékok közzé tartozik például az a játék, hogy Gólya viszi a fiát, mivel itt fontos, hogy ne ejtsük le a játékpartnerünket. Azonban vannak olyan játékok is, amelyek során egyszerre van szükség az ügyességre és az erőre. Ezekhez a játékokhoz tartozik például az Adj király katonát kezdetű játék, aminek a célja, hogy eltudjam szakítani a láncsort.⁷⁰

A fogócskánál sokféle játék van, amelyeknek más a szövege és a szabálya is. A játék célja, hogy a játékban lévő gyerek megfogja a másik gyereket, a szabályoktól, dallamtól és szövegtől függetlenül. Míg a vonulós játékokban a nagyobb lányok a falun vonulva mennek. A szakirodalomban a néprajzkutatók úgy vélik, hogy a vonulóban az ősi hitvilág elemei vannak meg, amiről a játékban résztvevő gyerekek nem is tudnak.⁷¹

Lázár Katalin néprajzkutató felosztásában a népi játékok harmadik típuscsoportját alkotják a szellemi játékok és azok alcsoportjai:

III. Szellemi játékok

- Szellemi ügyességi játékok
- Beugratások
- Kitalálás játékok
- Rejtő-kereső játékok
- Tiltó játékok

A szellemi ügyességi játékok gazdag csoporttal rendelkeznek, amelyekben a legfontosabb, hogy a játszó gyerek jó memóriával, leleményességgel, gyors észjárással és reagálással rendelkezzen. A gyors reagálás nagyon fontos a Repül a, repül a... kezdetű játékban, amelynek a célja, hogy a lassú vagy nem figyelő gyerek kiesik a játékból és zálogot add, amit a játék végén ki kell váltania.⁷²

A beugratós játékokat egy gyerekkel, vagy csoporttal csak egyszer lehet eljátszani, mivel ismerni fogja már utána. Míg a kitalálás játékok célja, hogy kitaláljunk valamit. A

---

⁶⁹ Lázár 2002:93-94

⁷⁰ Lázár 2002:95

⁷¹ Lázár 2002:95-96

⁷² Lázár 2002: 98-99

kitalálós játékok közé tartozik például az Amerikából jöttem, mesterségem címere kezdetű játék is.⁷³ A rejtő-kereső játékoknak két fajtája is ismert. Azonban mindkettőnek a célja, hogy a játészó gyerek megtalálja a keresett tárgyat. Az egyik fajta közzé tartozik a tárgyak keresése, amikor a csapattársak a hideg, meleg szavak alkalmazásával segítenek a játéktársuknak megtalálni az elrejtett tárgyat. A másik csoportba tartoznak azok a játékok, amikor nem tárgyakat, hanem a játékban résztvevő társakat kell megkeresni. Többek között ide tartozik a bújóska, amelynek különböző fajtái ismertek. A tiltó játékoknál a nevéből is következtethető, hogy a szabályok betartása a lényeg. A tiltó játékokhoz tartozik a Farkasszem nézés, amikor nem szabad pislantani, mert ha pislantasz kiesel a játékból, vagy a Fekete, fehér, igen, nem kezdetű játék is.⁷⁴

A népi játékok negyedik típuscsoportját alkotják a párválasztó játékok és azok altípusai:

IV. Párválasztó játékok

- Párválasztó körjátékok
- Leánykérő játékok
- Párválasztó társasjátékok

Az érzelmi kapcsolatok már egész korai szakaszban elkezdnek kialakulni. Kisgyermekként a szülőkhöz kötődik, nagykorban már a barátokhoz is, majd a fiúk és a lányok közötti érzelmi kapcsolat is kialakul. Azonban azt fontos elmondani, hogy már gyermekkorban is megnyilvánulnak az érzelmi kapcsolatok a lányok és a fiúk között. A párválasztó játékok a lányok által kedvelt. Ezeket a játékokat a 12-14 éves korban kezdték el játszani. A játék lényege, hogy párt választanak.⁷⁵

A párválasztó körjátékok mindegyike körbeállással kezdődik. A játészók körben állnak, az egyik játészó a körközepén áll és a dal éneklése közben, vagy a végén kiválaszt egy fiút, akivel együtt táncolnak.⁷⁶ A párválasztó társasjátékokat a lányok és a fiúk együtt játésszák. A szakirodalom ezeket a játékokat fonóbeli játékoknak is nevezi.⁷⁷

Bemutatásra került a négy több, az eszközös, a mozgásos, a szellemei és a párválasztós játékok, amelyet Lázár Katalin a *Gyertek, gyertek játszani* könyvében különít el egymástól. Mindezek mellett két másik csoportot is létrehoz, ami a mondókákkal és a kiolvasók-kiszámolókkal foglalkozik. A két külön csoportot néprajzkutatónk Borsai

---

⁷³ Lázár 2002:99-100

⁷⁴ Lázár 2002: 101-102

⁷⁵ Lázár 2002:103

⁷⁶ Lázár 2002:104

⁷⁷ Lázár 2002:105

Ilonára hivatkozva magyarázza, miszerint a népi gyermekmondóka az egy adott alkalomhoz van kötve. Az ölbeli gyermekjátékok pedig azért szerepelnek a második típuscsoportban, a mozgásos játékok alcsoportjaként, mert különbséget lát az ölbeli gyermekjátékok és a mondókák között. Az említett gyermekjátékok nem alkalomtól függőek, bármikor alkalmazhatóak. Míg a mondókáknak szükségük van egy alkalomra, hiszen a nap nem hívogatható akkor, ha az süt és nincs rossz idő, és bölcsődalt is csak akkor éneklünk, ha azt akarjuk, hogy a baba aludjon. Mindezek miatt rendezte tehát külön Lázár Katalin a mondókákat az ölbeli gyermekjátékoktól.⁷⁸

Azonban a mondókáknak is vannak külön csoportjai, amelyek attól függenek, hogy kihez és mihez intézzük őket.

1. Természetmondókák

A természetben jelentkező jelenségek közül a naphoz és az esőhöz, valamint a holdhoz szóló mondókákat ismer a szakirodalom.⁷⁹

2. Növénymondókák

A növénymondókák közül nem sokat ismerünk, de ide tartozik a Szeret, nem szeret kezdetű mondóka, amelyet a napraforgó, vagy egyéb virág szirmaival játsszák, és aminek többféle változata is ismert.⁸⁰

3. Állatmondókák

Az állatmondókák kétféle csoportja ismert. Az egyik amikor az állatok hangját utánozzuk. A másik csoportban az állathoz szólunk, vagy arról mondunk egy mondókát.⁸¹ A gyerekek körében népszerű állathívogatók egyike a fecskéhez és a gólyához intézett mondókák. A fecskék a népi életben a hiedelemhez is köthetőek, miszerint elviszik az emberek szeplőit. A gólyához a gyerekek leginkább akkor szólnak, ha kistestvért szeretnének, olyan kiabálják, hogy „Gólya, gólya, vaslapát, hozzá nekünk kisbabát”.⁸² Ezekon kívül ismertek még a katicabogárhoz, a csigához szóló mondókák.⁸³

4. Bölcsődalok

A bölcsődalok a kisgyermekhez kötődnek, viszont alkalmanként használjuk, ezért a mondókák típusába tartoznak.⁸⁴

5. Csúfolók

---

⁷⁸ Lázár 2002:109

⁷⁹ Lázár 2002:110

⁸⁰ Lázár 2002:111

⁸¹ Lázár 2002:111

⁸² Lázár 2002:112

⁸³ Lázár 2002:113

⁸⁴ Lázár 2002:114

A csúfolókat különböző csoportokra osztják attól függően, hogy mit csúfolnak: nevet, tulajdonságot, falut, foglalkozást, nemzetiséget stb.⁸⁵

6. Egyéb mondókák

Az egyéb mondókák alcsoportba azok a mondókák tartoznak, amik a mondókatípusok közül egyikbe sem illik. Ide tartoznak, például a Cserebere fogadom, vagy az Örök harag kezdetű mondókák.⁸⁶

Külön tömböt alkotnak a kiolvasók és kisorolók. A kiolvasókat és kiszámolókat leginkább arra használják, hogy kiválasszák az adott játék kapitányát, vagy segítségként arra, hogy a csapatjátékok során eldöntsék, hogy melyik csapat kezdje a játékot, ki legyen az első. A kiolvasók csoportjához tartozik az Egyedem-begyedem, tengertánc kezdetű mondóka, amelynek sok változata is ismert.⁸⁷

A népi játékok típusrendje hosszú évek alatt formálódott és csiszolódott. Lázár Katalin könyvének a tanulmányozása után, a fentebbiekben bemutatásra került típusrend az 1980-as évekre lett kész. A típusrend elkészítésének legfőbb célja az volt, hogy segítségül legyen mind a pedagógusok, mind a kutatók számára a játékok többféle változatainak az osztályozását illetően.⁸⁸

A Magyar Néprajz VI. kötetének a játéktípusok részében a népi gyermekjátékok típusrendjében négy csoporttal és azok alcsoportjaival találkozunk.⁸⁹

Az első csoportban az eszközös játékok és azok típusa láthatóak:

- I. Eszközös játékok:
  - a. Tárgykészítő játékok
  - b. Eszközös ügyességi játékok
  - c. Sportszerű népi játékok

A második csoportot alkotják a mozgásos játékok:

- II. Mozdásos játékok:
  - a. Különféle ügyességi és erőjátékok
  - b. Fogócskák
  - c. Sokféle vonulás

A típusrendek harmadik osztályában a párválasztós játékok kaptak helyet:

- III. Párválasztó játékok:

---

⁸⁵ Lázár 2002:115

⁸⁶ Lázár 2002:116

⁸⁷ Lázár 2002:118-119

⁸⁸ Lázár 2002:120

⁸⁹ Dömötör 1990:544

- a. Párválasztó körjátékok
- b. Leánykérő játékok
- c. Párválasztó társasjátékok

A negyedik és egyben utolsó felosztásban pedig a szellemi játékok és azok típusai vannak:

IV. Szellemi játékok:

- a. Szellemi ügyességi játékok
- b. Becsapós játékok
- c. Kitalálás játékok
- d. Tiltó játékok
- e. Rejtő-kereső játékok

A kötetben található típusrendekben a szerzők a játékok elemét és módját mutatták be. Mindezek miatt nem találunk a felosztások között mondókákat, dallamos és szöveges játékokat sem.⁹⁰

A Magyar Néprajz V. kötetében Tátrai Zsuzsanna a *Gyermekkor költészetében* ejt szót a mondókákról és azok csoportjairól, valamint a lírai játékdalokról.

A mondókák első csoportjába a *szórakoztató, oktató, nevelő és szoktató mondókák* tartoznak. A csoportban rövid dajkarímes mondókák találhatóak, amelyek segítenek a mozgásban, az értelmi fejlődésben és az anya-gyermek kapcsolat kialakulásában. A csoportba olyan mondókák tartoznak, amelyek csiklandozással, simogatással és a kezek csipkedésével szórakoztatják a gyerekeket. Például:

Ciróka-maróka,

Hol voltál? Malomkába.

Mit hoztál? Kalácskát!

Hová tetted? A póckára.

Ki ette meg? Pap macskája.

*Kac-kac-kac-kac...*⁹¹

A második csoportot a *természeti és társadalmi környezettel való kapcsolatot tükröző mondókák* alkotják. Ide tartoznak azok a mondókák, amelyek által a gyermekek a társadalmi és természeti környezetet ismerik meg. A természeti mondókák közzé tartoznak az időjáráshoz köthető naphívogatók és állathívogatók. Mint például:

Süss fel, Nap,

Kedves . Nap!

---

⁹⁰ Dömötör 1990

⁹¹ Tátrai 1988:587

Kertek alatt a pulykáim

*Megfagynak.*⁹²

Míg a társadalmi környezethez tartoznak a falucsúfolók, névre csúfolók és gúnyolók, amelyek nem csak a gyermek- de a felnőtt folklórt is alkotják.

A harmadik csoport mondókái a *mondókák a gyermekjátékokban*. Ebbe a csoportba tartoznak a kiszámlolók, a játékba hívók és a játék közben mondott mondókák. Például a kiszámlolók közül a :

Elment a tyúk a vásárra,

Batyut kötött a hátára.

Elfelejtett jegyet venni,

Le kellett a batyut tenni.

Megjött a tyúk sülve-főve,

*Többet nem ül az ülőre!*⁹³

Vagy a játékba hívó mondókák közül a :

Kör, kör, ki játszik?

Csak egy kislány hiányzik,

*csak egy hiányzik.*⁹⁴

Tátrai Zsuzsanna a *Gyermekkor költészetében* külön részt szentel a lírai játékdaloknak is. A lírai játékdalokat a szerző két külön csoportra osztotta. Az első csoportban találhatóak a bölcsődalok, altatók, például:

Tente, baba, tente.

Itt van már az este.

Elment apa a malomba

Őröl búzát, hoz kenyeret;

*Laci eszik lágy kenyeret.*⁹⁵

A második csoportot alkotják az énekes-táncos leányjátékok, például:

Lánc, lánc, észterlánc, észterlánci cérna,

cérna volna, selyëm volna, mégis kifordulna.

PéNZ volna karika, karika,

*forduljon ki Mariska, Mariskának láncá.*⁹⁶

---

⁹² Tátrai 1988:590

⁹³ Tátrai 1988:596

⁹⁴ Tátrai 1988:597

⁹⁵ Tátrai 1988:604

⁹⁶ Tátrai 1988: 605

Jókai Mária a Zaboralji gyermekjátékokban a játékokat énekes és dallam nélküli játékokra csoportosította.

- I. Énekes játékok és azok alcsoportjai:
  1. Altatók
  2. Mondókák
    - a. Hintáztatók
    - b. Tenyeresdik
    - c. Tapsikolók
    - d. Csipkedők
    - e. Csúfolódók
  3. Kiszámolók
  4. Gyermekdalok
    - a. Időjárásról, pl. naphoz, esőhöz
    - b. Állatokról, növényekről
  5. Csófolódók
  6. Dalos játékok
    - A. Körjátékok
      - a. fogyó-gyarapodó játékok
      - b. szerepcserélő játékok
    - B. Hidas-kapus és lánc játékok

II. Dallam nélküli, nem énekes játékok

1. Eszközös
2. Eszköz nélküli⁹⁷

Kiss Áron a *Magyar gyermekjátékok* című könyvében a népi játékokat három szakaszra osztja fel. Az első szakaszban találhatóak a felnőttek játékaik az ölbeli gyermekekkel. Ebben a szakaszban van minden olyan játék, amely a csecsemőkor meghatározó része. Többek között a csoportosításba sorolja az állni tanító, a höcöggető, az altató, a tapsoltató és egyéb játékos cselekvéseket.⁹⁸

A höcöggető mondókák közül például a:

Lóg a lába, lába,

Kinek nincsen dolga

---

⁹⁷ Jókai 2004:6

⁹⁸ Kiss 1891:29

Az ölbeli játékoknál nincsenek dallamok, csak szövegeket találunk. A szövegek végén pedig játékleírást és helyszínmegjelölést. A bemutatott höcöggető ezen változatánál a gyermeket az édesanya, a nagymama a kisebb gyermeket a térdére ülteti és fel-le höcöggetve ismételteti a szöveget.⁹⁹

A második szakaszban találjuk a mondókákat. Ide tartoznak az állatcsalogató és állatriogatós mondókák, amiket a gyermekek szívesen mondogatnak és ismételtetnek. Hiszen a kisgyermeket különösen érdeklik az állatok, szeretnek hozzájuk beszélni, hívogatni és kiabálni rájuk. Többek között ilyen állatcsalogató mondóka a *Csiga biga gyereki kezdetű* mondóka is.

Csiga buga, gyere ki.

Ég a házad ideki;

Ha nem hiszed, tekints ki,

*Majd meglátod ideki.*¹⁰⁰

Az előző szakasztól eltérően itt már dallamokat is találunk, s itt a mondókák száma is több mint az előző részben. Ebbe a csoportba tartoznak a kiolvasó, a játékra szólító, a hintáztató és az egyéb mondókák.¹⁰¹

A gyűjteményben a harmadik szakasz a legterjedelmesebb, ahol a játékok találhatóak. Ebbe a csoportba tartozó játékokat már az iskolás gyermekek játszották, egészen a felnőtté válásig. Többek között ilyenek a páros játékok, a körjátékok, hidas játékok, ügyességi játékok és még különböző játékok¹⁰²

A szakirodalomban használt játékfelosztások és csoportosítások áttekintése után láthatjuk, hogy nincs egy egységes játékfelosztás. A néprajzkutatók hasonlóan, de mégis különbözően osztják fel a népi játékokat. Összehasonlítva az elemzett felosztásokat láthatjuk, hogy kisebb nagyobb eltérések vannak az adott csoportosítások között.

Lázár Katalin *Gyertek, gyertek* játszani kötetében a népi játékok típusrendbe sorolása megegyezik a Magyar Néprajz VI. kötetében található csoportosítással. Míg Tátrai Zsuzsannánál a *Gyermekkor költészete* című tanulmányában megfigyelhető, hogy a mondókákat külön csoportba helyezi a lírai játékdaloktól. Jókai Mária is hasonlóképpen jár el a *Zaboralji gyermekjátékok* című könyvében. Nála szintén külön csoportot kapnak az énekes és a dallam nélküli, vagyis a nem énekes játékok. Kiss Áron a *Magyar gyermekjátékok* gyűjteményében az eddigiektől eltérően láthatjuk, hogy nála nincsenek

---

⁹⁹ Kiss 1891:32

¹⁰⁰ Kiss 1891:43

¹⁰¹ Kiss 1891:34

¹⁰² Kiss 1891

külön dallamos, és verses csoportosítások. Kiss leginkább a szakaszokra helyezi a hangsúlyt. Nála az első szakaszban figyelhető meg a dallamosság hiánya, azt követően a többi szakaszban pedig már jelen van.

Munkám további részében azt követően, hogy megismerkedtem a népi játékok csoportosításának sokféleségével elsősorban a Kiss Áron féle felosztást szándékozom a kutatási anyagom elemzésében használni.

II. A KUTATOTT GYERMEKJÁTÉKOK BEMUTATÁSA

Munkámban az Ungvári járás Kisdobrony és Tiszaágtelek településén élő, adatközlőim népi játékait és folklórjelenségeit vizsgáltam meg. Gyűjtésem helyszínei szomszédos magyarlakta települések. A két szomszédos település hitéletét illetően református. A két községben a világháború alatt működött egy állami népiskola, ami egy református népiskolával is bővült. Tiszaágtelek templomkertjében található egy II. világháborús emlékoszlop.¹⁰³

Gyűjtésem első részében a mélyinterjúzás módszerét alkalmaztam, amely során hangfelvételt vettem adatközlőim válaszait, amelyek azt követően lejegyzésre kerültek. A gyűjtés során olyan adat közlőket választottam, akikről a közösségben köztudott, hogy sok játékot ismernek és kommunikatívak.

Gyűjtésem gyermekjátékainak az elemzésénél Kiss Áron *Magyar gyermekjátékgyűjteményének* a felosztását használom, amelyben hasonlóságokat és különbségeket vizsgálok a gyűjteményében megjelenő játékok, és egyéb szakirodalmak között, amit az adatközlőim által adott válaszok összehasonlításával, kiértékelésével folytatok.

Kiss Áron gyűjteményében a népi játékokat három szakaszra osztja. A szakaszok felosztása a gyermekek fejlődési szintjére irányul.

2.1. A felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel

Minden gyermek életében jelen van a játék, amelynek fő célja a szórakoztatás és a készségfejlesztés. A gyermek már a születését követően megismerkedik a játékkal és a szórakozással.

Az ölbeli gyermekek mindennapjaiban a játék szórakozás és kacagás. Ahogy régén, úgy ma is a felnőtt elsődleges célja a kisbabával való játszás során, hogy simogassa, nyugtassa, hallja a kacagását. A játék során a gyermek arcát cirógatja, a nyakába veszi, tornáztatja, tapsolni tanítja. Ennek köszönhetően megismeri és meg tanulja használni a testrészeit.¹⁰⁴

Gyűjtésem során adatközlőim említettek olyan játékokat, amik az első csoportba sorolhatóak. Tiszaágteleki adatközlőm is említette az *újjasdinak* nevezett játékot, ami Kiss Áron gyűjteményében is szerepel. A játék a következő képen történik: a gyermek a szülő vagy a nagymama ölében ül és megfogja a gyermek ujjait egyenként, miközben ezt mondja: „*Ez elment vadászni, ez meglútte, ez hazahozta, ez megfőzte, ennek meg semmi*

---

¹⁰³ Botlik- Dupka 1993.

¹⁰⁴ Lázár 2002:21

*nem maradt vagy ez megette.*¹⁰⁵ A Magyar gyermekjáték-gyűjteményben eltérő szöveget találhatunk az adatközlőm által elmondott szöveghez képest: „*Ez elment nyulászni, ez meglőtte, ez megfogta, ez megsütötte, ez megette.*”¹⁰⁶

Az említett mondókát P. Punykó Mária és Hutterer Éva gyűjteményében is megtaláltam egy másik változatban, aminek gyűjtési helye Téglás: „*Ez elment nyulászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsütötte, ennek semmi sem maradt, azért olyan picike.*”¹⁰⁷

Gyűjtésem során egy újabb ölbe játékok csoportjába tartozó arcsimogató mondókát is találtam, a *ciróka, maróka* kezdetű verset, ami Kiss Áron gyűjteményében is szerepel. Adatközlőm a következő képen ismeri:

Ciróka, maróka

Mit főztél? gombódát

Hová tetted? a polcra

Vizért mentem, megette a pap macskája.

*Kac-kac.*¹⁰⁸ Kisdobronyban adatközlőm a következő változatban ismeri:

„*Ciróka-maróka, mit főztél? gombódát*

Hova tetted? a pócra

Hová lett? megette a papmacskája.”¹⁰⁹

A játék menete, hogy a térdünkre ültetjük a gyermeket, először lassan simogatjuk az arcát, majd egyre gyorsabban és a végén a nyakánál csiklandozzuk.¹¹⁰ Adatközlőm által ismert mondóka egyik változata Gazdag Klára gyűjteményében is megtalálható:

„*Ciróka, miróka,*

Mit főztél, apóka?

Tejeskávét, anyóka.”¹¹¹

Az ölbeli játékok hőcögtető csoportja több változatban is ismert a kutatott településeken. Tiszaágteleki adatközlőim két változatát is ismerték a *Hőc, hőc katonának*. A játék közben a játékpártnér a gyermeket a térdére ülteti, hőcögteti és közben mondja a mondókát, aminek az első változata a következő képen ismeret:

Hőc, hőc katona

Ketten ülünk a lóra

---

¹⁰⁵ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaágtelek, református

¹⁰⁶ Kiss 1891:1

¹⁰⁷ P. Punykó- Hutterer:2004:13

¹⁰⁸ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁰⁹ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

¹¹⁰ Kiss 1891:2

¹¹¹ Gazda 1980:166

Szénát zabot a lónak

akkor *nagyot púzunk ennek meg annak*”¹¹² és akkor „*mindig mondtunk egy nevet.*”¹¹³ A mondóka második változatát a tiszaaágteleki adatközlőm mellett a kisdobronyi adatközlőm is ismerte.

„*Hőc, hőc katona*

Ketten ülönk a lóra

Szénát zabot a lónak

Abrakot a csikónak”.¹¹⁴ Nem véletlen, hogy ennyire ismert a bemutatott mondóka mindkét településen eltérő változatban is, mivel Kiss Áron gyűjteményében is öt féle változatát ismerhetjük.¹¹⁵ A *hőc, hőc katona* mondóka a Magyar Néprajz VI. kötetében is szerepel.¹¹⁶

Gyűjtése során egyik interjúalanyom több altatót elmondott:

„*Aludj - aludj kisbaba, édesanya csillaga,*

álmodj szépet, álmodj jót,

aranydiót, mogyorót.”

Tente baba tente,

apuka levente, vagy Csucsulj baba aludj el.”¹¹⁷ Egy másik adatközlőm az alábbi altatót ismerte: „*Aludj baba aludjál.*”¹¹⁸ az altatónak ezt a változatát a kisdobronyi adatközlőm is tudta¹¹⁹. Míg egy másik interjúalanyom az altatók egy újabb formáját is ismerte: „*Aludj ingó bimbó kicsi rózsza bimbó.*”¹²⁰

Az interjúk során egyik adatközlőm a *Tente, baba, tente* altató kiegészített változatát is ismerte:

„*Tente, baba, tente,*

itt van már az este,

apuka Levente

aludj ingó bingó, kicsi rózsza bimbó

alszik az ibolya, csicsija a babujja.”¹²¹ Kisdobronyi adatközlőm az „*Aludj baba, aludj el, nyuszival álmodjál.*”¹²² mondókát is elmondta, aminek a szövegét egy másik adatközlőm

---

¹¹² Csóka Olga, 1950, Tiszaaágtelek, református

¹¹³ Györke Róza, 1950, Tiszaaágtelek, református

¹¹⁴ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaaágtelek, református; Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

¹¹⁵ Kiss 1981:4

¹¹⁶ Dömötör 1990:579

¹¹⁷ Györke Róza, 1950, Tiszaaágtelek, református

¹¹⁸ Csóka József, 1948, Tiszaaágtelek, református

¹¹⁹ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

¹²⁰ Csóka Olga, 1950, Tiszaaágtelek, református

¹²¹ Györke Irén, 1951, Tiszaaágtelek, református

¹²² Varga Csaba, 1973, Kisdobrony, református

„angyalokkal álmodjál” ként ismer¹²³, vagy „Csucsulj baba aludj el, nyuszika is alszik már.”¹²⁴

Adatközlőim által mondott altatóknak nemcsak a településeken belül, de a szakirodalomban is több változata ismert. Többek között Kiss Áron, Gazdag Klára és Hutterer Éva gyűjteményeiben is megfigyelhetők. Hutterer Éva Ráti adatközlőjének altatója megegyezik az én adatközlőm által mondott altatóval: „Tente, baba, tente, Apuka levente”.¹²⁵

Gyűjtésem során láblógató mondókát is sikerült találnom, ami úgy zajlott, hogy a nagyobb gyereket, aki már tud ülni felültették az asztalra vagy a székre és lóbálták a lábát előre hátra.¹²⁶ Közben pedig mondták: „Lóg a lába lóg a nincsen semmi dóga, mert ha dóga vána, a lába nem lógna.”¹²⁷

A gyermekkor kezdetén az édesanya járni és állni tanítja a gyermeket, amire adatközlőm a következő játékot ismerte: „Jár a baba jár, mint a kismadár, teszegeti a lábát, koptatja a bocskorát.”¹²⁸. Fogtuk a gyerek kezét oszt akkor mondtuk, hogy „Sétálunk, sétálunk egy kis dombon lecsücsülünk- csüccs. és akkor alig kezdi várni már guggol lefele.” adatközlőm egy ilyen járni tanító mondókát is ismert.¹²⁹

2.2. Mondókák

Kiss Áron felosztásának második csoportjában a mondókák találhatóak. A mondóka jellemzője egy ritmikus szöveg vagy mozdulatsor, ami a dallamot formál a szövegre¹³⁰ és szabályozza a játék idejét.¹³¹ A régmúlt időkben, a népi hagyományban a mondókákat varázserővel ruházták fel. Úgy tekintettek a természeti jelenségekre, mint magasabb rendű személyekre.¹³²

A gyerekek először az állatokat szólítják meg, azokat hívogatják vagy riasztják. A gyerekek szívesen szólítják meg, hívogatják és csalogatják a csigát, ami a házában van. Kedvelt hívogatások az ijesztgetések és az ígérgetések.¹³³ Gyűjtésem során sikerült több változatban élő csigahívogató mondókát találnom. Ijesztgetéssel történő hívogatást idézett

---

¹²³ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

¹²⁴ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

¹²⁵ P.Punyó-Hutterer 2004:9

¹²⁶ P.Punyó-Hutterer 2004:19

¹²⁷ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

¹²⁸ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹²⁹ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

¹³⁰ Bucherna- Faust- Zadavec 2005: 13

¹³¹ Gazda 2017:72

¹³² Borsai 2010:8

¹³³ Borsai 210:13

fel kisdobronyi adatközlőm: „*Csiga biga gyereki, ég a házad ideki.*”¹³⁴. Tiszaágteleki adatközlőm egy másik változatát ismerte: „*Csiga biga gyere ki, ég a házad ideki, sós kútba veszlek onnan is kiveszlek.*”¹³⁵ és ennek egy másik változata is ismert a faluban:

„*Csiga biga gyere ki*

Ég a házad ideki,

Sós kútba teszlek onnat is kiveszlek,

Malomkő alá teszlek onnat is felveszlek.”¹³⁶

Gyűjtésem során adatközlőim nem mondtak, olyan csigahívogató mondókát, ahol ígértek volna neki valamit. A *Csiga biga* kezdetű mondókát Kiss Áron *Gyermekjátékgyűjteményében* is szerepel tizenkilenc változatban, s az általam gyűjtött egy változatot is olvashatjuk, aminek gyűjtési helye Nagykőrös: „*Csiga biga, gyere ki, ég a házad ideki.*”¹³⁷

A tavasz beköszöntével a gólya hazatérése a hiedelemben az ősi népszokás szerint szerencsét hoz. A hiedelem úgy tartotta, hogy ha a gólya megkerüli a házat, akkor szerencse lesz a családon. A gyerekek is kedvelik a gólyához intézett mondókákat. A szakirodalomban olvashatjuk, hogy Csallóközben a gyerekek mondókával várták az első gólya hazatérését: „*Gólya, gólya, gilice, mér véres a lábad? Török gyerek vágta, magyar gyerek gyógyítgassa, sippal, dobbal, nádi hegedűvel.*”¹³⁸ Gyűjtésem során adatközlőm is ismerte a Csallóközben gyűjtött mondókát „*Gólya, gólya, gelice. Miért véres a lábad? Törökgyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja, sippal, dobbal, nádi hegedűvel.*”¹³⁹ Adatközlőm egyike nem a gólyához, hanem a kéményseprőhöz kapcsolódó hiedelmet ismerte, azt mondta: „*Ha a kémény seprőt megláttuk, jött a kémény seprő megfogtuk a gombokot Kémény seprőt látok, szerencsét találok*”, viszont gólyához intézett mondókát is ismert, amikor a lányok meglátták, akkor kiabáltak, hogy *gólyamadár hozzá nekünk kisbabát*¹⁴⁰, aminek a másik változata, hogy „*Gólya bácsi vaslapát, hozzá nekünk kisbabát!*”¹⁴¹. A bemutatott mondóka ezen változata megtalálható Lázár Katalin *Gyertek, gyertek játszani!* gyűjteményében: „*Gólya, gólya, vaslapát, hozzá nekünk kisbabát!*”¹⁴²

---

¹³⁴ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

¹³⁵ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

¹³⁶ Lelkes Eszter, 1948, Tiszaágtelek, református

¹³⁷ Kiss 1891:15

¹³⁸ Borsai 2010:11

¹³⁹ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁴⁰ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁴¹ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

¹⁴² Lázár 2004:200

A gólya észrevételekor a gyerekek némelyik vidékeken a kezüket keresztbe teszik, majd a gólya felé néznek.¹⁴³ Adatközlőm nem említett ilyesmit, de egy mondókát tudott a gólyáról: „*Gólya, gólya, gelice, kitörött a lába.*”¹⁴⁴ Kisdobronyi adatközlőm a gólyához kapcsolódóan ismert egy érdekes mondókát: „*Hosszú lábú, gólya bácsi, mit akar kend vacsorázni, béka húst bre-ke-ke, ugye milyen jó lenne? Egyék hát belőle, mind elugrik előle.*”¹⁴⁵

Tavaszi eljövételével az ősi hitvilágban a fecskét a szépség és a varázslás motívumához kapcsolják. Tavasszal az elsőnek hazatért fecskénél a lányok az alábbi mondókát mondják: „*Fecskét látok, szeplőt mosok, selymet gombolyítok.*” A népi hagyományban a fecskének megtisztító ereje van, ezért azok a lányok, akiknek szeplőik vannak az első hazatérő fecskének az idézet mondókát ismételtetik.¹⁴⁶ Kiss Áron gyermekjátékok- gyűjteményében is találkozhatunk a szeplő motívummal, azzal a különbséggel, hogy a gólya megjelenéséhez kapcsolják: „*Gólyát látok, Szeplőt mosok. Két vállamra csapok.*” A kötetben található tíz változat közül a bemutatott mondóka az egyetlen, amihez a szeplő motívum társul. A *gólyát látok, szeplőt mosok* kezdetű mondókát Ipolyi gyűjtötte Aignerén.¹⁴⁷ A gyűjtésben lévő változatok között az általam gyűjtött mondóka is szerepel, ami Sztankó Béla gyűjtése és Csallóközben is ismert.

Minden gyermek találkozott már a piros pöttyös kis katicabogárral, aminek megszámlolta pöttyeit, és amiből megtudta, hogy hány éves. Azok a lányok, akik katicabogarat találtak a tenyerükbe vették, az ujjukra tették és mondókát mondtak neki. Mindeközben figyelmesen nézik merre és hová repül.¹⁴⁸ A kisállathoz intézett mondókák szövegei is különbözőek. Találkozhatunk olyannal, amikor a törököket szólítják meg, vagy a jövőbe érdeklődnek, de a tavasz eljövételét is kérhetik tőle.¹⁴⁹ Adatközlőm ismert egy kedves mondókát a katicabogárral kapcsolatban, ahol a tavasz beköszöntését kérte: „*Katica bogárka szállj fel az égbe, mond meg a jó Istenkének vigye el a hideget, hozza le a meleget, vagy hozza le a meleget vigye el a hideget.*”¹⁵⁰ vagy „*Szállj fel az égre hozd el a meleget, vidd el a hideget!*”¹⁵¹ Kisdobronyi adatközlőm a katicabogárhoz kapcsolódóan egy másik mondókát is ismert: „*Katica bogár, hová viszel engem, égbe, földbe vagy a*

---

¹⁴³ Keszler szerk 1977:12

¹⁴⁴ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaágtelek, református

¹⁴⁵ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

¹⁴⁶ Borsai 2010:11

¹⁴⁷ Kiss 1891: 6

¹⁴⁸ Keszler szerk 1977:11

¹⁴⁹ Borsai 2010:14

¹⁵⁰ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁵¹ Varga Csaba, 1973, Kisdobrony, református

temetőbe? Si... mikor a kezünkre tettük, oszt akkor kérdeztük, hogy katicabogár hová viszel engem, égbe, földbe, vagy a temetőbe. Osz amerre repült, ha lefele akkor az a földbe vitt, ha fölfelé akkor az égbe.”¹⁵²

Kiss Áron gyűjteményében a katicabogárhoz intézett mondókák hat változata is megtalálható, de általam gyűjtött változat nem szerepel a gyűjteményben. Azonban Hutterer Éva gyűjtésében egy hasonló változata megtalálható, aminek gyűjtési helye Beregújfalu és Rát: „*Katicabogárka, Szállj fel az égbe, Hozd le a meleget, Vidd fel a hideget.*”¹⁵³

Adatközlőm az állatos mondókákon belül ismert a bókához kapcsolódóan is:

„*Kicsi béka velünk pancsol*

Nem is fél a medve mancsból

Medve hátról nézegél

Zöld a kára falevél ezt”¹⁵⁴. Továbbá a cicához kapcsolódóan is: „*Cica mica jaj, hová lett a vaj? ott látom a bajúszodon most lesz neked jaj...*” és a „*Ha én cica volnék sok egeret fognék, de én cica nem vagyok, egeret se foghatok...*”¹⁵⁵

A mondókák másik csoportját alkotják az időjáráshoz kapcsolódó versikék. A gyermekek által szintén kedvelt mondókák, a napcsalogatók és hívogatók.

Ahogy a fecskék és a gólyák eljövetele, úgy a napcsalogatás is a tavasz beköszöntének ideje. A naphívogatók a néphagyományban tavasz-varázsló szövegekként ismertek, amelynek a magyar nyelvterületeken két változata van. A néphagyományban úgy tartják, hogy Szent György nap, április 23. a tavasz első napja. Vannak olyan vidékek, ahol a versike közben két kézzel az égre, a nap felé tekintenek, vagy virágot emelnek fel a nap felé.¹⁵⁶

Adatközlőim több naphívogató versikéket is ismertek, amelynek különböző változatai is vannak a településeken belül. Ismert mondóka a „*Süss fel nap, fényes nap.*”¹⁵⁷ és ennek a „*Kelj fel nap, fényes nap.*”¹⁵⁸. A naphívogató mondóka egy újabb változata ismert Tiszaágteleken „*Süss fel nap, fényes nap a kisbárány majd megfagy.*”¹⁵⁹, vagy *Süss fel nap, fényes nap, kertünk alatt a kis bárány majd meg fagy.*”¹⁶⁰, míg a kisdobronyi

¹⁵² Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

¹⁵³ Hutterer 2004:28

¹⁵⁴ Csóka Olgi, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁵⁵ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁵⁶ Borsai 2010:9

¹⁵⁷ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

¹⁵⁸ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

¹⁵⁹ Badó Lenke, 1936, Tiszaágtelek, református

¹⁶⁰ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

adatközlőm az alábbi szöveget ismerte: „*Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a ludaink megfagynak*”¹⁶¹. A településen belül és a szomszédos településen a mondóka szövegének egy másik befejezése is ismert: „*Süss fel nap, fényes nap kertünk alatt a ludaink megfagynak.*”¹⁶² A napsütés, a meleg idő a tavasz eljövételének az időszaka. Minden ember szereti a meleg idő, a napsütés, ezért csalogatták a meleget, és elküldték a hideget. A meleg idő csalogatására egyik adatközlőm az alábbi mondókát mondta: „*Süss ki nap ház alá, búj el hideg föld alá.*”¹⁶³. Azonban az emberek nemcsak a naphoz, de az esőhöz is idéztek mondókákat. Kisdobronyi adatközlőm a következő mondókát mondta el: „*Esik az eső, ázik a mező, haragszik a katona, mert megázik a lova.*”¹⁶⁴, de az egyik adatközlőm az *Esik eső karikára* kezdetű mondókát is ismerik: „*Esik eső karikára, Kossuth Lajos kalapjára.*” és az esőt is csalogatta: „*Ess eső ess.*”¹⁶⁵ A *Magyar Gyermekjátékgyűjteményben* a napcsalogatók tizenhét változata ismert, viszont az általam gyűjtöttek egyik sem szerepel benne. Azonban Hutterer Éva gyűjteményében megtalálhatóak az általam gyűjtött naphívogató és esőhöz idézett mondókák.¹⁶⁶

Kis Áron felosztása alapján a mondókák harmadik alcsoportját a kiszámoló-kiolvasók alkotják. A kiszámoló-kiolvasók funkciójukat illetően mindig a csoportjátékok, körjátékok előtt hangzanak el. A játszó gyermekek a különböző kiszámoló és kiolvasó segítségével döntenek a játékkal kapcsolatos dolgokban. A csapatjátékok során kiszámolják, hogy melyik csapat kezdje a játékot, vagy ki melyik csapatba kerüljön. A kiszámoló segítségével döntenek el azt is, hogy a bújócskában ki legyen a hunyó, vagy körjátékoknál ki legyen a kör közepén, a futkározás játékoknál pedig döntenek arról, hogy ki legyen a fogó.¹⁶⁷

A kiszámoló-kiolvasóra adatközlőm az *Ecc- pecc kimehetsz* kezdetű gyermekmondókát idézte: „*Ecc- pecc kimehetsz, holnapután bejöhetsz, cérnára cinegére ugorj cica az egérre.*”, amit körben játszottak és közben számoltak. Ezt körbe játszottuk, mondtuk oszt közbe számoltuk.¹⁶⁸ Az idézett mondóka egy másik változatát is említette az egyik adatközlőm „*Ecc- pecc kimehetsz, holnapután bejöhetsz, cérnára, cinegére, ugorj cica az egérre, fuss...valahogy úgy.*”¹⁶⁹ Kisdobronyi adatközlőm a mondóka egy másik

---

¹⁶¹ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

¹⁶² Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁶³ Györke Irén, 1942, Tiszaágtelek, református

¹⁶⁴ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

¹⁶⁵ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

¹⁶⁶ Hutterer 2004:24

¹⁶⁷ Bodor 2008:199

¹⁶⁸ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁶⁹ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

változatát ismeri: „*Ecc-pecc kimehetsz, holnap után bejöhetsz, ugorj cica a verébre, hopp!*”¹⁷⁰

Kisdobronyi adatközlőm az alábbi kiszámolós mondókát mondta: „*Egy kettő, három, négy, te kis madár hová mégy? én megyek Pestre, hazajövök este.*”¹⁷¹, aminek még két változata is ismert a szomszédos településen. Az első változata az „*Egy, kettő, három, négy, Te kis kutya hová mégy? Nem megyek én messzire csak a falu végére.*”¹⁷² Míg a második változata „*Egy, kettő, három, négy te kis fiú hová mégy? Nem megyek én messzire, csak a falu végére.*”¹⁷³ Az *egy, kettő, három, négy* kezdetű mondókat egy másik adatközlőm a következő képen ismerte: „*Egy, kettő, három, négy, aki bújt, aki nem, megyek!*”¹⁷⁴

A kiszámolók egyik típusában a játékosok kört alkotnak, s a játékban lévő gyerekek közül az egyik kör közepén áll. A kiszámoló mondogatásával a kört alkotó játéktársakra mutat, önmagát sem hagyva ki a számolásból. A kiszámoló célja, hogy az utolsó szótaggal megválasszák a kezdő játékost, például a hunyót. Azonban kevesebb játékos esetén is alkalmazható a kiszámoló, annyszor kerül ismétlésre a mondóka, ahogy játékos van.¹⁷⁵Ilyen a következő mondóka:

„*Egyedem- begyedem némettánc,*

Beteg-e még a finánc

Beteg bizony nem eszik

A temetőbe fekszik

Ráfutott a vadalma

Nagy az Úrnak hatalma.”¹⁷⁶ aminek az egyik adatközlőm egy másik változatát is tudta:

„*Egyedem, begyedem tengertánc, hajdú sógor mit kívánsz?*”¹⁷⁷ A településen belül a

Lementem én a pincébe vaját csipegetni kezdetű mondókának két változata is ismert. Az egyik változata a következő képen hangzik:

„*Lementem én a pincébe vaját csipegetni*

Utánam jött apám anyám bottal veregetni

Nád közzé bújtam

Nád sípot csináltam

---

¹⁷⁰ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

¹⁷¹ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

¹⁷² Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁷³ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁷⁴ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

¹⁷⁵ Gazda 1980:207

¹⁷⁶ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁷⁷ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaágtelek, református

Az én sípom így szól: di –dá – dú

*Eregy ki te nagyszájú!*¹⁷⁸. Míg a másik változta

„Elmentem én a pincébe vaját csipegetni

Utánam jött anyám, apám bottal veregetni

Nádközé bújtam,

Nádsípót fújtam

Az én sípom így szólott

*dí-dá-dú, erigy ki, te nagyszájú.*¹⁷⁹, azonban egyik adatközlőm ennek a változatnak is a

második sorát egyéb változatban ismerte: *„Utánam jött anyám-apám hátba veregetni.”*és

elmondta, hogy: *„tanultam egyszer egy olyat, hogy Vót egyszer egy tó*

Segin vót egy főt

Amibe be vót

*Az mind a tied vót.*¹⁸⁰

2.3. Játékok

Kiss Áron felosztásának harmadik csoportját a játékok alkotják. A gyűjtemény legterjedelmesebb csoportja a játékok. Ebbe a csoportba tartoznak a páros játékok és a körjátékok, a hidas játékok, az ügyességi játékok és az egyéb játékok. A játékok csoportjában található játékokat már a nagyobb korosztályú gyermekek játsszák. Az iskoláskor kezdetével a felnőttkor bezárásáig tart a játék.

Munkám eddigi részben Kiss Áron rendszerezését vettem alapul, viszont ebben a szakaszban szeretném Lazár Katalin felosztását is használni, ami egyezést mutat a Magyar Néprajz VI. kötetének a kiadásában megjelenő csoportosítással. Célom, hogy a játékok felosztása és az elemzésre szánt játékok még átláthatóbbak legyenek. Ennek a rendszernek az alapegysége, hogy a játékokat játéktípusba sorolja, ami típuscsoportokra bontható. A rendszerezésbe négy fő tömb tartozik: az eszközös, a mozgásos, a párválasztó és a szellemi játékok és azok alcsoportja.¹⁸¹

2.3.1. Eszközös játékok

A típustömbök első csoportját az eszközös játékok és azok alcsoportjai alkotják. A csoportba tartozó játékok célja, hogy a gyerekek valamilyen eszközök készítsenek, és azokkal játszanak. A játékszer készítéséhez tartoznak, amikor valamilyen anyagból, fából,

---

¹⁷⁸ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁷⁹ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaágtelek, református

¹⁸⁰ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

¹⁸¹ Dömötör 1990:544

papírból vagy állati alapanyagokból a játszó gyermek számára a felnőtt bármilyen tárgyat készít. ¹⁸² Az egyszerűbb játékeszközök a gyermeki kéz önmaga formálta meg, ami által kötődés, személyes kapcsolat jön létre a gyermek és a játékszer között. ¹⁸³

2.3.1.1. A tárgykészítő játékok

Az eszközös játékok tömbjének alcsoportját a tárgykészítő játékok alkotják. Ezen csoportba tartozó játékok játékmagja meglehetősen széles választékban van jelen.

Gyűjtésem során adatközlőim elmondták, hogy az ő idejükben nem voltak boltban vásárolt játékok, nem lehetett venni, és ha lehetett volna is, akkoriban nagyon szegény világ volt, ezért a gyermekek maguk készítettek eszközöket, amikkel játszhattak. Játékaik során szívesen utánozták a felnőtteket, játszottak gyermeklakodalmat. Adatközlőim így emlékeznek vissza a gyermekkorra és azok játékaira: *”Játszottunk olyat, hogy anyukák vótunk. Rigen nem vótak játikok. Az udvaron főzőcskéztünk, homokbul főztünk, tortákat csináltunk, ilyesmi.”*¹⁸⁴. *„csináltunk a disznóólba lakodalmat. Anyuék adtak nekünk régi kislejtőnyit, még fátyolt is csináltunk belőle.”*¹⁸⁵. S nemcsak a lakodalmast, de a családot is szívesen eljátszották: *„Faragtunk tőköt. Csináltunk nagyobbat, kisebbet. Egyik vót az apa, az anya, csináltunk még kisebbet azok vótak a gyermekek. Akkor kivettük a tőknek a belsejít oszt akkor beletettünk egy gyertyát avót a tőklámpás.”*¹⁸⁶

A gyermekek játszanak a homokban, és előszeretettel játsszák el a felnőttektől látott tevékenységeket, például főznek. *„Főzőcskét csináltak a homokba. A régi edények voltak a játékszerek.”*¹⁸⁷, *„Uborka levest főztünk.”*¹⁸⁸, *„Kiraktuk egymásnak, dudvábul meg miből találgattunk, meg virágokbul ilyeket.”*¹⁸⁹

Adatközlőim kedvelt játékaik voltak a figurák készítése. A lányok szívesen csináltak babát, míg a fiuk leginkább lövöldöztek, szekereket készítettek. A babakészítés az egész nyelvterületen egyformán zajlott, és az alapanyagok különböztek. A szakirodalomban Baranya megye babakészítéséről olvashatunk, ahol egy hosszabb botot választottak, annak a felső részére egy rövidebb botot kötöttek, ami a baba teste volt. Ezt követően a fejét rongyból készítették el, majd kukoricacsuhéból haját.¹⁹⁰ Adatközlőim a gyermekkor részének tekintik a babakészítést, aminek a településeken belül is változata vannak. A

---

¹⁸² Dömötör 1990:545

¹⁸³ Szapu 1996:24

¹⁸⁴ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁸⁵ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁸⁶ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁸⁷ Úr Sándor, 1941, Kisdobrony, református

¹⁸⁸ Csóka József, 1948, Tiszaágtelek, református

¹⁸⁹ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁹⁰ Dömötör 1990:551

babát készítettek csutkából: „Csináltunk csutkababát góréból meg ilyenek.”¹⁹¹, gyufaszárból: „Mikor még kisebbek vótunk gyufaszárbabát csináltunk. Egy kis rongyba tettünk még egy kisebb rongyot, így összefogtuk két gyufaszálat beledugtuk. Egyet a nyakánál aztán átkötöttük. Akko a faluban vót egy varró, az mindig olyan szip anyagokat adott. Vágtunk egy lyukat rajta, behúztuk oszt má vót egy kisbaba. Azut csutkát úgy összetettünk, arra is ruhákat varrtunk.”¹⁹² vagy rongyból: „Babát is rongybul csináltunk mer ugyi csináltunk fábul, hogy ez a keze, oszt akkor ruhával bekötöttük, cérnával hogy álljon meg oszt akkor fejét is formáltuk.”¹⁹³. Adatközlőm elmondta, hogy szalmából is készítettek babát: „Szalmából is készítettünk. Azt is fára osztán akkor szalmából szoknyát is csináltunk, kezít is.”¹⁹⁴, de tengerszuhéból is: „Fogtuk, csináltunk rá fejít, fogtunk egy botot, keresztültettünk még egy botot oszt akkor varrtunk neki ruhát, beledugtuk a két ujját a botba, lába nem vót.”¹⁹⁵

A Magyar Néprajz VI. kötetében olvashatunk a töklámpás készítéséről is, amit a fiúk játékanak tekintettek. A töklámpás elkészítésének a mente, hogy keresnek egy nagyobb tököt, amit kifaragnak és szemet, orrot, száját faragnak neki.¹⁹⁶ Kisdobronyi adatközlőim is ismerte a töklámpást, viszont ő nem készítette: „Estére gyertyát tettek bele, begyújtották és mentek ijesztették egymást vele.”¹⁹⁷

A babakészítés mellett minden kislány szeretett a babáinak ruhát varrni, felöltöztetni őket és játszani velük. A lányoknak az édesanya is szívesen készített játék babákat és némelyik adatközlőm úgy emlékszik vissza, hogy az édesanyja készítette számára a játékeszközt „anyám vart rongybúl babát azzal babáztunk.”¹⁹⁸. Egyik adatközlőm elmondta, hogy kislányként mindig bábrongyoztak: „Bábrongyoztunk. Cipős doboz, varrtam rongyul babát rajzoltam szemét, akkor vatából csináltam csurkáját és akkor úgy varrtunk rá ruhát.”¹⁹⁹

A kisfiúk kedvelt játékaik voltak a fából készült fegyverek és járművek. Egyik adatközlőm elmondta, hogy gyermekkorában szekerköt csinált: „Készítettünk szekeret. A szilva gömbelyig ágait lefürészelgettük azokból csináltuk a kerekeket. Lécekből és deszka hulladékokból szekerköt, oszt azon hordtuk a kiveket, beraktuk kazlakba meg holmi. Ugyan

¹⁹¹ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

¹⁹² Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

¹⁹³ Györke Irén, 1943, Tiszaágtelek, református

¹⁹⁴ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

¹⁹⁵ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

¹⁹⁶ Dömötör 1990:553

¹⁹⁷ Úr Sándor, 1941, Kisdobrony, református

¹⁹⁸ Hete Margit, 1943, Tiszaágtelek, református

¹⁹⁹ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

úgy játszottunk mint az emberek mindent. Ugyan úgy játszottunk, mint az emberek a mezőn. Mink is arattunk, raktuk a füvet az udvaron, hordtuk a szekerkökön.”, és kedvelt játéka volt a lövöldözés: *„Lövöldöztünk egymásra, botokkal. Felvettük a botot oszt akkor mutattuk, vagyis lüttünk egymásra, hogy pupupu.”*²⁰⁰

Gyermekként adatközlőm *Kelj fel Jancsit* is készített. Adatközlőm a következő képen mesélt erről: *„Mint egy h betű (mutatja) ide madzag oszt akkor vót rajta csinálva oszt akkor nyomogtad oszt mozog le fel.”*, nyílpuskával is játszott: *„Hát ilyen botot meghajtottunk rákötöttünk egy cérnát, vagy madzagot, na mindegy és akkor csináltam nádbul ilyen nyilat dugtam bele egy szöget a hegyibe.”*²⁰¹. Egyik adatközlőm elmondta, hogy kalapot is kalapot is készített: *„Meg olyat csináltunk én emlékszek rá, hogy fűzfát így ni összehajtottuk, összekötöttük, letettük a keszkenőnköt oszt a négy sarkát összekötöttük oszt azt húztuk a fejünkbe avót a kalap, abba játszottunk.”*²⁰² Adatközlőm elmondta, hogy játékeszköz volt egy fedő is, amire madzagot kötöttek: *„Olyan játék is vót, hogy vót egy fedő, madzagot kötöttél rá oszt azt húzogta.”*²⁰³ és *„pakoltuk rá a holmit oszt hordtuk be.”*²⁰⁴

Gyűjtésem során adatközlőim arról is meséltek, hogy fejdíszeket, készítettek különböző virágokból: *„Fontunk virágból koszorút a fejünkre tettük.”*²⁰⁵. Adatközlőm egyike arra is emlékszik, hogy a koszorú mellé nyakláncot is készített: *„Nyáron szétszedtük az orgona szárát, felfűztük, oszt avót a nyaklánc. Koszorút is fontunk a hajunkba.”*²⁰⁶

Egyik adatközlőm tökszárból szökőkutat is épített, amit így mesélt: *„Ahogy vót a kerítés mellett hogy hozzá tudjuk kötni egybe duggattuk a tökszárat, oszt akkor csináltunk egy ilyen, mint egy kis tó lenne oszt egy fadarabon keresztül mint egy pallót. Osztt akkor a tökszárat így ahogy bevettük ahhoz hozzákötöttük. Osztt ahogy fent öntöttük a vizet ameg jött kifele mint a szökőkút. Olyan érdekes vót.”*²⁰⁷

Adatközlőm említette a sárpukkasztó nevű játékot is, ami a szakirodalomban több néven is megtalálható. Pukkasztó alakja bármilyen lehet, csak a közepén legyen egy lyuk, amibe levegőt fújnak és a földre csapják. A játék célja, hogy minél hangosabban

---

²⁰⁰ Úr Sándor, 1941, Kisdobrony, református

²⁰¹ Csóka József, 1948, Tiszaágtelek, református

²⁰² Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁰³ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²⁰⁴ Úr Sándor, 1941, Kisdobrony, református

²⁰⁵ Hete Margit, 1943, Tiszaágtelek, református

²⁰⁶ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁰⁷ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

pukkanjon.²⁰⁸ „Mikor esett az eső sárvót pukasztót csináltunk sárbul. Mezítláb vótunk megdagasztottuk így a lábunkkal oszt akkor csináltunk oszt akkor csináltunk olyan pukasztót hogy pukkant. Hát ilyen gömbejiget csináltunk oszt akkor lyukat csináltunk rá oszt akkor odacsaptuk.”²⁰⁹ Adatközlőim elmondták, hogy azokban az időkben, amikor ők gyermekek voltak nem voltak labdát, ezért az édesanyjuk, vagy valaki más készítet nekik. Ami a következő képen nézett ki: „Akkor még nem volt labda. Szőrlabdát csinált nekünk egy pásztor a tehén szőréből.”²¹⁰

A szakirodalomban a Magyar Néprajz VI. kötetében olvashatunk a gyermekek által kedvelt zajkészítő eszközökről, a csörgőről és zörgőről. Azonban az én adatközlőim nem említettek ilyenféle játékeszközöket.²¹¹

2.3.1.2. Eszközös ügyességi játékok

Az eszközös játékok második csoportját alkotják az eszközös ügyességi játékok. A második csoportba tartozó játékok célja már nem a tárgykészítés, hanem azok használata minél ügyesebben. Ebbe a csoportba leginkább olyan eszközök tartoznak, amelyek a felnőttek készítik a gyermekeknek, vagy a természetben meglévők.²¹²

Gyűjtésem során a kutatott településeken a legismertebb és legkedveltebb ügyességi játék az *ugrókötelezés*, amelynek több változata is ismert. A szakirodalomban három változata kerül feltüntetésre, ahol mindegyik változatban a lényeg, hogy a játzó gyermek lába ne akadjon bele a kötélbe. Némely településen a játékoz mondóka is társul, míg máshol neveket mondanak az ugrálás közben. Az általam megkérdezett játéknak két változata is ismert.

A kutatott településeken első változatát is az ugrókötelet két gyermek hajtja, a harmadik pedig az ugró. A játék közben neveket mondanak: „*Kettő fogta egy meg ugrált oszt mondtuk a neveket, mindenki választott, hogy Siri, Piri, Feri, Klári mindenki választott egy nevet oszt soroltuk-soroltuk, oszt amikor ott az egyik elakadt a másik beállt, akinél a nevinél elakadt, beleakadt a lábába a madzag.*”²¹³ Míg a másik változatában neveket nem mondanak, csak különböző figurákat ugrálnak ki: „*Bokán kellett kijárni a mit tudom én milyen figurákat, aztán térden sikerült-e beleugrani, ha nem sikerült mán kiestél és a másik*

---

²⁰⁸ Dömötör 1990:555

²⁰⁹ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

²¹⁰ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²¹¹ Dömötör 1990:556

²¹² Szapu 1996:37

²¹³ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

*játszik tovább.*²¹⁴ Kisdobronyi adatközlőm az ugrókötelezésre egy másféle mondókát is használt: „*Tisza, Duna, Dráva, Száva, törjön ki a kezéd szára. Mondtuk közbe oszt ugráltunk keresztbe, meg mikor hogy.*”²¹⁵

Kisdobronyi és tiszaaágteleki adatközlőm is említette a *Csen-csen gyűrű* nevű játékot. Ez egy körjáték és valamilyen tárgyra van szükség benne. A játék menete, hogy az egyik játészó hordja a tárgyat a markában és közben énekelnek a többiek, hogy csen-csen gyűrű, aranygyűrű. Az ének végére aki a gyűrűt hordja valakinek a kezébe csúsztatja észzrevétlenül. S akkor: „*ki kellett mutatni, hogy te, tanáld ki hogy kinek adtam, oszt az aki megtudta mondani, hogy kinek adta oszt akkor az játszott tovább aki kitalálta.*”²¹⁶ A szakirodalomban Kiss Áron Magyar Gyermejjáték-gyűjteményében is olvashatunk róla. A gyűjteményben egy mondóka is kapcsolódik a játékhoz. A játék menete hasonló, mint ahogy adatközlőm is ismert. A játékban van egy czicza, aki a hunyó és neki kell megtalálni a gyűrűt. S ha nem sikerül, akkor megint ő a hunyó.²¹⁷

Egyik adatközlőm a *kockázást* is említette eszközös játékként. Kisdobronyi adatközlőm a következő képen emlékszik a játék mentére: „*Köveket szedtünk fel és mindig fellöktük. Ami ide esett (kézféj), ha öt vót, akkor fellöktük. Kinek több esett ki, ha megakadt három, oszt akkor visszalöktük.*”²¹⁸. A Magyar Néprajz VI. kötetében az adatközlőm által mondott játéknak egy másik megnevezését olvashatjuk: *kapókövezés*. A kapókövezés menete hasonló az általam kutatótt játékhoz. A játék célja, hogy a játészó gyerekek öt kavicsot vesznek. Az első gyerek egyszerre csak egy kavicsot dob fel és kap el, majd ezt nehezítik még eggyel, aztán még eggyel, míg el nem érnek az öt kavicsig. Ezt követően a játék újra kezdődik, és ha a játészó közben elhibázza, akkor a másik játékos következik.²¹⁹

A tárgykészítő játékok csoportjában már említésre került a nyílpuska, amivel adatközlőm a célba lőtt. A játék célja pedig az volt, hogy ki tud messzebbre lőni.²²⁰ Tiszaaágteleki adatközlőm ügyességi játékként *csékét* is említette, aminek a másik ismert neve gólyaláb. A gólyaláb két fából áll, amire rá kell állni és azzal kell közlekedni.²²¹

A szakirodalom, Hutterer Éva gyűjteményében említésre került a *gombozás*, ami leginkább Nagydobronyban és Bányában ismert. A játéknak a szakirodalomban két változata is ismert. Az első változatban a fiúk játészották, és a játék lényege az volt, hogy az nyertes,

²¹⁴ Bara Olgii, 1979, Tiszaaágtelek, református

²¹⁵ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

²¹⁶ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

²¹⁷ Kiss 1891:111

²¹⁸ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

²¹⁹ Dömötör 1990:563

²²⁰ Csóka József 1948, Tiszaaágtelek, református

²²¹ Györke Irén, 1951, Tiszaaágtelek, református

akinek a gombja közelebb esett a falhoz.²²² A Magyar Néprajz VI. könyvében pedig a játéknak egy másik változatáról olvashatunk. Ebben a változatban a játékosok lyukakat ásnak a földbe és az felé dobják a gombot.²²³ Tiszaágteleki adatközlőm a következőképpen ismeri a játékot: „*Csabi focizott...felállította úgy ahogy most is állnak a focisták. Megrajzolta a pályát. Nagyon tudta, hogy a fekete gombok azok mék csapat, a zódek az mék csapat.*”²²⁴. Adatközlőm a gombozás egy másik változatát is ismeri, amit ő is játszott: „*Ahogy vót a fundamentom, oszt akkor akié bejebb ment vagy teljesen a falig meg az nyert, az vitte mindet. Még pénzre is játszottunk.*”²²⁵

2.3.1.3. Labdajátékok

Az eszközös játékok harmadik csoportjába tartoznak a labdajátékok. A labdajátékoknak két csoportját ismeri a szakirodalom. Az első csoportba tartoznak azok a játékok, ahol a labda elkapása a cél. Míg a másik csoportba tartoznak azok, ahol a játszó el kell találni a labdával.²²⁶ Adatközlőm gyermekkorában még nem voltak boltban vásárolható labdák, ezért saját kézzel készült szőrlabdákat használtak a játékok során. A játékeszközként szolgáló labdajáték meglehetősen ismert volt a falusi gyerekek mindennapjaiban. Mindezek miatt adatközlőim sok ilyen játékra emlékeztek.

Adatközlőim legelőször a szakirodalom is ismert *sima adogatós* játékot említették. A játékot leginkább ketten, vagy hárman játsszák, aminek célja, hogy a kapó játékos elkapja a labdát. Azonban ha nem sikerül elkapnia, akkor büntetés jár, és nehezített dolga lesz a játék további részében.²²⁷ A kutatott települések adatközlő ezt a játékot *vollébának* nevezik és két változata is ismert. A játékot ketten játszották és dobálták egymásnak a labdát.²²⁸ Kisdobronyi adatközlőm a bemutatott játékot stafétaként ismerni. A játék menete pedig: „*Dobáltuk egymásnak a labdát, elütöttük oszt akkor szaladtunk utána, hogy ki éri el meg stb.*”²²⁹ A kutatott településeken ismert labdajáték a *métázás*. Egyik adatközlőm így mesél a játékról: „*Fogtunk egy botot meg egy kis fosztó labdát osztán aztat ütöttük egyik oldalról a másikra. Itt is állt egy csapat meg ott is, oszt akkor mindig cseréltünk.*”²³⁰ Kisdobronyi adatközlőm gyermekkorában kedvelt volt a *kiütős* nevű játék:

---

²²² Hutterer 2013:36

²²³ Dömötör 563

²²⁴ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

²²⁵ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

²²⁶ Lázár 2002:91

²²⁷ Dömötör 564

²²⁸ Csóka Olgá 1950, Tiszaágtelek, református

²²⁹ Úr Sándor, 1941, Kisdobrony, református

²³⁰ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

„Két csoportba felálltak, az egyik csoport hajította a másiknak, ha eltalálta akkor kiesett.”²³¹

A szakirodalomban ismert játék a *falhoz verő*, amihez egy mondóka is társul. A játékot lehet egyedül és társakkal is játszani. A játék menete, hogy az első játészó a falhoz dobja a labdát, közben mondja a mondókát és a labdát is elkapja. A játék felépítése egy iskola, ahol ha sikerül az egyik szintet teljesíteni, akkor jön a következő játékos, majd megint az előző játékos akinek már egy következő szintet kell teljesíteni és így tovább. A játék győzte az lesz, aki több pontot gyűjt össze.²³² A játéknak több fajtája is ismert, aminek egyik változatát a Tiszaágteleki adatközlőm is játszotta: „*Elébb csak egyszer azut már fellöktük akkor körbe-körbe, hátra kelt tenni a kezünköt, hátul dobált, meg láb alatt dobálsz, ilyeneket. Meg odalöktük a falnak akkor taps, meg addig tapsolni kellett, de el is kellett kapni a labdát.*”²³³

Gyűjtésem során egyik adatközlőm egy érdekes játékot mondott el, aminek a neve Lyukba labdát volt: „*Betettük a Lyukba oszt akkor mondtuk, hogy lyukba labdát. Osz mondtuk a nevüköt, hogy az fogja felvenni oszt akkor elszaladtunk, az felvette osztán améket eltalálta annak kellett megint.*”²³⁴

2.3.1.4. Sport jellegű népi játékok

Az eszközös játékok utolsó csoportját alkotják a sport jellegű népi játékok. Az ide tartozó játékok még a pásztorkorból valóak: bigézés, csülkőzés, tekézés²³⁵ és az általam gyűjtött és már a labdajátékoknál bemutatott métázás is ide sorolható.

2.4. Mozgásos játékok

A mozgásos játékok elengedhetetlen része a mozgás, ami örömforrás is a gyermekek számára. A játékszók játszhatnak játékeszközzel és eszköz nélkül.²³⁶ A mozgásos játékok alcsoportjait alkotják a mozgásos ügyességi és erőjátékok, a fogócskák és a vonulások. Lázár Katalin és a Magyar Néprajz VI. kötetében található rendszerezés szerint a Kiss Áron felosztásnál tárgyalt felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel is a mozgásos játékok csoportjának részét képezik.

---

²³¹ Varga Csaba, 1973, Kisdobrony, református

²³² Dömötör 1990:566

²³³ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²³⁴ Györke Irén, 1943, Tiszaágtelek, református

²³⁵ Lázár 2002:92

²³⁶ Juhász 1996:61

http://adattar.vmmi.org/cikkek/4541/letunk_1996.3-4_05_juhasz_agnes.pdf (letöltés ideje: 2021:03.13)

2.4.1. Mozgásos ügyességi és erőjátékok

Télen a gyermekek kedvelt játéka volt a szánkózás és a korcsolyázás. Adatközlőim elmondták, hogy ők is szívesen játszották. A korcsolyázásnak a településeken belül két változata is volt, az életkortól függően. Györke Irén tiszágteleki adatközlőm elmondása alapján kiskorukban a nagyapjuk csinálta a korcsolyát: „*Vót olyan amék egy drótos vót, annak ilyen hegyesre ment ki az alja, oszt tettek rá egy drótot. Mikor kisebbek vótunk először két drótot tettek, lapos vót az alja oszt két drótot vezettek alatta és úgy korcsolyáztunk bottal.*”²³⁷ Míg egy másik változata alapján a korcsolyához két bot is társult.²³⁸ Gyűjtésem során adatközlőim téli játékként hógolyózást, a hóemberépítést és a síelést is említették. A kutatott településeken közkedvelt játék volt az *ugrólóiskola*, amit *sickinek* vagy *icikélésnek* is neveztek. Egyik adatközlőm így mesélte el a játék menetét: „*Rajzoltunk kockákat, beleírtuk a számokat, egy cserepet kerestünk akkor dobtunk az egyesbe, akkor beugrottam egy lábbal, felvettem, megfordultam egy lábbal és kiugrottam. Akkor ugyan úgy dobtam a kettesbe és hogyha például nem tudtam a kettesbe bedobni akkor jött a másik játékos. A 4-5 két kocka vót ott két lábbal lehetett állni és akkor ez így ment teljesen a kilencesig, ameg egy nagy kör vót már.*”²³⁹ A szakirodalom az ugróiskola játéknak egy másik változata is lehetséges. A játék során azok, akik teljesítették az összes kockát foglalhatnak egyet közülük. A foglalás úgy zajlik, hogy a játékos háttal áll az iskolának és megpróbálja a kavicsot bedobni az egyik kockába. Ha sikerül, akkor azt a kockát kijelöli és oda már a társai nem léphetnek.²⁴⁰

A gyerekek körében az ügyességi és erőjátékok fajtái közül kedvelt volt az *Adj király katonát!* kezdetű játék. A Magyar Néprajz VI. kötetében is ismert játékként van feltüntetve. A játék egy párbeszédből áll, ahol két királyt választanak. A játék során a csoportok két sorban állnak egymással szemben, aminek a lényege, hogy áttérjek a láncot.²⁴¹ Adatközlőm a játékot a következőképpen ismerte: „*Sorba álltak fel, megfogtuk egymás kezét oszt akkor egy szaladt kiáltotta, hogy adjál király katonát. Oszt akkor odaugrott elkelt vágni. Ha három közzé ugrott vagy nígy, mert vótunk na sorba tízen is oszt akkor akit elvágott az kiesett. Ha nem maradt tovább. Ment még egyszer, ha elvágta akkor oda beállt és menni kellett a másiknak, sorba.*”²⁴²

²³⁷ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

²³⁸ Hete Margit, 1943, Tiszaágtelek, református

²³⁹ Bara Olgi, 1979, Tiszaágtelek, református

²⁴⁰ Kiss: 1976:207

²⁴¹ Dömötör 1990:585

²⁴² Csóka József, 1948, Tiszaágtelek, református

2.4.2. Fogócska

A gyermekek körében még ma is elterjedt játék a fogócska. A játéknak több változata is ismert. Egyik változata, hogy fogónak meg kell fognia a játszók közül valakit. Ezt követően a játék egyik változatában, akit megfogott az lesz a fogó, vagy csatlakozik a társához. Míg a másik változatban, akit meg fog a fogó annak véget ér a játék.²⁴³

Adatközlőim körében ismert a *Kinn a bárány, bent a farkas* kezdetű játék: „*Körbejátszottuk tudod, oszt akkor mikor a farkas vót kint akkor a bárányt kergette. Akkor választottak másat maguk helyett, mindig cserélődött.*”²⁴⁴ A fogócskák csoportját alkotja a *Tüzet viszek ne lássátok* kezdetű körjáték. A játék menete, hogy a gyerekek guggolva egy kört alkotnak. A játszótársak közül az egyik gyermek a kör körül jár és közben mondja: „*Tüzet viszek ne lássátok, ha lássátok se mondjátok, én látom nem mondom, hátad mögé ledobom.*”²⁴⁵ Kisdobronyban adatközlőim a játéknak két változatát is ismerik. Első változatában hasonlít a tiszaaágteleki adatközlőm által ismertre, azzal a különbséggel, hogy máshogy játsszák: „*Én látom, nem mondom hátad mögé ledobom, oszt a zsebkendőt a háta mögé dobta le. Akkor ha nem vette észre akkor helyet cseréltek.*”²⁴⁶ Második változatába pedig: „*Az úgy vót hogy körbeálltunk egy valamilyen zsebkendő félét betettük a kezünkbe, oszt akkor Tüzet viszek ne lássátok, ha lássátok se mondjátok. Osztt akkor, aki kitalálta hogy melyik kezében van az nyert.*”²⁴⁷

Kutatott településeken ismert a *Gyertek haza libuskáim* kezdetű játék. A játékhoz szükség van egy anyára, egy farkasra és libákra. Leginkább a szabadban játsszák, ahol a libák és az anya egymással szemben van és távolabb a farkas, aki arra vár, hogy a libák elinduljanak haza.²⁴⁸

„*Na ezt játszottuk, úgy hogy egy mondta ez a mondókát, hogy gyertek haza libuskáim, felálltak egy csomó gyermek, hogy azok a libák egy meg vót a farkas:*

Nem megyünk mert félünk.

Azt mondják: Mitül?

Farkastúl. Hol van? A bokorba

Mit csinál? mosdik

Mibe türeldkőzik? selyemkeszkenőbe

---

²⁴³ Dömötör 1990:597

²⁴⁴ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²⁴⁵ Györke Irén, 1951, Tiszaaágtelek, református

²⁴⁶ Varga Róza, 1951, Kisdobrony, református

²⁴⁷ Úr Boriska, 1951, Kisdobrony, református

²⁴⁸ Dömötör 1990: 600

Akkor azt mondta a mondóka végén Gyertek....Osztt akkor améket megakarta fogni a farkas egyet mindig megfogott, oszt amán ugyi kiesett. ”²⁴⁹

Kisdobronyi adatközlőm említette a *Héja* nevű játékot. A játék a szakirodalomban *tyúkozás* néven ismert, amihez mondóka is társul.²⁵⁰ Adatközlőm mondóka helyett párbeszédet említett. A játék menete: „*Összefogóztunk osztán elől ment egy oszt akkor mindig mondták, hogy Fogd meg a farkam, fogd meg a farkam, tekeregy farkam..osztán elől mindig egy szaladt, hogy meg ne fogja a többi meg utána mentünk 4-en 5en összefogózva osztán hát el kellett kapni. Mindig járt a keze, hogy meg ne fogja. a csirkét, az vót az anya, meg vót egy héja, aki szaladt.*”²⁵¹ Továbbá ismert játék még a *Kecske ment a kiskertbe*. A játékban a gyerekek körben állnak, míg a farkas kint van. Ezt követően elkiáltják magukat, hogy

Kecske ment a kiskertbe a káposztát megette

Siess kecske ugorj ki

Jön a farkas megenni

A farkas pedig elkezdi szaladni a kecske után. Elfogja és újabb kecskét és farkast választanak a gyerekek.²⁵² Tiszaágteleki adatközlőim körében az alábbi változatban is ismert a játék mondókája: „*Kecske ment a kiskertbe, a káposztát megette, vigyázz kecske jön a csősz ugorj ki a kiskertből.*”²⁵³

2.4.3. Sokfelé vonulós

A mozgásos játékok utolsó csoportjába tartoznak a vonulós játékok. A kutatott településeken a legismertebb vonulós *Bújj, bújj, zöld ág...* kezdetű játék. A játéknak két változata is ismert, amelynek mindkét változatát sikerült összegyűjtenem. A játék menete, hogy két játékos a kezével kapu mutat. A játszó gyerekek egymás után sorakoznak fel, sort alkotva, és közben énekelnek. Tiszaágteleki adatközlőm az alábbi változatát ismeri az dalnak:

Búj- búj zöldág, zöld levelecske

Nyitva van az aranykapu csak bújzatok rajta

Nyisd ki babám kapudat, kapudat

Hagy kerüljem váradat váradat

---

²⁴⁹ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁵⁰ Dömötör 1990:563

²⁵¹ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

²⁵² Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²⁵³ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

*Szita-pita péntek, szerelem csütörtök, zabszerda...úgy csináltuk ni, hogy bújtak keresztül a körbe.*²⁵⁴ Míg a kisdobronyi adatközlőm:

„Búj-búj zöld ág

Zöld a levelecske

Nyitva van az az arany kapu csak bújzatok rajta

rajta – rajta leszakadt a pajta, bent maradt a macska

*És akkor melyik választod, aranyalma vagy aranykörte? Két gyerek egy kaput csinált, a többi ment körbe, mindig egy volt közepén és amikor elmondta, hogy leszakadt a pajta, akkor azt volt ott aki a körbe maradt.*²⁵⁵ Ismert játék volt még a településeken élő adatközlőim körében a bújóska, aminek a lénye az volt, hogy a játszóknak választottak egy hunyót, aki számolt. Addig a többi gyerek elbújt, majd a hunyó kiáltotta, hogy *aki bújt, aki nem megyek!*²⁵⁶

2.5. Szellemi játékok

A játékok csoportjának Lázár Katalin rendszerezése alapján a szellemi játékok a harmadik csoportot alkotják, míg a Magyar Néprajz VI. kötetében a párválasztó játékok besorolása látható.

A szellemi játékok csoportját a memória, a figyelem és a leleményesség játékaiképezik. A csoportban öt típus szerint csoportosíthatóak a játékok: szellemi ügyességi játékok, beugratós játékok, kitalálós játékok, tiltó játékok és a rejtő kereső játékok.

Gyűjtésem során, az általam kutatott településeken adatközlőim nem ismertek kitalálós, tiltós és rejtő kereső játékokat. Azonban ismert volt a szellemi ügyességi csoport, vagy akár a beugratós játékok csoportjába tartozó *Repül a repül a...*nevű játék. Az említett játék a kutatott településeken több változatban is él. A játék egyik változatában az a gyerek, aki arra emeli fel a kezét, ami nem repül annak mínusz pontja lett.²⁵⁷ Míg a másik változatban az elrontás miatt zálogot ad, amit ki kell váltani, *mit érdemel az a bűnös, akinek a záloga a kezében van?* „*Oszt ha véletlenül tudtuk hogy az a kisjány ahhoz a kisfiúhoz szívesebben ízel akkor azt szólította meg, hogy na mond meg hogy mit érdemel. Vót úgy még hogy puszilja is meg olyat is kértek, vagy táncoljon egyet vagy adjon neki*

---

²⁵⁴ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁵⁵ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²⁵⁶ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁵⁷ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

valamit.”²⁵⁸ Adatközlőm egyike egy nyelvtörőt is tudott: „*A Csetneki csikós itat a Tiszán, sárga, cserép csengő cseng a csetneki csikós csikaja nyakán.*”²⁵⁹

A szellemi ügyességi játékok csoportjába tartozik az adatközlőm által ismert malom nevezetű játék. A malmot ketten játszottak egy papírlapon. Eszközként gombot, paszulyszemet vagy kukoricaszemet használtak. A játék lényege az volt, hogy ha három egyszínű volt egymás mellett, akkor malom: *”Amikor raktuk akkor közétettük, hogy annak ne legyen malom. Ezen is gondolkozni kell hogy ideteszem a fehirt gombot akkor ide teszem, de közepre má odateszi a másik a feketét hogy nekem ne legyen malmom. Osztt akkor mindig a kockába raktuk ezen úgy eljátszottunk egész nap.”*²⁶⁰

2.6. Párválasztós játékok

A típustömbök negyedik csoportjába tartoznak a párválasztó játékok, amit még három alcsoportra oszt a szakirodalom. A párválasztó játékok első alcsoportjába tartoznak a párválasztó körjátékok, amely a lányok kedvelt játéka. A játék leginkább a szabadban zajlik. A játékot a játékos kör formájában játsszák, és annak a közepén áll egy kislány, aki a kört alkotó gyerekek közül választ magának párt.

A párválasztós játékokat leginkább a 8 és 12 éves korosztály játssza. A játék mentének többféle változata is ismert. A játék közben a kör is foroghat, ahogy a körben lévő kislányka is. A dal egyik szakaszában a körben lévő gyermek párt választ magának, akivel forog, de csatlakozhat hozzájuk a kör többi tagja is, akik maguk is alkothatnak párokat. A tánc közben lehet dobolni, tapsolni, minden a játékos gyermekek elképzelésétől függ.²⁶¹ A párválasztós körjátékokat követi a lánykérős játékok, amit már a nagyobb gyerekek játszanak. Míg a harmadik részbe tartoznak a párválasztó társasjátékok. Ezt a játékot leginkább a fonóban játsszák a legények társaságában.²⁶²

Gyűjtésem során a kutatót településeken leginkább párválasztó körjátékokat és társasjátékokat találtam.

A párválasztó körjátékok funkciója, hogy fejlessze a térlátást, az egyensúlyérzékét és a jobb- bél kéz irányának az ismeretét.²⁶³ A körjátékok csoportjába tartozó játékok meglehetősen kis számban ismertek. Gyűjtésem során adatközlőim is a *Körben áll egy kislányka* kezdetű dalocskát ismerték.

²⁵⁸ Györke Róza, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁵⁹ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁶⁰ Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁶¹ Borsai 2010:583

²⁶² Dömötör 1990:619

²⁶³ Váczai 2015:28

„Körben áll egy kislányka,

Lássuk ki lesz a párja

Kit szeret a legjobban,

Azzal fordul most gyorsan Oszkó amikor választott valakit akkor folytattuk, hogy:

Ezt szereti legjobban,

*Ezzel fordul most gyorsan.*²⁶⁴

Adatközlőm egyike ismert egy általam is ismeretlen körjátékot, ami a következő volt:

„Pöröm pöröm Pistike

Szilágyiné festette

Szél fújja pántlikáját

*Kapd el kislány a szoknyáját... valahogy így vót, így megfogtuk egymás kezét, oszt akkor körbe pörögtünk, ezér mondtuk, hogy Pöröm, pöröm Pistike.*²⁶⁵

Kisdobronyi adatközlőm a következő párválasztós játékot ismerte:

„ Erdő mellett nem jó lakni, mert sok fát kell hasogatni

Tizenhárom öllel meg egy félel

*Öleljen meg engem, aki szeret.*²⁶⁶ Adatközlőm nem emlékezett pontosan a játék menetére, de arra igen, hogy párt választottak. A játék mentéről az Aranyalma- Játékhagyomány című szakirodalomban olvashatunk. Az öleljen meg engem, aki szeret résznél a körben lévő játsszó kiválasztott egy gyermeket a kört alkotók közül és táncoltak, és a játékot az folytatta tovább, akit kiválasztott.²⁶⁷ Tiszaágteleki adatközlőm említette az *Elvesztettem zsebkendőmet* kezdetű játékot, amelyhez egy mondóka is társul: *„Elvesztettem zsebkendőmöt megver anyám érte, aki nékem visszaadja megpuszilom érte.*²⁶⁸ A szakirodalomban is ismert játék *Elvesztettem kiskendőmet* néven. A játék menete, hogy a gyerekek egy kört alkotnak. A körön belül van egy játsszó, aki kiválaszt a kört alkotók közül valakit és az elé ledobja a zsebkendőt, és a mondóka végén együtt táncolnak.²⁶⁹

Gyűjtésem során adatközlőim közül jártak a fonóba, ahol játszottak, danoltak. Adatközlőim elmondták, hogy a fiuk mindig a hátuk mögött ültek és lesték az orsót, ahogy a lányok pörgették. Amikor pedig leesett felvették ki kellett váltani csókkal.²⁷⁰ Ezt

---

²⁶⁴ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁶⁵ Bara Olgá, 1979, Tiszaágtelek, református

²⁶⁶ Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református

²⁶⁷ Hintalan 2000:114

²⁶⁸ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁶⁹ Hintalan 2000:109

²⁷⁰ Hete Margit, 1943, Tiszaágtelek, református

követően jártak a tollfosztóba is, ahol szintén énekeltek és játszottak. Adatközlőm elmondása szerint kedvelt játék volt a férfinevek derelyébe tétele. A játék lényege az volt, hogy amelyik fiú név előbb feljön a víz tetejére az lesz a párja.²⁷¹ A tollfosztóban az alábbi énekeket dalolták:

„Tollfosztóba vótam az este, édesanyám azt is kileste

*Ott se beszélhettem sokáig, csak éjfél után három óráig.”*²⁷², aminek egy másik változata:

„Tollfosztóba voltam az este

édesanyám azt is kileste

mindig csak azt hányja veti szememre, kivel beszélgettem az este

Nem beszélgettem én senkivel

*édesanyám testvér öccsével...”*²⁷³

Adatközlőm egyike említette, hogy kedvelt játék volt a *Kútba estem kihúzzon ki?* nevű játék. A játék menete, hogy aki a kútba esett, az megnevezte azt a személyt, akit szeretné, ha kihúzza.²⁷⁴

---

²⁷¹ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁷² Badó Lenke, 1936, Tiszaágtelek, református

²⁷³ Györke Irén, 1951, Tiszaágtelek, református

²⁷⁴ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

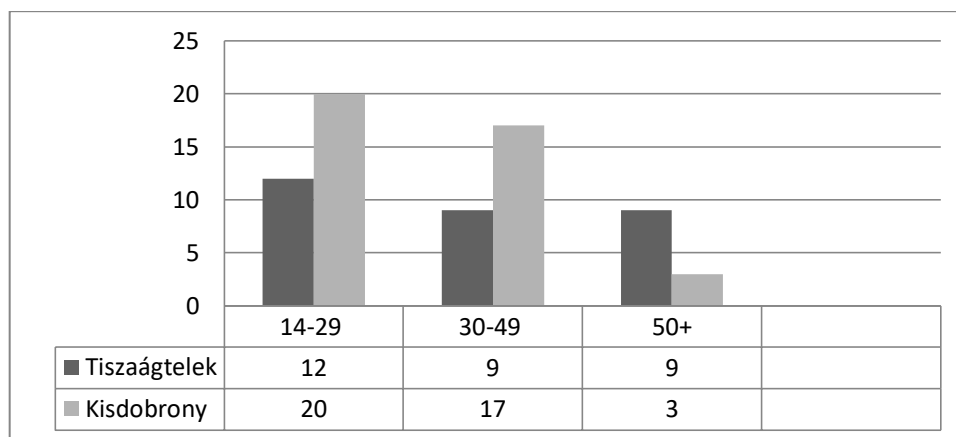
III. A KÉRDŐÍVEK KIÉRTÉKELÉSE

Munkám második részéhez a mélyinterjúk elemzését követően egy online kérdőíves felmérés is kapcsolódik. A kérdőíves felmérést a két szomszédos település, Kisdobrony és Tiszaágtelek fiataljainak és felnőttjeinek a körében végeztem. Munkám célja tehát a településeken élő lakosság népi játékaiknak és a játékokhoz való viszonyulásának a feltárása.

Gyűjtésemet az mélyinterjúk során kapott legnépszerűbb játékok és mondókák alapján végeztem. A kérdőív 27 kérdést tartalmaz, amelyben vannak zárt és nyitott kérdések. A kérdőív a kutatott települések mondókáinak és játékaiknak az ismereteire vonatkozott. Megtalálhatóak voltak benne olyan mozgásos játékok, amelyek ma is és régen is használatosak voltak. Többek között szerepeltek bölcsődalokra, mondókákra, játékeszközökre, szabadidős- és iskolai játékokra vonatkozó kérdések.

A kérdőív végén adatközlőim népi játékokhoz való viszonyulását mértem fel. A felméréssel az volt a fő célom, hogy adatközlőim szabadon fogalmazhassák meg gondolataikat, fejthessék ki véleményeiket a népi játékok hatásával kapcsolatban a gyermekekre nézve. A kérdőív kitöltése anonim volt, és körülbelül 5 percet vett igénybe.

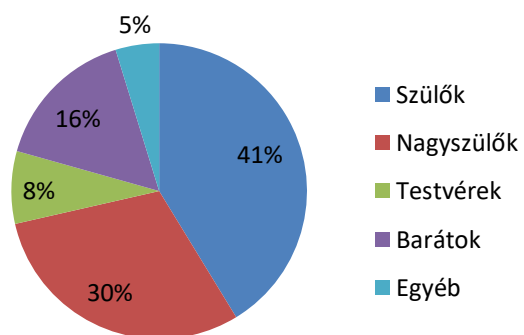
Mindössze 70 kérdőív került kitöltésre 57,1%-os és 49,2%-os eloszlásban a két település között. A nemi megoszlást illetően a válaszadók többsége nő. Az adatközlők arányát tekintve 11,4%-os a férfiak részvétele, ami azt jelenti, hogy a 70 adatközlőből mindössze csak 8 fő. Adatközlőim életkorát nézve a skála meg lehetőszen széles, mivel a legfiatalabb 14, míg a legidősebb 64 éves. A kérdőívek elemzésekor az átláthatóság érdekében a hetven adatközlőm életkorát korcsoportokra osztottam. A szakaszok a következő képen alakultak: 14-29, 30-49 és 50+ év közöttiek.

1. ábra. Az adatközlők megoszlása település és életkor szerint

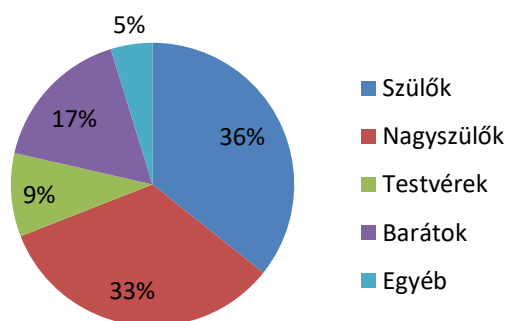
(Saját szerkesztés)

Amint azt a diagram is szemlélteti a két település válaszadóinak többsége 14-29 év közötti, ami azt jelenti, hogy Kisdobronyban 20, míg Tiszaágteleken 12 kitöltő. Őket követi a 30-49 év közötti korosztály 9 és 17 kitöltővel. Amint láthatjuk az 50+ évesek is meglehetősen szép számban vettek részt a kutatásban. A felmérés következő zárt kérdése arra mutat rá, hogy a kitöltők kitől tanulták a játékokat, mondókákat. A kérdés több válaszlehetőséget, illetve választást is tartalmazott.

2. ábra. Tiszaágteleki adatközlők

(Saját szerkesztés)

3. ábra. Kisdobronyi adatközlők

(Saját szerkesztés)

A diagramokból jól látható, hogy adatközlőim a kutatott településeken a legnagyobb arányban a szülők és a nagyszülők által ismernek játékokat és mondókákat. Ezt követően a barátokról és csak a legkisebb arányban a testvérektől, ami figyelemre méltó, mivel az elsődleges szocializációs szintér a család és csak aztán következik az iskola és a barátok. Tehát a családtagok közül a szülők és nagyszülők mellett a harmadik helyen a testvéreknek kellene szerepelni. Azonban mint láthatjuk meglehetősen alacsony arányban van jelen a kérdőívet kitöltő települések lakóinál a testvér válaszlehetőség. Továbbá a kitöltők között volt olyan is, aki nem emlékezett, hogy kitől tanulta a mondókákat és játékokat (lásd. 2., 3. ábrák).

A pontos eredmények érdekében a továbbiakban a két településen kapott adatokat külön mutatom be. Munkám további részében is követem a kérdőívek elemzésénél a mélyinterjúk során használt gyermekjátékokra vonatkozó szakirodalmi felosztást. Ennek következtében elemzésem első csoportját alkotják a felnőttek játékaik ölbeli gyermekekkel és azok alcsoportjai.

A kérdőív kitöltői között mind Kisdobronyi, mind Tiszaágteleki adatközlők említették az *Ez elment vadászni...* kezdetű mondókát, ami az ölbeli játékok alcsoportjának *újjasdi* csoportjába tartozik: „*Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsütötte,*

ez az *icike-picike mind megette.*”, a mélyinterjúk során a mondóka egy hasonló változatával is találkoztam.²⁷⁵ A kutatott két településen a kitöltések között az *arcsimogató* mondókák alcsoportjába található *Ciróka maróka* kezdetű versike is ismert volt. Gyűjtésem során kisdobronyi adatközlőm elmondta a *Csip-csip csóka* kezdetű mondókát, amelyet a kitöltők közül többen is ismertek. Az adott mondókának Kisdobronyban egy másik változata is él: „*Csip-csip csóka, vakvarjúcska. Komámasszony kéreti a szekerét, nem adhatom oda, tyúkok ülnek rajta. Hess, hess, hess!*” A mélyinterjúk során elemzett *hőcögletők* csoportjába tartozó mondókát is említették a kérdőív kitöltői, aminek egy újabb változata ismert. „*Hőc-hőc katona meddig viszi a lova? Csak a Tisza partig.*” ezen változatát kisdobronyi kitöltőm jegyezte le. Az ölbeli játékok alcsoportjába tartozik az *orrösszedörzsölős Én is pisze...* kezdetű mondóka, amit a mélyinterjúk kapcsán adatközlőim nem említettek, viszont a kérdőívet kitöltő kisdobronyi és tiszaaágteleki adatközlők igen: „*Én is pisze, te is pisze, gyere pisze vesszünk össze.*” Az idézet változat a szakirodalomban, Hutterer Éva gyűjteményében is megtalálható, amit Ráton és Beregújfaluban gyűjtött.²⁷⁶ A két település kitöltői között ismert a hintáztatók csoportjába tartozó *Hinta palinta régi dunna, kis katona ugorj a Tiszába*, amit a mélyinterjúk során adatközlőim szintén nem említettek. A *Hinta palinta* kezdetű mondóka Kiss Áron Gyermekjáték-gyűjteményében is megtalálható, ami megegyezik a kitöltőim által ismert változattal.²⁷⁷ A kérdőíves felmérésben szintén ismert volt a láblógatók mondókák közül a *Lóg a lába lóg a* kezdetű mondóka, amelyiket a tiszaaágteleki adatközlőim is mondta és, ami megegyezik a kitöltőm által ismert változattal.²⁷⁸

Kiss Áron gyermekjátékok felosztása alapján a felnőttek ölbeli játékaival gyermekekkel szakaszát alkotják a bölcsődalok is. Kérdőívem egyik zárt kérdése kitöltőim bölcsődal ismeretére irányult. Kisdobronyi kitöltőim 57,1%-os arányban, vagyis 40 személy közül 63%, 23 ember ismer bölcsődalokat, míg a maradék 15 ember, vagyis 38% nem. Ezt követően a következő kérdésem arra irányult, hogy adatközlőim milyen bölcsődalokat ismernek. Az átláthatóság érdekében a bemutatott altatókat egy diagramba helyezem el az általam felállított korcsoportok szerint (lásd 4. ábra). Ez alapján elmondható, hogy mind a 14-29 év közöttiek, mind pedig a 30-49 év közöttiek körében legismertebb a *Tente baba tente*, míg az 50+ évesek körében a *Csicsíja babája* kezdetű

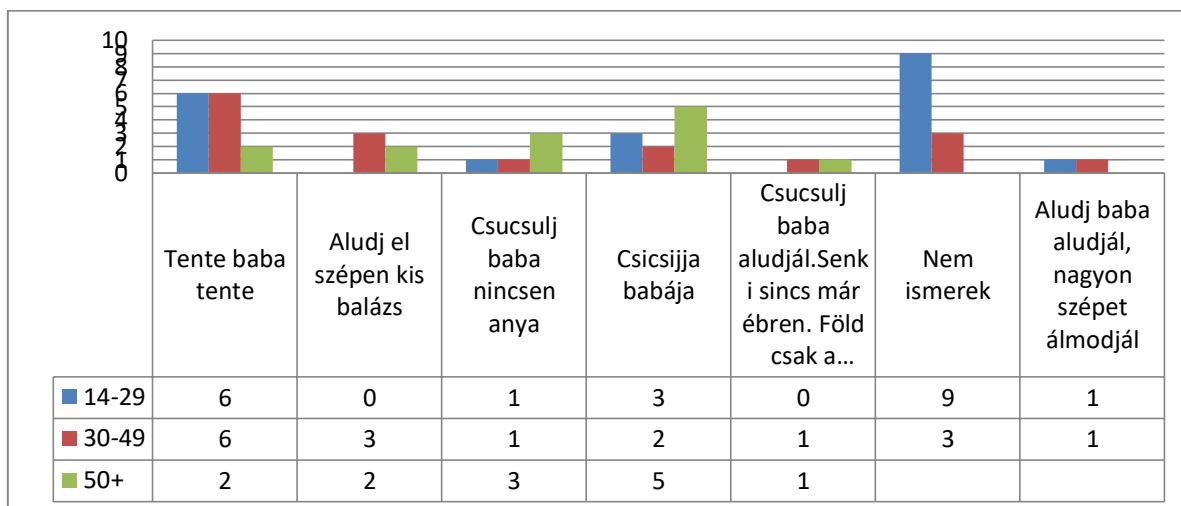
²⁷⁵ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaaágtelek, református. „*Ez elment vadászni, ez meglútte, ez hazahozta, ez megfőzte, ennek meg semmi nem maradt vagy ez megette.*”

²⁷⁶ Hutterer 2004:14

²⁷⁷ Kiss 1891: 50

²⁷⁸ Bara Olgi, 1979, Tiszaaágtelek, református: „*Lóg a lába lóg a nincsen semmi dóga, mert ha dóga vóna, a lába nem lógna.*”

bölcsődal. Mélyinterjúim során adatközlőim is a *Tente baba tente* kezdetű altatókat és azok változatait ismerték a legtöbben. Kitöltőim életkora nem befolyásolja bölcsődal ismereteiket, mivel láthatjuk, hogy korosztálytól függetlenül megegyeznek az ismeretek.

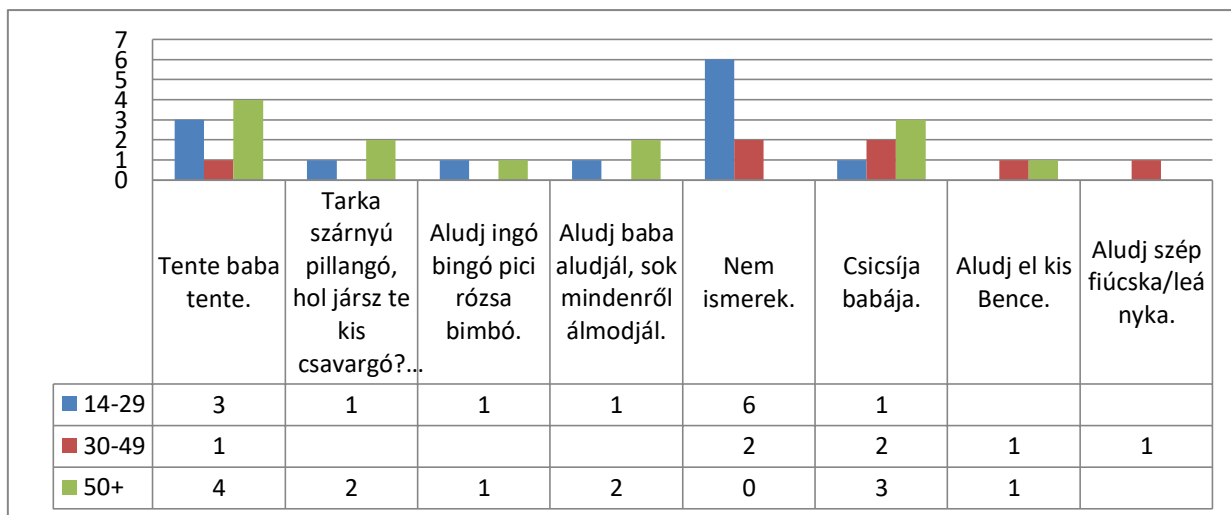
4. ábra Kisdobronyi adatközlőim bölcsődal ismeretei

(Saját szerkesztés)

Tiszaágteleki adatközlőim részvétele 42,9%-os, ami azt jelenti, hogy mindössze 30 személy vett részt a kitöltésben. A kitöltők közül 53% válaszolt igennel, vagyis 16 személy, és mindössze 47%,14 személy válaszolt nemmel. Az ismert bölcsődalok közül ezen a településen is a *Tente baba tente* kezdetű altató az ismertebb, a 14-29 év és az 50+ év közöttiek között (lásd. 5. ábra). Viszont az jól látható, hogy a kitöltők között említett altatókból mindegyik korcsoport ismer, néhol kevesebb, néhol nagyobb arányban. A mélyinterjúk során tisztaágteleki adatközlőim és a költőim bölcsődal ismeretei megegyeznek. Érdekes, hogy a „*Tarka szárnyú pillangó, hol jársz te kis csavargó? Ne szállj olyan messzire, szállj a baba szeméire. Mondj neki egy szép mesét, hunyd be mindkét szemét. Ha ő alszik csendesen anyuka is megpihen.*” altatót ismerték a 14-29 és az 50+ év közöttiek is. A település adatközlői a mélyinterjú során szintén említették az *Aludj ingó bingó...*²⁷⁹ kezdetű bölcsődalt is.

²⁷⁹Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református:, *Aludj ingó bimbó kicsi rózsá bimbó.*”

3. ábra Tiszaágteleki kitöltők bölcsődal ismeretei

(Saját szerkesztés)

Kiss Áron felosztásának második csoportjában a mondókák találhatóak. A mondókák csoportját több alcsoportra is lehet osztani. Többek között ide tartoznak az időjáráshoz és az állatokhoz intézett mondókák és azok alcsoportjai és a kiszámoló-kiolvasó mondókák.

Az állatokhoz intézett mondókák fajtái közül interjúim során is sikerült gyűjtenem. Gyűjtésem során az állatcsalogató mondókák közül a legismertebb a *Csiga biga gyere ki* kezdetű mondóka volt, ezért a kérdőívben egy nyílt kérdés keretében kitértem rá és annak folytatására. Kitöltőim a településeken belül is többféle változatát ismerték az említett mondókának. Legismertebb változata a két településen is a *Csiga biga gyere ki ég a házad ideki*, amit adatközlőim is ismertek.²⁸⁰ A változatok között ismert továbbá a *kapsz tejet, vaját holnapra is marad* folytatás, aminek további szövege a, *ha nem jössz ki megbánod, nem leszek a barátod* változások, amelyeket adatközlőim nem ismertek. A tisztaágteleki kitöltők körében használatos a *Csiga biga gyere ki ég a házad ideki* szöveg folytatása a *hanem hiszed gyere ki, majd meglátod, ideki*. Tisztaágteleki kitöltőm egyike a következő képen is ismeri a mondókát: „*Ég a házad ideki, szántsunk, vessünk, hogy jobban élhessünk.*” Gyűjtésem során és a kitöltések között is találtam a *Sós kútba teszlek, onnan is kiveszlek, kerék alá teszlek onnan is kiveszlek* mondóka folytatásával megegyező szöveget.

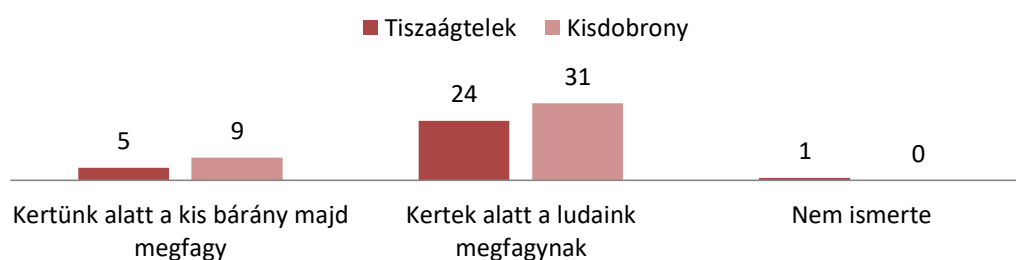
Az állatokhoz intézett mondókák kérdésre válaszadóim több állathoz is tudtak mondókát fűzni. Többek között ismert mondóka volt a két településen is a gólyához intézett mondókák és azok változatai. Kitöltőim két változatát is ismerték a gólyához szóló mondókának. Egyik ilyen volt a *Gólya bácsi vaslapát hozzá nekünk kisbabát*, s ennek egy másik változata, amikor a kisbaba helyett bármi mást kértek. Másik változata pedig a

²⁸⁰Úr Magda, 1942, Kisdobrony, református: „*Csiga biga gyereki, ég a házad ideki.*”

Gólya gólya gelice. Gyűjtésem során adatközlőim is ismerték mindkét változatot. A gólya mellett a katicabogárhoz intézett mondókákat is tudtak kitöltőim. *Katicabogárka szállj el az égbe, vidd el a hideget, hozd el a meleget,* amit adatközlőim is ismertek. Tiszaágteleki és kisdobronyi kitöltők körében ismert a *Boci, boci, tartka, se füle se farka, oda megyünk lakni, ahol tejet kapni* mondóka, azonban ezt adatközlőim nem említették.

A két településen ismert továbbá a cicához intézett mondóka is, amelyet a mélyinterjúk során is gyűjtöttem²⁸¹, aminek tisztaágteleki kitöltőm egy másik változatát ismerte *Cirmos cica, jaj, hová lett a vaj? Ott látom az orrocskádön lesz most neked, jaj.*

Mélyinterjúim során adatközlőim számos időjáráshoz fűződő mondókát ismertek, aminek ismeretét a kérdőívet kitöltők megerősítették és különböző változatokkal kiegészítettek. Az időjáráshoz intézett mondókák csoportjába tartoznak a naphoz intézett dallamos, ritmusos mondókák. A mélyinterjúk során a *Süss fel nap* kezdetű mondókának több változata is ismert volt. Azonban a legtöbbet mondott napcsalogató Tiszaágteleken a *Süss fel nap, fényes nap, kertünk alatt a kis bárány majd meg fagy.*²⁸² míg Kisdobronyban a szövegnek egy másik változata „*Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a ludaink megfagynak.*”²⁸³ volt ismertebb, viszont egyik tisztaágteleki adatközlőm ezt a változatot is ismerte. Mindezek miatt a kérdőívben egy zárt kérdés keretén belül a két mondókát ismerttettem, ahol a válaszadó megjelölte, hogy a településén hogyan ismeri.

5. ábra. *Süss fel nap* kezdetű mondóka ismerete a településeken belül

(Saját szerkesztés)

A mélyinterjúk során az idősek körében a településeken belül különbség mutatkozott a naphívogató mondóka szövegei között, ami a kérdőíves felmérés alapján bebizonyosodott, mivel kisdobronyi kitöltőim valóban nagyobb arányban ismerték a *kertek alatt a ludaink megfagynak* változatot (lásd. 5. ábra). Míg Tiszaágteleken végzett gyűjtésem alapján az idősek körében a *kertünk alatt a kis bárány majd megfagy* szöveg változata volt elterjedt.

²⁸¹Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református: „*Cica mica jaj, hová lett a vaj? ott látom a bajúszodon most lesz neked jaj...*” és a „*Ha én cica volnék sok egeret fognék, de én cica nem vagyok, egeret se foghatok...*”

²⁸²Csóka Olga, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁸³Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református

Azonban a diagram alapján láthatjuk, hogy a kérdőívet kitöltők körében is nagyobb arányban ismert a szomszédos település változata. A naphívogató mondóka rövidebb változatát a *Süss fel nap*-ot a két település lakói is említették az időjáráshoz kapcsolódó mondókáknál.

Az emberek nemcsak a naphoz, de az esőhöz is intéznek mondókákat. Az esőt is hívogadják, vagy ellenkező esetben riasztják. Gyűjtésem során a két településen esőhöz kapcsolódó mondókákat is sikerült találnom. Mindezek miatt kérdőívemben kíváncsi volt arra, hogy kitöltőim is ismernek-e esőhöz intézett mondókákat. Kitöltőim körében a legismertebb esőhöz intézett mondóka az „*Esik az eső, süt a nap paprikajancsi mosogat. Hát az öreg mit csinál, hasra fekszik úgy pipál.*”, amit Kisdobronyban 5-en, Tiszaágteleken pedig 3-an ismertek, s ennek egy tiszaaágteleki folytatása *Elromlott a pipája, Jancsi bácsi csinálja, nem kell aztat csinálni, csak egy jó nagy pofot levágni.* Ezt követi a második legismertebb az *Ess eső ess*, ami mindkét településen egyenlő 4-4 arányban ismert. Az említett mondókát interjúm során kisdobronyi adatközlőm is ismerte.²⁸⁴ A kitöltők körében továbbá ismert még az „*Esik az eső hajlik a vessző, haragszik a katona, mert meg ázik a lova. Ne haragudj katona, majd kisüt a napocska, megszárad a lovacska.*” és az „*Esik eső csöpörög.*” Kitöltőm egyike az *Ess eső ess, három hétig ess, hullj a rétre, a mezőre, ess eső ess!* esőváró mondókát is ismerte.

A mondókák harmadik csoportját alkotják a kiszámolók és kiolvasók. Gyűjtésem során adatközlőim több kiszámolót is ismertek, amelyek közül a legismertebbeket a kérdőíves kutatásomban is felhasználtam. Kérdőívem következő két nyílt kérdésében ezekre a mondókákra térek ki. Gyűjtésem során az egyik legismertebb az *Ecc-pecc kimehetsz* kezdetű mondóka. A kiszámolónak a településeken belül és között a kitöltések alapján több szövegbeli, vagy végződésbeli változata ismert. Legismertebb az *Ecc pecc kimehetsz, holnap után bejöhetsz, cérnára cinegére, ugorj cica az egérre, Fuss!*, aminek egy másik szövegvégi változata a *fuss ki te nagyszájú, vagy a nem is te, hanem te.* Kisdobronyban is az említett változatokat ismerik, annyi különbséggel, hogy a szövegbefejezés a *fuss* helyett *huss*-ra változik. Továbbá a településen a Tiszaágteleken gyűjtött változatot is ismerik *Ecc- pecc kimehetsz, holnapután bejöhetsz, cérnára cinegére ugorj cica az egérre.* A kutatott településeken ismert volt a *Lementem én a pincébe...* kezdetű mondóka, amit a kérdőívben is felhasználtam. Kitöltőim az általam is gyűjtött

---

²⁸⁴ Gyurkovics Lenke, 1951, Kisdobrony, református: „*Ess eső ess.*”

szöveget ismerik, amely a következő képen hangzik: „*Lementem én a pincébe vajat csipegetni*

Utánam jött apám anyám bottal veregetni

Nád közzé bújtam

Nád sípot csináltam

Az én sípom így szól: di – dá – dú

Eregy ki te nagyszájú!”²⁸⁵ Kisdobronyi kitöltőim egyike a mondóka befejezését másféleképpen ismerte: *Utánam jött édesanyám hátba veregetni. Pricc, pracc, prucc te vagy az a nagyszájú.* A két település kitöltői között olyanok is voltak, akik nem ismerték a kiszámolót, 5-en Tiszaágtelen és 5-en Kisdobronyban. Tiszaágteleki kitöltőm az említett kiszámolón kívül a következőt mondta: „*Éni, péni, jupitáni, efer-gefer gumináni, islipó, islopó, te vagy a hunyó!*”. Az említett kiszámolót gyűjtésem során adatközlőim nem említették, viszont Hutterer Éva gyűjteményében megtalálható.²⁸⁶ Gyűjtésem során adatközlőim említették az *Egyedem-begyedem* kezdetű kiszámolót is, amelynek tisztaágteleki kitöltőim két változatát is ismerték. Az első változat mélyinterjúim során is elemzésre került „*Egyedem, begyedem tengertánc, hajdú sógor mit kívánsz?*”.²⁸⁷ Másik változatát szintén egy tisztaágteleki kitöltő ismerte: „*Egyedem-begyedem néber-nábor, ökör - bika, kender -vászon. Karikás túros Tamás. Brekk.*” Kitöltőim között ismert mondóka volt még az *Egy, kettő, három, macska ül az ágyon, fogadjunk egy icce borba, hogy ez tizenhárom.* Továbbá Hutterer Éva gyermekjáték gyűjteményében a játékmondókák, míg Kiss Áron Gyermekjáték-gyűjteményében pedig a hintáztató mondókák csoportjába tartozik a kitöltőim által ismert *Egy-megérett a megy. Kettő-csipkebokorvessző. Három-nincsen nekem párom. Négy-biz oda nem mégy. Öt-most érik a tök. Hat-hasad a pad. Hét-kiflit süt a pék. Nyolc-üres a kis polc. Kilenc-kis Ferenc. Tíz-tekenőbe tiszta víz* mondóka.

Kisdobronyi és tisztaágteleki kitöltőim ismertek az egyéb mondókák csoportjába tartozó *Pont, pont veszőcske, készen van a fejecske* vonalhúzogatós mondókát. Az említett mondóka Hutterer Éva gyűjteményében is megtalálható.²⁸⁸

Kiss Áron felosztásának harmadik csoportját a játékok alkotják. Munkám első részében a kutatott települések gyermekjátékainak a bemutatásánál a játékok csoportjainál és az elemzésre szánt játékoknál Lázár Katalin felosztását is alapul vettem, amit a

---

²⁸⁵ Györke Róza, 1950, Tiszaágtelek, református

²⁸⁶ Hutterer 2004:53

²⁸⁷ Lelkes Eszter, 1942, Tiszaágtelek, református

²⁸⁸ Hutterer 2004:54

kérdőívek elemzésénél is használni fogok, viszont nem olyan részletességgel szétbontva, mint az interjúk elemzésénél.

Gyűjtésem során mélyinterjúkat készítettem a kutatott település idős lakóival, akik életében a játékot és annak fajtái vizsgáltam. Ennek következtében a kérdőív is tartalmaz olyan kérdéseket, amelyek a játékok vizsgálatára irányulnak. A kérdőívben szereplő kérdések közül három kérdés arra mutatott rá, hogy adatközlőim gyermekkorában jelen volt-e a játék, és ha igen akkor milyen játékokat ismernek és játszottak. A válaszadók többségével játszottak gyermekkorukban. Tiszaágteleki adatközlők közül mindössze 3 válaszolt nemmel, míg a kisdobronyiak közül 2 nemmel. Gyűjtésem során adatközlőim játékaiban megjelentek a szülei szerepek másolásai, utánzatai. Mindezek miatt a kérdőívben egy kérdést szenteltem a felnőtteket utánzó játékokra. A feltett kérdés arra irányult, hogy kitöltőim gyermekkorukban játszottak-e olyan játékokat, amelyben a szüleiket utánozták, s ha igen akkor melyek voltak ezek. A hetven kitöltő közül 45 (64,3%) személy válaszolt igennel és 25 (35,7%) nemmel. Kitöltőim legtöbbet utánzott játékaik valamilyen szakmával kapcsolatos játék volt: szakács, fodrász, sminkes, orvos, postás, tanító. Édesanyjuk mindennapi teendőit is szívesen utánozták: főzőcskéztek, papás mamást játszottak, babáztak és fűpalántát ültettek.

Mélyinterjúim során amikor a játékeszközökre és a játékokra kérdeztem rá válaszadóim mindig elmondták, hogy gyermekkorukban nem voltak játékok, nem lehetett a boltban különféle babákat és kisautókat vásárolni. Mindezek miatt a kérdőív egyik kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy kitöltőim milyen játékeszközöket használtak és mire alkalmazták őket. Kitöltőim legtöbbet használt játékeszközei a labda, az ugrókötel, a gumi, a kavicsok és a különböző figurák voltak. A felsorolt játékeszközökkel métáztak, ugróiskoláztak, falhoz verőt játszottak, ugráló köteleztek és versenyeztek, hogy kit tud többet ugrani. A legtöbbet említett játékok közzé tartoztak a labdával való kidobás és a kártyázás. Egyik kisdobronyi kitöltőm leírta, hogy a labdával a szomszéd gyerekekkel játszottak. A játék menete az volt, hogy ketten szembe álltak egymással egy pedig középre állt, akinek el kellett ugrania a labda elől, hogy ne érjen hozzá miközben ők adogatták egymásnak, és aki eltalálta az áll a körbe.

A kérdőívben ki szerettem volna térni a gyűjtésemkor szerzett játékok ismereteire is, és olyan játékokat választottam ki, amelyeket adatközlőm mindegyike ismert. A kérdőívben szereplő kérdésekhez választottam a mozgásos játékok és azon belül is a mozgásos ügyességi és erőléti játékok csoportjából egy játékot, amelynek három neve is ismert a településeken, sicki, icikelés vagy ugróiskola. Az ugróiskola menete, hogy a földre

rajzolt kockákon kell a játékosoknak végigugrálni, előre meghatározott sorrend szerint.²⁸⁹ Ez egy zárt kérdés volt, amelyben arra voltam kíváncsi, hogy kitöltőim ismerik és játsszák/játszották, ismerik, de nem játsszák/játszották, vagy egyáltalán nem ismerik a játékot. A hetven válaszadó közül 67 (95,7%) személy ismerte és játssza/ játszott, míg 3 (4,3%) személy ismeri, de nem játssza/játszotta a játékot.

A másik játék, aminek ismeretségét vizsgáltam, az a *Tüzet viszek, ne lássátok* kezdetű. A játék szintén a mozgásos játékek csoportjába és azon belül pedig a fogócskák alcsoportba tartozik. Ez egy körjáték, amelyet gyűjtésem során a legtöbben ismertek. A játék menete, hogy egy ember tartózkodik a körön kívül, aki sétál és egy kendőt kell ledobnia játszótársai egyikének a háta mögé. Akinek ledobta a kendőt annak el kell kapnia a ledobó személyt.²⁹⁰ A kérdőívek kiértékelése után bebizonyosodott, hogy a tiszaaágteleki és kisdobronyi kitöltők ismerik a játékot. A negyven emberből Kisdobronyban 36 személy (90%) ismeri, játsszák/játszották is, 4 személy (10%) pedig nem ismeri. Tiszaaágteleken pedig a harminc kitöltő 24 személy (80%) ismeri, játsszák/játszották, míg 6 személy (20%) nem ismeri. Ezt követően a következő kérdésem a játék közben mondott szövegre irányult. Gyűjtésem során adatközlőim „*Tüzet viszek ne lássátok, ha lássátok se mondjátok, én látom nem mondom, hátad mögé ledobom.*”²⁹¹ szövegét ismerik a játéknak, míg a kitöltők között több változat is előfordult. A tiszaaágteleki kitöltők körében a szövegnek két változata is van. Az első úgy folytatódik, hogy „*Ha lássátok se mondjátok, ég a ruhám ne hagyjátok.*” Míg a második változat „*Ha lássátok se mondjátok. Lányok, lányok, ég a ruhátok. Én látom, nem mondom, hátad mögé ledobom.*” Míg a kisdobronyi kitöltők a gyűjtés során talált szöveget ismerték. A következő kérdésben egy ügyességi és erőléti játékot, az *Adj király katonát* választottam. Kisdobronyi válaszadóim közül 29 (73%) személy ismeri, míg 11 (28%) nem ismeri a játékot. Tiszaaágteleki kitöltőim közül 12 (40%) személy ismeri, és 18 (60%) személy nem ismeri. A továbbiakban a játék menetére voltam kíváncsi. A játékhoz egy párbeszédész rész is tartozik, és a településeken belül is ismerik mindkettőt, de alkalmazzák a játékot párbeszéd nélkül is. Kisdobronyi kitöltőm egyike a következő képen mutatta be a játékot: „*Adj király katonát! Nem adunk- Akkor szakítunk. A cél hogy elszakadjon a lánc és ahol elszakadt csatlakozzon a csapathoz, de ha nem akkor a szakító áll át.*” Míg tiszaaágteleki kitöltőm a játékot a következő szerint írja le: „*Két sorba álltunk egymással szembe, jó erősen kellett fognunk egymás kezét, és az egyik*

---

²⁸⁹ Dömötör 1990:583

²⁹⁰ Dömötör 1990:597

²⁹¹ Györke Irén, 1951, Tiszaaágtelek, református

csapat kiáltotta, hogy Adj király katonát, a másik csapat katonája kiabálta, hogy magamat vagy bakált(a többiek voltak), és kiválasztott a kapitány mindig valakit, és annak kellett szaladni elszakítani a másik sort ha sikerült akkor megkapott valaki a másik csapatból, ha nem akkor ott maradt.” Gyűjtésem során adatközlőim párbeszédese részt nem említettek a játéknál.

A következő kérdésekben arról szerettem volna képet kapni, hogy kitöltőim milyen játékokat játszanak/játszottak az iskolában és a szabadidőben. A két kérdésben kapott válaszokat együtt foglalom össze, mivel mindkét válaszra egyforma játékokat soroltak fel. Kisdobronyban a legtöbbet említett játékok a következők voltak: *Bújócska, Tüzet viszek, Bújj bújj zöldág, Ugróiskola, Adj király katona, Körben áll egy kislányka, Fogócska, Lánc-lánc Eszerterlánc és labdajátékok*. Tiszaágteli kitöltőim körében a legismertebb játékok az *Ugróiskola, Bújócska, Fogócska, Kártyajátékok*. A mélyinterjúk során adatközlőim is a felsorolt játékokat ismerték.

A kérdőív végén két kérdésben adatközlőim a népi játékokhoz való viszonyulását mértem fel, amelynek célja, hogy kitöltőim szabadon fejtsek ki véleményeiket a népi játékokról, és azok hatásáról a gyerekekre nézve. Arra a kérdésre, hogy fontosnak tartják-e hogy a gyermekek ismerjék a népi játékok a mindkét település lakói 100%-ban igennel válaszoltak. Véleményük szerint a népi játékok pozitív hatással vannak a gyermekek testi és szellemi fejlődésére egyaránt. A játékok fejlesztő képességekkel bírnak. Általuk fejlődik a beszéd, a szókincs, a mozgás és a különböző motorikus képességek. Véleményük szerint segít a koncentrációban és az önkifejezésben, valamint meg tanulnak odafigyelni egymásra és csapatban dolgozni. Kitöltőim úgy vélik, hogy a játék nemcsak a pozitív, hanem a negatívak élmények befogadására is alkalmas. A pozitív játék végkimenetelek sikerélményt adnak a gyermeknek. Míg a negatív élmények segítik a kitartást, az alkalmazkodást és a viselkedést. Kitöltőim egyikének a véleménye szerint a gyermek személyiségét formálja a legtöbb esetben jó irányba, azonban arra a gyerekekre, aki nem rendelkezik önbizalommal az könnyen tud sérülni akár egy csapatjáték során is. Mindezek miatt véleménye szerint a hatás gyermeki hozzáállástól és szülői neveléstől függ. Továbbá válaszadóim többsége a szabadban töltött idő miatt is fontosnak tartja, mivel akár a gyermekek együtt játszanak, szórakoznak és nem a számítógép előtt ülnek. Válaszadóim többsége is megfogalmazta, hogy a népi játékok alkalmazása az igazi gyermekkor!

3.1. Népi játékok az óvodában

Munkám további részében azt követően, hogy bizonyosságot nyert a népi játékok ismerete a kutatott településen és a kérdőívet kitöltők körében. Ennek következtében célul tűztem ki, hogy megvizsgálom a kutatott települések óvodájának népi játékát. A két szomszédos település gyermekei a Kisdobronyi Hófehérke Óvodába járnak, aminek következtében az óvoda főóvónőjét kérdeztem meg a játékokról és azok tanításáról. Munkám ezen részében szintén a mélyinterjúzás módszerét választottam.

A gyermekek életében a család után az óvoda a másodlagos szocializációs szintér. A gyermekeknél születésüktől fogva jelen van a játék, a hagyományápolás, amit leginkább a családi közösségekben sajátítanak el. Az óvoda a családban megszerzett tapasztalatokra épít. A közösségben tovább bővülnek a gyermekek ismeretei a külvilággal kapcsolatban.²⁹² A népi játékoknak fontos szerepe van, mint az ölbeli gyermekek életében, mind pedig az óvodásokéban. A családban, a mondókák és játékok által felfedezi testét, ismerkedik a világgal. Míg egy óvodás gyermek már nem csak a szüleivel alakít ki kapcsolatot, hanem a vele egykorú társakkal is.²⁹³ Ezáltal közösen játszanak, aminek köszönhetően fejlődnek a társas készségek, amibe az óvónőnek nagy szerepe van. A társas kapcsolatok fejlesztésére alkalmasak a különböző szerepes játékok. A játékok során a gyermekek követik egymást és megtanulják az egymásra figyelmet.²⁹⁴

Mindezek miatt készítettem egy mélyinterjút Hidi Erika óvodapedagógussal, aki már tíz éve dolgozik a szakmájában. Az interjú során arra voltam kíváncsi, hogy milyen népi játékokat alkalmaznak a tanulásban. Adatközlőm elmondta, hogy nagyon sok féle játékot használnak az óvodai oktatásban. Szezonálisan sokféle mondókát tanulnak a gyerekek, pl. *Csepp-csepp csepereg* kezdetű mondókát: „*Villám csattan megered, zápor függöny zuhatag, fut a felhő süt a nap. Jött, ment, jót lesett. Fűnek, fának jól esett.*”²⁹⁵, vagy „*Esik az eső süt a nap, paprikajancsi mosogat, hát az öreg mit csinál? hasra fekszik úgy pipál.*”²⁹⁶ Ismernek naphívogató mondókát is: „*Süss fel nap, fényes nap, kertünk alatt a ludaink megfagynak.*”²⁹⁷ Kedvelt mondókák az állatokhoz intézett hívogatások is „*Csiga biga gyereki, ég a házad ide ki, kapsz tejet, vaját holnapra marad*”, de a cicához is: „*Cirmos cica haj, hova lett a vaj? Ott látom a bajuszodon most lesz neked jaj.*”²⁹⁸

---

²⁹² Tamásiné Dopsin 2010:103

²⁹³ B. Lakatos 2007:104

²⁹⁴ B. Lakatos 2007:111

²⁹⁵ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

²⁹⁶ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

²⁹⁷ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

²⁹⁸ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

Vannak körjátékok, mozgójátékok, didaktikus játékok. Azonban a legnépszerűbb játékok elmondása alapján a mozgójátékok, amit a gyerekek nagyon élveznek. A körjátékok közül kedvelt a *Körben áll egy kislányka*, a *Nyuszi ül a fűben*. Ezen kívül említette még a *Mély kútba tekintek* nevű játékot is, amihez egy dallamos szöveg is tartozik: *Mély kútba tekintek, benne látom testvérkémet, bíborba bársonyba gyöngyös koszorúba*. A játék menete a következőképpen zajlik: „*Mondja a gyerek, hogy kútba estem. A többiek visszakérdeznek, hogy hány méterre? Mond egy számot és akkor meg kell fogni a kezét és annyit ugrani vele, akkor így kihúzza és helyet cserélnek.*”²⁹⁹ Adatközlőm elmondta, hogy ezt a körjátékot télen is szívesen játsszák bent a szobában.

Az óvodai nevelésben a játékok során kiszámolókat is használnak. Adatközlőm a következő kiszámolót mondta el: „*Ecc-pecc kimehetsz holnap után bejöhetsz, cérnára cinegére ugorj cica az egérre, Hess!*” aztán „*Lementem én a pincébe vaját csipegetni utánam jött öregapám hátba veregetni. Nád közzé bújtam, nád sípot fújtam. Az én sípom azt mondja: dí-dá-dú, gyere ki te nagyszájú.*”³⁰⁰

A gyerekek körében a mozgójátékok nagyon népszerűek, viszont a didaktikus játékok is érdekesek. A didaktikus játékot szezonálisan alkalmazzák. Adatközlőm elmondta, hogy ismerik és játsszák is a melyinterjúim során mondott *Adj király katona* játékot. A játék menete a következő: „*az egyik gyerek mondja, hogy adj királyom katonát. Erre a másik gyermek válasza, hogy kit kérsz? És akkor az megy, akinek a nevét mondják.*”³⁰¹ Ezen kívül játsszák a *Kelj fel Jancsi* nevű játékot is, amihez egy párbeszédész rész is társul. A játékban van egy hívó, aki mondja, hogy kellj fel Jancsi. Amire a gyerekek válaszul kérdezik, hogy kit kérsz? Amire a hívó válaszol. Aztán szintér kérdezik hogy hányra? Pl. két esernyőre, vagy két vajas kenyér és akkor a játszónak forogni, vagy szaladni kell. Azonban a játék közben a hívó mondhatja, hogy stopp és aki hamarabb oda ér az nyer.³⁰² Ismerik és szeretik a labdajátékokat. Kedvelt játék továbbá a *Lánc-lánc eszterlánc* nevű játék is, amelyhez egy mondóka is tartozik: „*Lánc-lánc eszterlánc, eszterlánci cérna, cérna volna selyem volna, még is kifordulna. Pénz volna karika-karika, forduljon ki Hannácska, Hannácskának lánc.*”³⁰³ Adatközlőm elmondta, hogy a labdajátékokat a tanulásra is használják. Kedvelt mozgójátékok a különböző kidobások a labdák használatával. Továbbá párválasztós játékokat is játszanak, mint például a *Hopp*

---

²⁹⁹ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

³⁰⁰ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

³⁰¹ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

³⁰² Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

³⁰³ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

Juliska, hopp Mariska, ami egy táncos játék: „*Sely gyere vélem egy pár táncra. Fordulj bolha, csosszantóra, járd el a táncot régi módra.*”³⁰⁴ A játék menete, hogy az ének után mindenki választ magának egy párt.

Mélyinterjúm során kíváncsi volt arra, hogy adatközlőm honnan tanulta a játékokat. Elmondta, hogy sokat tanult gyermekkorában, amit most is hasznosít, valamint tanult az idősebb pedagógus társaitól, és irodalmak is széles választékban vannak, úgy magyar, mint ukrán nyelven.

Ukrán irodalomként említette a *745 ізор для дошкільників 2-6 років*. A magyar könyvek közül a tanítás során használja: Forrai Katalin *Ének az óvodában*, az *Ünnepsoroló*, a *Cinici muzsika-óvodások verseskönyve*, című könyveket. Interjúm utolsó kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy adatközlőm véleménye szerint miért fontos a népi játékokat ismerni és tanulni. Elmondta, hogy az óvodai nevelésben nagyon fontosnak tartják és nagy hangsúlyt fektetnek rá. Ezek olyan játékok, amelyeket ápolni kell és továbbadni a gyerekeknek, mivel már egyre kevesebbet mozognak, és egyre kevesebbet is játszanak a gyerekek. A szabadtéri játékokat felváltotta a technika, a telefonok használata. Adatközlőm elmondta, hogy a gyerekek nem tudnak közösségben részt venni, nem tudnak együtt játszani, ha nincsenek a játékok és nem tudnak érvényesülni. A játékok nélkül nem tudnak a közösségben feloldódni és játszani, ennek következtében visszahúzódó lesz a gyermek.

Elmondható tehát, hogy az óvodai nevelésben is nagy hangsúlyt fektetnek a népi játékok alkalmazására és ismeretére.

---

³⁰⁴ Hidi Erika, 1980, Kisdobrony, református

IV. ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatomban a népi játékokkal és azok változásaival foglalkoztam Kisdobronyban és Tiszaágteleken. Munkámat a szakirodalmi információk feltárásával, vagyis a kutatással kezdtem. Dolgozatomat három fejezetre osztottam. Az első fejezetben a gyermekjátékok kutatásával, a játék fogalmával és annak csoportosítási nehézségeivel foglalkoztam a vizsgált szakirodalmak segítségével. Munkám elvégzéséhez a mélyinterjúzás módszerét választottam a kutatott települések idősei között. Összesen tizenöt interjúalanyom volt: hat kisdobronyi és kilenc tisztaágteleki. Az interjúk közül három férfi, a többi pedig nő. Adatközlőim átlagéletkora hetven egy év. Ezt követően munkám második részében a mélyinterjúk elemzésénél a szakirodalmi gyűjtések játékait is alapul vettem. Munkám harmadik fejezetében egy kérdőíves felmérést végeztem a kutatott települések lakói között, mindössze hetven kérdőív segítségével. Az elemzés során a kitöltők életkorát három korcsoportra osztottam: 14-29, 30-49 és 50+ év közöttiek. A kérdőív olyan zárt és nyitott kérdéseket tartalmazott, amelyet gyűjtésem során mindegyik adatközlőm elmondott. Tehát a kérdések összeállításánál arra törekedtem, hogy a legismertebb játékok és mondókák szerepeljenek benne. A kérdőív végen egy nyitott kérdés keretében egyéni véleménykutatást is végeztem a népi játékokra és azok hatására a gyermekekre nézve. Munkám elején a következő hipotéziseket állítottam fel:

- Adatközlőim ismerik a településeik népi játékait
- Bizonyos népi játékoknak egy településen belül is változatai vannak.
- Adatközlőim ismerik a népi játékokat és azok változatait
- A kutatott települések lakói ismerik és játszották is a népi játékokat
- Az iskolában is alkalmazzák/ alkalmazták a népi játékokat
- Adatközlőim pozitív véleménnyel vannak a népi játékokról

Munkám során a hipotézisek bebizonyosodtak, mivel a mélyinterjúk során bizonyossá vált, hogy adatközlőim ismerik a településeik játékait és azok változásait. A településeken belül az idősek körében egy mondókának több változata is ismert. Negyedik hipotézisem a települések fiataljaira vonatkozott. Feltételezésem itt is beigazolódott, mivel a kérdőívek kitöltői ismernek népi játékokat, és nemcsak ismerik, de játsszák és játszották is. Ötödik feltételezésem az iskolára irányult, miszerint ott is alkalmazzák/alkalmazták a játékokat. Hipotézisem ezen része is beigazolódott a kérdőívek elemzését követően. Arányában véve a válaszadók többsége játszott/ játssza a népi játékokat az iskolában. A kérdőív további részében utolsó hipotézisem is beigazolódott, miszerint adatközlőim pozitív véleménnyel

vannak a népi játékok felé, fejlesztő hatással van a gyermekekre, szórakozást és kikapcsolódást biztosít, valamint segít a társas kapcsolatok kialakításában.

Munkám további részében azt követően, hogy bizonyosságot nyert a népi játékok ismerete a kutatott településen és a kérdőívet kitöltők körében. Készítettem egy interjút a települések óvodájának óvodapedagógusával, ahol a népi játékok alkalmazását vizsgáltam. Az elkészített interjút követően bizonyossá vált, hogy az óvodai nevelésben is nagy hangsúlyt fektetnek a népi játékok tanítására.

IRODALOMJEGYZÉK

- DÖMÖTÖR Tekla 1990: *Népzene, néptánc, népi játék*. Budapest. Akadémia Kiadó
- TÁTRAI Zsuzsanna 1988 A gyermekkor költészete. In: Vargyas Lajos (főszerk.) Magyar Néprajz V. kötete: *Magyar népköltészet*. Budapest, Akadémia Kiadó
- SZAPU Magda 1996: *Gyermekjátékok. Énekes-táncos, szöveges, mozgásos és sportszerű népi játékok Somogyban*. Kolozsvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága
- KISS Áron 1891: *Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény*. Budapest, Holnap Kiadó
- GAZDA Klára 2017: *Nyiss kaput új bíró! A népi játékok szimbolikus üzenete*. Szerk: Ilyés Sándor, Jakab Albert Zsolt, Vajda András. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság
- BORSAI Ilona 2010: Népi gyermekjátékok, mondókák. In: Dobszay László (szerk.) *A magyar dal könyve* 7-100.o. Hagyományok Háza, Timp Kiadó
- P. PUNYKÓ Mária- HUTTERER Éva 2004: *Egyedem, begyedem tengertánc. Kárpátaljai gyermekmondókák*. Beregszász, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanács
- HUTTERER Éva 2013: *Egy aranyat leltem*. Beregszász, Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület
- HINTALAN László János 2000: *Aranyalma- Játék hagyomány*. Fővárosi Pedagógiai Intézet
- BORS Éva 2008: *Mély kútba tekinték. Népi táncos gyermekjátékok*. Dunaszerdahely, Csemadok Művelődési Intézet
- BODOR Anikó 2008: Vajdasági magyar népdalok IV. *Énekes népi gyermekjátékok*. Újvidék Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta. Forum Könyvkiadó
- MAGYAR György 2002: A Kárpát medence magyar gyermekjátékai.
- VÁCZI Péter 2015: *Népi játékok*. In: Dr. Bíró Melinda (szerk.) *Mozgásos játékok* 24-40.o. Eger, Eszterházy Károly Főiskola Sporttudományi Intézet
- KÖRMÖCI Katalin 2002: *A gyermeki játék és a tanulás*. Budapest, ELTE TÓFK, Neveléstudományi Tanszék
- KATONA Imre 1989: *Gyermekfolklor*. In: Ortutay Gyula (szerk.) *Magyar Folklor*. Budapest, Tankönyvkiadó
- LAJOS Árpád 1940: A magyar nép játéka. Budapest, Franklin- Társulat Kiadása
- KECSKÉS Miklósné 2012: *A pedagógia szempontú népi játékkutatás*. Képzés és Gyakorlat 10. évfolyam 2012. 3-4. szám 207-214.o.

Lehetőtlhető:http://epa.oszk.hu/02600/02641/00005/pdf/EPA02641_kepzes_es_gyakorlat_2012_03-04_207-214.pdf (letöltés ideje: 2021.01.10)

PRÓFUSZ Mariann 2005: *Népi gyermekjátékok nádból*. In: Kárpátaljai Hírmondó I. évfolyam II. szám. 22.o.

Letölthető:http://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/folyoiratok/Hirmondo/2005/2005_2_compressed.pdf (Letöltés ideje 2021.01.20)

BOTLIK József- DUPKA György 1993: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó

ANTAL László 2002: *Néptáncpedagógia*. Budapest, Tanári Kézikönyv, Hagyományok Háza

JUHÁSZ Ágnes 1996: *Népi játékok Csontavéren*. In: *Létünk folyóirat, Társadalom, tudomány, kultúra XXVI*. Évfolyam 3-4. szám 51-82.o.

KRISTON Vízi József 1996: *Az utolsó fél évszázad népi gyermekjáték-kutatásának eredményei magyar nyelvterületen*. In: *Létünk folyóirat, Társadalom, tudomány, kultúra XXVI*. Évfolyam 3-4. szám

Letölthető:http://adattar.vmmi.org/cikkek/4541/letunk_1996.3-4_05_juhasz_agnes.pdf (letöltés ideje: 2021:03.13)

JÓKAI Mária 2004: *Zoboralji Gyermekjátékok*. Gyurcsó István Alapítvány, AB-ART Kiadó

B. LAKATOS Margit 2007: *„Kör, kör, ki játszik”*. *Mire tanítanak a népi játékok?* In: Bollókné Panyik Ilona (szerk.) *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Karának Tudományos közleményei XXX*. Gyermeknevelés-pedagógusképzés 103-115.o. Budapest, Trezor Kiadó

TAMÁSINÉ Dsupin Borbála 2010: *Népi játékok és a mozgás relációja és funkciója a 3-7 éves gyermekek személyiségfejlődésében*.

Letölthető:<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25454/9789513939885.pdf?sequence> (letöltés ideje: 2021.04.20)

KISS Jenő- KISS Jenőné 1976: *De jó játék ez, gyerekek!* Budapest, Tankönyvkiadó

BREI ANDOR- Ákos Károly 1962: *Új magyar lexikon*. Budapest, Akadémiai Kiadó

KESZLER Mária (szerk.) 1977: *Magyar népi gyermekjátékok*. Budapest, Tankönyvkiadó

LÁZÁR Katalin 1996: *Énekes, táncos népi gyermekjátékok*. Budapest, Magyar Táncművészeti Főiskola, Planétás Kiadó

LÁZÁR Katalin 1997: *Népi játékok*. Budapest, Planétás Kiadó

LÁZÁR Katalin 2002: *Gyertek, gyertek játszani! I. A népi játékok elmélete. Válogatás erdélyi és moldvai játékokból.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó

LÁZÁR Katalin 2004: *Gyertek, gyertek játszani! II. Játékközlés: Dunántúl.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó

LÁZÁR Katalin 2005: *Népi játékok.* Budapest, Planétás Kiadó és Mezőgazda Kiadó

Lázár Katalin 2017: *Népi játékok felhasználási lehetőségei az oktatásban.* In: "A játék királyi út". Kiss Áron Magyar Játéktársaság, Budapest, pp. 62-83 Letölthető: http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatasban_u.pdf

РЕЗЮМЕ

У своїй курсовій роботі я займалася ознайомленням з народними іграми сіл Мала Добронь та Тисаагтелек та їх змінами. Свою роботу я розпочала з інформації в літературі, тобто з дослідження відповідної літератури. Роботу розділила на три розділи. В першому розділі я проводила дослідження народних ігор, з їх групуванням за допомогою відповідної літератури. Для своєї роботи я обрала метод поглиблених бесід з представниками старшого покоління, середній вік яких сімдесят років. Слід за цим в другому розділі роботи я аналізувала бесіди і співставляла та порівнювала ігри з даними з літератури. У третьому розділі своєї роботи я провела опитування серед жителів досліджуваних населених пунктів, використовуючи лише сімдесят анкет. Під час аналізу я розділила вік респондентів на три вікові групи: між 14-29, 30-49 і 50+ років. Анкета містила закриті та відкриті запитання, про як під час мого збору відповідаючі розповідали. Тож, складаючи запитання, я намагалася включити до них найвідоміші ігри та скоромовки. Наприкінці анкети я також провела індивідуальне опитування про народні ігри та їх вплив на дітей в рамках відкритого питання. На початку своєї роботи я висунула такі гіпотези: Респонденти знають народні ігри своїх населених пунктів; Для деяких народних ігор можуть бути різні варіанти навіть в одному поселенні; Мої респонденти знають народні ігри та їх різні варіанти; Мешканці досліджуваних поселень знають і грали у народні ігри; В школі також використовують/використовували народні ігри; Респонденти ставляться позитивно до народних ігор

В ході моєї роботи гіпотези були доведені, оскільки під час поглиблених співбесід з'ясувалося, що мої респонденти знали про ігри своїх поселень та їх зміни. У межах населених пунктів відомі кілька версій скоромовок серед людей старшого віку. Моя четверта гіпотеза стосувалася молоді. Моє припущення тут також підтвердилось, оскільки респонденти, які опитувались, знайомі з народними іграми і не тільки знають їх, але й грають і грали в них. Моя п'ята гіпотеза стосувалася школи, що там також використовуються ігри. Ця частина моєї гіпотези також була підтверджена після аналізу анкет. Пропорційно більшість респондентів грали / грають у народні ігри в школі. В анкеті також підтвердились мої останні гіпотези, згідно з якими мої респонденти позитивно ставляться до народних ігор і вважають свої знання важливими, оскільки вони є частиною народних традицій. Народні ігри мають цінність, оскільки вони впливають на розвиток дітей, забезпечують задоволення та розслаблення та допомагають будувати соціальні стосунки.

MELLÉKLET

Adatközlő neve: Györke Róza

Születési dátum: 1950

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

Szakdolgozatomban a népi játékok felkutatásával foglalkozom. Munkám célja, hogy megvizsgáljam, hogy a Tiszaágtelekiek milyen gyermekjátékokat játszottak. A születés után a gyerekeket az egész család körbeveszi, és már egész korán megfigyelhető a játék. Az ölben zajló mondókák figyelhetőek meg először. Ön emlékszik ilyen mondókákra a gyermekkorából?

AK: Vót sok. Most az jutott eszembe, hogy

Hőc hőc katona ketten ülünk a lóra,

Szénát zabot a lónak, nagyot púznak ennek, annak és akkor mindig mondtunk egy nevet.

AK: Vagy vót az hogy

Süss fel nap, fényes nap

Kertem alatt a ludaim megfagynak

Aztán vót még ez, hogy

Süss ki nap ház alá

búj el hideg föld alá

K: Mikor a gyermeke kicsi volt milyen ringatókat mondott neki?

AK: *Tente baba tente, apuka levente, vagy Csucsulj baba aludj el* hát ilyeket mondtunk.

Akkor csináltam azt is, hogy

Ciróka maróka

Mit főztél? gombódát

Hová tetted? a polcra

Vízért mentem, megette a pap macskája.

Kac-kac... megfogtam a kiskezét oszt örült neki

Olyan is vót, hogy

Jár a baba jár, mint a kismadár

Teszegeti a lábát, koptatja a bocskorát

Azt is mondtam, hogy

Aludj - aludj kisbaba, édesanya csillaga,

álmodj szépet, álmodj jót,

aranydiót, mogyorót

K: Emlékszik még hasonló mondókákra?

AK: *Egyedem- begyedem némettánc*

Beteg-e még a finác

Beteg bizony nem eszik

A temetőbe fekszik

Ráfutott a vadalma

Nagy az Úrnak hatalma ilyekkel mondtuk ki..

Várjál még, vót az, hogy *Lementem én a pincébe vaját csipegetni*

Utánam jött apám anyám bottal veregetni

Nád közzé bújtam

Nád sípot csináltam

Az én sípom így szól: di – dá – dú

Eregy ki te nagyszájú! oszt akkor így kiszámoltuk mindig.

AK: Meg akkor ugrálót is miből csináltunk madzagbul. Akkor kettőt is összekötöttünk, kettő fogta oszt mindegyikünk, vótunk tízen is még az iskolába is azt vittük. Kettő fogta egy meg ugrált oszt mondtuk a neveket, mindenki választott hogy Siri, Piri, Feri, Klári mindenki választott egy nevet oszt soroltuk-soroltuk, oszt amikor ott az egyik elakadt a másik beállt, akinél a nevinél elakadt, beleakadt a lábába a madzag.

AK: Meg ugrálóval ugráltunk. Meg olyat csináltunk mint a forgó, amit tartnak oszt forog. Nígy levele volt. Mi még csak papírbul csináltunk, bot rá oszt akkor azt forgatta a szél. De elébb még újságpapírba.

AK: Vagy az, hogy *Ecc- pecc kimehetsz, holnapután bejöhetsz, cérnára cinegére ugorj cica az egérre.* Ezt körbe játszottuk, mondtuk oszt közbe számoltuk.

AK: Meg hát akkor ugrálót is madzagbul csináltunk. Akkor kettőt is összekötöttünk, kettő fogta oszt mindegyikünk, vótunk tízen is, még az iskolába is azt vittük.

K: Mit tetszettek a közben mondani?

AK: Mondtuk a neveket. Mindenkit választottunk *Sári, Feri, Piri, Klára* oszt soroltuk - soroltuk, oszt amikor ott az egyik elakadt akkor a másik beállt.

Emlékszem olyat is csináltunk még mint a forgó, amit úgyne tartnak oszt forog.

K: Hogyan tetszettek azt csinálni?

AK: Papírbul csináltuk. Egy kis botra rátettük, oszt akkor azt forgatta a szél. Elíbb még újságpapírbul. Négyzeteket hajtogattunk, bevágtuk mindenhol oszt akkor a félódalt behajtottuk oszt olyan vót mint egy virág. Egy kis szöggel rádugtuk a botra.

Meg vágunk ki olyan hosszút is, feltettük a kályhához, ilyen fára, oszt az meg a melegtől forgot, mi meg örült.

Nyáron szétszedtük az orgona szárát, felfűztük, oszt avót a nyaklánc. Koszorút is fontunk a hajunkba.

K: Voltak olyan játékok, amit saját maguk készítettek el?

AK: Mikor még kisebbek vótunk gyufaszálbabát csináltunk. Egy kis rongyba tettünk még egy kisebb rongyot, így összefogtuk két gyufaszálat beledugtuk. Egyet a nyakánál aztán átkötöttük. Akko a faluban vót egy varró, az mindig olyan szip anyagot adott. Vágtunk egy lyukat rajta, behúztuk oszt má vót egy kisbaba.

Azut csutkát úgy összetettünk, arra is ruhákat varrtunk.

K: Mit játszottak a babákkal?

AK: Dobozba tettük, ruhákat raktunk rájuk.

K: Ha készítettek babát, gondolom volt olyan, hogy a felnőtteket utánozták a játékokban. Tetszik ilyen játékokra emlékezni?

AK: Játszottunk olyat, hogy anyukák vótunk. Rigen nem vótak játékok. Az udvaron főzőcskéztünk, homokbul főztünk, tortákat csináltunk, ilyesmi.

Akkor mikor még disznóólat raktunk csutkábu, sáskiztunk vón, de nem volt sáski, hanem papírra csináltunk olyan barna meg fehir kockákat. Egyik vót a paszuly a másik vót a tengeri, oszt így sáskiztunk avval. Meg kártyát is csináltunk.

AK: *Kútba estem ki húzzon ki?* Ezt is játszottuk. Oszt akkor aki vót, hogy a kútba esett az mondta, hogy ki húzza ki, oszt az odament oszt meghúzta.

Akko vót az is *Kecske ment a kiskertbe, a káposztát megette, vigyázz kecske jön a csősz ugorj ki a kiskertből.*

K: Ezt a játékot hányan játszották?

AK: Mikor hányan vótunk.

K: Fiúk is és lányok is játszották?

AK: Fiúk is hát. Mondjuk egy kiabálta, akkor lopakodott egy, hogy hát avót a kecske, oszt akkor kiabáltak, hogy *kecske ment a kiskertbe* gyertek mer a káposztát megette. Oszt vigyáz kecske, oszt ameg akkor má szaladt.

AK: Csip csip csóka vakvarjúcska, jó volt-e a kisfiúcska, ha jó volt a kisfiúcska meg ne csípd te vakvarjúcska.

AK: Cica mica jaj, hová lett a vaj? ott látom a bajúszodon most lesz neked jaj.

Ha én cica volnék sok egeret fognék, de én cica nem vagyok, egeret se foghatok... én ilyeneket meséltem.

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK: Vót egy nagy tó, ott sikárcóztunk, korcsolyát csináltak nekünk.

K: Miből készült a korcsolya, arra tetszik emlékezni?

AK: Fából oszt akkor míg kisebbek vótunk tettek két drótot az aljára oszt akkor keresztül kötöttük a lábunkot pánttal. Mikor meg má nagyobbak vótunk akkor srégre csinálták, azon meg má csak egy drót vót.

Akkor má mikor 10-12 évesek vótunk már varrtunk. Akkor má elmentünk egyik barátnőnknel, egy nap ott varrtunk, azut a másikná.

Akkor fosztó vót, ha a nagyjányokat hívták a talufosztóba, akkor már ha a szomszédba laktunk vagy valami már akko mink is olyan nagynak éríztük magunkat.

K: Mit csináltak a fosztóba?

AK: A libát megtípi tudod a taluját, oszt akkor azt meg kell fosztani, hogy csak a talu maradjon az a szára ne. Osztt akkor, amikor a nagy talút fosztottuk annak hagyunk oszt mán ugyi a nagyobb jányokhoz oda gyűltek a fiúk is oszt már kötöttek belőle kendő talut.

K: Játszottak valamit?

AK: Há játszottunk, még olyat is játszottunk, hogy a fiuk megfogtak kint egy verebet, lopve behozták oszt a talu közzé lökték, oszt akkor mi meg szana széjjel.

K: Párválasztós játékokat nem játszottak?

AK: Olyat játszottunk, hogy hát kiszámoltunk, oszt akkor körbe álltunk. Vót az, hogy *Elvesztettem zsebkendőmöt megver anyám érte, aki nékem visszaadja megpuszilom érte.*

Játszottunk olyat is, hogy körbe álltunk. Egy ember bennmaradt a kör közepin, és a többi énekelt. Amikor az ének végire értünk, akkor kiválasztott valakit, és a kör közepin vele táncolt.

K: Arra tetszik emlékezni, hogy mit énekeltek?

AK: Azt énekelünk, hogy *Körben áll egy kislányka,*

Lássuk ki lesz a párja

Kit szeret a legjobban,

Azzal fordul most gyorsan

Osztt amikor választott valakit akkor folytattuk, hogy

Ezt szereti legjobban,

Ezzel fordul most gyorsan.

Akko a búj- búj zöldág is eszembe jutott, hogy

Búj- búj zöldág, zöld levelecske

Nyitva van az aranykapu csak bújjatok rajta

Nyisd ki babám kapudat, kapudat

Hagy kerüljem váradat váradat

Szita-pita péntek, szerelem csütörtök, zabszerda.. körbeálltuk

K: Hogyan játszották ezt, miközben énekeltek?

AK: Úgy csináltuk ni, hogy bújtak keresztül a körbe

K: olyan nem volt, hogy felírják a fiúknak a nevét és tűzbedobják ?

AK: de vót, azt Luca napján csinálták. Én emlékszek hogy Lucanapkor kitanálták, hogy kilenc kútrul kell hozni vizet, de nem szabad hátranézni. A fiúk kitalálták, hogy ők hoznak kilenc kútrul vizet, oszt felírták a fiúk nevét a derelyébe oszt beletették főzni. Amék feljött belekellett kapni, emlékszem Berti is mondta, hogy ő meg azt húzta, hogy Róza. De hogy mi igaz belőle mi nem.

K: Milyen labdajátékokat tetszik ismerni?

AK: labdajátékok, még métáztunk ilyen kis szőrlabda vót, oszt akkor fával ütöttük. Volébáztunk meg a falhoz ütöttük, elébb csak egyszer azut már fellöktük akkor körbe-körbe, hátra kelt tenni a kezünköt, hátul dobált, meg láb alatt dobálsz, ilyeneket. Meg odalöktük a falnak akkor taps, meg addig tapsolni kellett, de el is kellett kapni a labdát.

AK: Meg olyat csináltunk én emlékszek rá, hogy fűzfát így ni összehajtottuk, összekötöttük, letettük a keszkenőnköt oszt a négy sarkát összekötöttük oszt azt húztuk a fejünkbe avót a kalap, abba játszottunk.

K: Állatcsalogatók mondókákra tetszik emlékezni?

AK: Csak azt hogy

Gólya, gólya gelice

miért véres a lábad? Törökgyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja

Sippal, dobbal nádi hegedűvel.

Meg még Gyertek haza libuskáim nem megyünk mer félünk.. Na ezt játszottuk, úgy hogy egy mondta ez a mondókát, hogy gyertek haza libuskáim, felálltak egy csomó gyermek, hogy azok a libák egy meg vót a farkas: Nem megyünk mert félünk. Azt mondják: Mitűl?

Farkastűl. Hol van? A bokorba

Mit csinál? mosdik

Mibe türülkőzik? selyemkeszkenőbe

Akkor azt mondta a mondóka végén Gyertek. Osztt akkor améket megakarta fogni a farkas egyet mindig megfogott, oszt amán ugyi kiesett.

AK: Meg azt is még tudom, hogy Faluvégén van nagyház abba lakik a kanász

kértem tőle vadalmát, azt mondta, hogy pofon vág, vágja pofon nagyapját.

K: A gyermeklakodalmast játszották, ismeri?

AK: hát de a verseket nem. Feláll vót úgy hogy egy vót a menyasszony, egy vót a vőlegény.

Olyat is játszottunk, hogy Repül a repül a.. oszt véletlenül azt mondtuk, hogy a kecske aki felnyújtotta a kezit akkor annak, az mán elrontotta, mert ugye az nem repül. Előbb mondtuk, hogy a fecske az jó vót, mikor a kecske valaki véletlenül felnyújtotta akkor annak adni kelt zálogot.

K: és mi volt a zálog?

AK: Hát amilye vót, nála vót mondjuk egy kendő vagy egy valami a zsebébe, vagy egy cukorka, ami vót nála. Oszt amikor összegyűlt megfogták a zálogot oszt akkor Mit érdemel az a bűnös akinek a zálogja a kezembe van? Oszt ha véletlenül tudtuk hogy az a kisjány ahhoz a kisfiúhoz szívesebben ízel akkor azt szólította meg, hogy na mond meg hogy mit érdemel. Vót ugy még hogy puszilja is meg olyat is kértek, vagy táncoljon egyet vagy adjon neki valamit.

K: Voltak olyan játékok, amit a fiúk és a lányok együtt játszottak?

AK: együtt vótunk mi mindig. futbaloztunk úgy mint a fiuk. Körbeálltunk oszt vollébáztunk... ilyeket játszottunk.

K: Az iskolában milyen játékokat játszottak?

AK: Vittünk magukkal labdát. Lementünk a pályára ott volébáztunk. Vagy madzagoztunk, kettő hajtotta, egy meg ugrált. Oszt montuk, hogy *Piri, Feri, Zoli, Klári*, mikor ki vót ott és annak a nevét. Ahol mondjuk én nem tudtam át ugrani, az állt be.

K: A játékokat kitől tanulta?

AK: Egymástól is, meg a szüleimtől is.

AK: Faragtunk tököt. Csináltunk nagyobát, kisebbet. Egyik vót az apa, az anya, csináltunk még kisebbet azok vótak a gyermekek. Akkor kivettük a töknek a belsejét oszt akkor beletettünk egy gyertyát avót a töklámpás.

K: Vasárnaponként mit csináltak?

AK: felmentünk a klubba.. a férfi emberek kugliztak.

K: Milyen volt a kugli, hogy nézett ki?

AK: Deszka oszt akkor felállították ilyen bábukot oszt akkor kugli golyóval meg igyni gurították.

K: És a lányok mit csináltak?

AK: a lányok meg mentünk sétálni. Meg vót meccs, akkor lementünk a meccsre. Szedtünk gyöngyvirágot, hát ilyeket csináltunk.

K: Voltak olyan játékok, amit csak ünnepnapokon játszottak?

AK: Ünnepnapon nem játszottunk, csak sétáltunk.

K: Hány éves korig játszottak?

AK: Amikor már munkát adtak, akkor má nem játszottunk. Tizenkét éves korunkban már gyomlálni kellett a zöldségeságyat. Meg kilenc éves koromba már vittek a simítóba.

Adatközlő: Györke Irén

Születési idő:1943

Születési hely:Tiszaágtelek,

Vallás: református

K: Mit játszottak gyerekként?

AK: kislabdákkal játszottunk. Betettük a Lyukba oszt akkor mondtuk, hogy lyukba labdát. Oszt mondtuk a nevüköt, hogy az fogja felvenni oszt akkor elszaladtunk, az felvette osztán améket eltalálta annak kellett megint.

AK: Vót az, hogy *Búj- búj zöldág, zöld levelecske*

Nyitva van az aranykapu csak bújjatok rajta

Nyisd ki babám kapudat, kapudat

Hagy kerüljem váradat váradat

Szita-pita péntek, szerelem csütörtök, zabszerda

Álltunk egy körbe fogtuk egymást kezét oszt akkor jártunk körbe-körbe

K: Labdajátékokat tetszik ismerni?

AK: A labdajátékokat úgy csináltuk, hogy odamentünk a házhoz a falra halyingáltuk, aki tévesztette akkor már annak nem vót pontja. Ki bírja tovább halyingálni, számoltuk ki nem téveszti el.

K: Játékeszközöket készítettek régén?

AK2: olyat is készítettünk, hogy ahogy összetört a téglá, olyan kis kockákat oszt volt 5-6 fellöktük, megkaptuk kettőt is, na ilyekkel is játszottuk.

AK: csináltunk kis kockákat a kezünkre raktuk, felhajtottuk, hogy hány esik rá.

K: Párválasztó játékokat ismer?

AK: egyszer csináltunk olyat hogy csináltunk nálunk derelyét oszt beletettük a neveket, jány nevet meg fiúnevet oszt beletettük a vízbe oszt na mindegyik kapjon ki egyet.

AK2: Az is vót, hogy *Lánc-lánc eszterlánc, eszterlánci cérna cérna volna, selyem volna mégis elszakadna, pénz volna karika, forduljon ki ..... oszt akkor mondtuk a nevit, mondjuk Aranka vagy Alica oszt Alicának lánc.*

K: Állathívogató mondókákat tetszik ismerni?

AK: Csiga, biga gyere ki, ég a házad ideki

K: Időjáráshoz intézett mondókákat?

AK: azt mondtuk, hogy Süss ki nap ház alá, búj el hideg föld alá

AK: 10 éven felüli korunkban már mindig csak sétáltunk, vasárnaponként jobban.

AK: babát is rongybul csináltunk mer ugyi csináltunk fábul, hogy ez a keze, oszt akkor ruhával bekötöttük, cernával hogy álljon meg oszt akkor fejét is formáltuk.

AK: icikeltünk, csináltunk ilyen kis kockákat oszt ugráltunk. Mentünk benne, oszt akkor eltévesztette, az mán kiállt és a másik csinálta.

Adatközlő neve: Badó Lenke

Születés idő: 1936

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

AK: játszani játszottunk. Téli időben esett a hó, ott csuszkáltunk a tavon. Csináltak faszánkát. Hólabdát göngyölgettünk, hóembert csináltunk, mint a gyermekek Babát két ágból, ruhából csináltunk fejit, akkor talubul szakálát ilyekkel foglalkoztunk.

Télen vittek a tollfosztóba, nótával énekszóval töltöttük az időt.

K: Mit énekeltek a tollfosztóba?

AK: *Tollfosztóba vótam az este, édesanyám azt is kileste*

Ott se beszélhettem sokáig, csak éjfél után három óráig.

Aztán a fonóba jártunk.

K: játszottak valamit a fonóba?

AK: fiúk ott ültek a hátunknál osztán elkapták az orsót oszt ki kellett vón váltani, az meg csókba került vóna. Osz nem vótunk rá nyitottak, hogy a csókot osztogassuk.

K: Játszottak valamit az iskolába?

AK: hát szünetbe bújócskázni, fogócskázni ez volt a műsor. Ilyen vót a, sok gyermek járt együvé.

K: Mondókákra tetszik emlékezni?

AK: Süss fel nap, fényes nap, a kisbárány majd megfagy

K: Labdajátékokat játszottak?

AK: szöszállak vótak, összekötöttük spárgával oszt avval hajingálóztunk.

K: Ügyességi játékokat játszottak?

AK: hát az is vót, az ügyesség aho tartozott, hogy ki hamarább, meg ki ír oda előbb

K: Körjátékokat játszottak?

AK: játszottunk az iskolaudvaron. Költ alkottak, leguggoltak

Adatközlő: Györke Irén

Születés idő: 1951

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

K: Milyen ölben zajló mondókákat ismer?

AK: *Tente baba tente*

Itt van már az este,

apuka Levente

Aludj ingó bingó, kicsi rózsá bimbó

Alszik az ibolya csicsija a babujja

K: Kiszámolókat ismer?

AK: *Ecc- pecc kimehetsz holnap után bejöhetsz*

Egy, kettő, három, négy te kis fiú hová még

Nem megyek én messzire, csak a falu végére.

K: Milyen játékokat játszottak régen?

AK: csináltunk kockáslapra malmot. Tengeri szemmel, vagy gombbal azzal játszottuk.

Kettővel kellett játszani.

Tökszárból építettünk szökőkutat.

K: Hogyan építették?

Ahogy vót a kerítés mellett hogy hozzá tudjuk kötni egybe duggattuk a tökszárat, oszt akkor csináltunk egy ilyen, mint egy kis tó lenne oszt egy fadarabon keresztül mint egy pallót. Oszt akkor a tökszárat így ahogy bevettük ahhoz hozzákötöttük. Oszt ahogy fent öntöttük a vizet ameg jött kifele mint a szökőkút. Olyan érdekes vót.

Labdázunk meg ugrálóztunk madzaggal. Meg sickiztünk. A földre rajzoltuk a kockákat.

Meg bújócskázunk a temetőbe.

K: Milyen ügyességi játékokat játszottak?

AK: csináltunk a disznóólba lakadalmat. Anyuék adtak nekünk régi kishüvelyt, még fátyolt is csináltunk belőle.

Nagypapaék csináltak nekünk korcsolyát fábul, télen. Vót olyan amék egy drótos vót, annak ilyen hegyesre ment ki az alja, oszt tettek rá egy drótot. Mikor kisebbek vótunk először két drótot tettek, lapos vót az alja oszt két drótot vezettek alatta és úgy korcsolyáztunk bottal.

K: *Labdajátékokat játszottak?*

AK: Szetka nem vót vollébának, csak egy zsineg kihúzva osztán azon keresztül. Előbb alacsonyabbra aztán magasabbra kötöttük és úgy vollébáztunk.

AK: Fociztunk a fiúkkal, lányok a fiúk ellen.

K: Az iskolába milyen játékokat játszottak?

AK: *Tüzet viszek ne lássátok ,ha lássátok se mondjátok, én látom nem mondom, hátad mögé ledobom*

K: hogyan játszották?

AK: guggoltunk körbe, oszt akkor egy mindig ahogy ment oszt a háta mögé ledobta.

Meg olyat, hogy Nyuszi ül a fübe szépen szundikálva , nyuszi talán beteg vagy, hogy még nem is ugorhatsz. Nyuszi hopp, megkapott egy kisnyulat... körbe játszottuk

K: Szellemi játékot játszottak? Például repeüla repül a ?

AK: juj persze, de még állatos is vót. Mondtuk, hogy repül a repül a .. oszt akkor azt mondták, hogy az egér, oszt akkor ha felnyújtotta a kezét annak már mínusz vót, annak már nem vót annyi pontja.

K: Párválasztós játékokat?

AK: Hát nem tudom, jártunk a tollfosztóba.

K: ott játszottak valamit?

AK: ott nem játszottak, meséltek meg danoltak.

K: Tetszik emlékezni mesére vagy dalra?

AK: *Tollfosztóba voltam az este édesanyám azt is kileste mindig csak azt hányja veti szememre, kivel beszélgettem az este. Nem beszélgettem én senkivel édesanyám testvér öccsével... nem tudom tovább*

AK: Tudok egy nyelvtöröt *A Csetneki csikós itat a Tiszán
Sárga cserép csengő cseng a csetneki csikós csikaja nyakán*
Nagyapánk csinált csékét és megtanított rajta menni.

K: mi az a cséke?

AK: egy lécs oszt akkor ráállt(gólyaláb)

Korcsolyáztunk, szánkóztunk. Vót olyan hogy.. *Süss fel nap, fényes nap
kertünk alatt a ludaink megfagynak.*

AK: ha láttunk egy katica bogarat, akkor ide vettük a kezünkbe oszt akkor mondtuk, hogy *Katica bogárka szállj fel az égbe, mond meg a jó Istenkének vigye el a hideget, hozza le a meleget, vagy hozza le a meleget vigye el a hideget.*

K: Állathívogató mondókákat?

AK: *Csiga biga gyere ki, ég a házad ideki, sós kútba veszlek onnan is kiveszlek*

Adatközlő: Hete Margit

Születési idő: 1943

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

K: Mikor kicsi volt milyen játékokat játszottak?

AK: anyám vart rongyból babát azzal babáztunk.

K: a barátokkal játszottak valamit közösen?

AK: a barátnőikkel vasárnap mentünk a templomba. Mentünk a meccsre, ilyek vót csak..

K: Labdajátékok voltak?

AK: labdáztunk is, anyu levakarta a lú szőrét, rongyba varrta vagy mit tudom én oszt azzal labdáztunk.

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK: korcsolyáztunk, nagyapám csinált fából, drótot csinált rá, rákötötte a lábára, lementek két bottal oszt a jegen. Mink is mentünk húzgáltuk egymást. Jártunka fonóba. Pörgettük az orsót, a fiúk meg lesték oszt amikor leesett felkapták és ki kellett csókkal váltani.

AK: Fontunk virágból koszorút a fejünkre tettük.

K: Az iskolába milyen játékokat játszottak?

AK: ilyeket hogy sorba álltak.. gyertek haza libuskáim

AK: Icikeltünk

Adatközlő neve: Csóka József (AK1)

Születési idő: 1948

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

Adatközlő neve: Csóka Olga (AK2)

Születési idő: 1950

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

K: Milyen játékokat játszottak régen?

AK1: Há mindent. Nyáron futbaloztunk úgy mint most. Télen meg korcsolyáztunk, síeltünk.

K: És hogyan sieltek?

AK1: Akinek volt síléc az sílécen. A korcsolyával meg fakorcsolyát csináltunk. Akkor még nem volt vaskorcsolya.

AK2: Bábrongyoztunk. Cipős doboz, varrtam rongyul babát rajzoltam szemét, akkor vatából csináltam csurkáját és akkor úgy varrtunk rá ruhát.

AK2: Csináltunk csutkababát górébul meg ilyenek.

AK1: Meg ilyet csináltam ni kelj fel Jancsit

K: Eltetszik mondani hogyan?

AK1: Mít egy h betű (mutatja) ide madzag oszt akkor vót rajta csinálva oszt akkor nyomogtad oszt mozog le fel.

AK2: Nekem nagyapám nem vót kocsi szekert csinált abba húzott.

K: Hogyan játszottak vele?

AK2: Adtunk rá ilyen ruhát meg olyan ruhát oszt akkor cserélgettük, hogy kinek van ilyen ruhája akkor egyik a másikával. Varrtunk rá még hálóinget meg ilyen dógokat.

AK2: Akkor ugróköteleztünk. Akkor már vót. Akkor felöltöztünk, mennyasszonyt csináltunk. Zsákot tettünk a mennyasszonynak oszt akkor vonulgattunk.

Akkor főztünk, kiraktuk egymásnak.

K: A menyasszonyost játszották a fiúk is vagy csak a lányok?

AK2: Mind vegyesen.

K: Énekeltek közben?

AK2: Hát énekeltünk mi, már nem emlékszem mit.

AK1: Uborka levest főztünk.

AK2: Kiraktuk egymásnak, dudvából meg miből találgattunk, meg virágokbul ilyeket.

K: A fejre készítették koszorút?

AK2: Hát igen. Fontunk koszorút ebből a sárgavirágbu minek híjik gyermekláncfű. Meg vót a gagóvirág fehér közzé.

K: Még tetszik emlékezni játékokra?

AK1: Hát, télen kártyáztunk. Csináltunk papírbul, rajzlapbul kártyát. Kirajzoltuk mer nem vót oszt avval kártyáztunk.

K: Ilyenkor játszottak a lányok is vagy csak a fiuk?

AK1: A lányok azok inkább bábrongyoztak.

K: Ügyességi játékokra tetszik emlékezni?

AK1: Mi nem játszottunk ilyeneket. Egész nyáron nyílpuskát csináltam azzal lövöldöztem.

K: A nyílpuskát miből készítették?

AK1: Hát ilyen botot meghajtottunk rákötöttünk egy cérnát, vagy madzagot, na mindegy és akkor csináltam nádbul ilyen nyilat dugtam bele egy szöget a hegyibe és akkor célba lőttünk, meg ki tud messzebbre lőni.

AK2: Olyan játékot játszottunk hogy összeálltunk az összes jányok fiuk oszt akkor kérdeztük hogy egynél vót a labda a többi háttal állt. Kiabáltuk hogy kisereti a kisereti a olyat kiabáltunk hogyha meg nem jó vót azt is elkapta oszt annak keltet kiabálni. Osztt akkor egész egész mindegyik játszott mindenki.

K: Körjátékokat játszottak, tetszik emlékezni?

AK1: Hát az iskolába. Emlíkszek egyre mer a kezem kirándult. Azt játszottuk, hogy Adjál király katonát.

K: Hogyan játszották?

AK1: Sorba álltak fel, megfogtuk egymás kezét oszt akkor egy szaladt kiáltotta, hogy adjál király katonát. Osztt akkor odaugrott elkelt vágni. Ha három közzé ugrott vagy nígy, mert vótunk na sorba tízen is oszt akkor akit elvágott az kiesett.

K: És amikor nem sikerült elvágnia, hogyan folytatódott a játék?

AK1: Maradt tovább. Ment még egyszer, ha elvágta akkor oda beállt és menni kellett a másíknak, sorba.

AK2: Játszottunk olyat is, hogy leguggoltunk oszt akkor tüzet viszek ne lássátok oszt akkor lelöktük a zsebkendőt. Nálunk ebbe az utcába mennyi gyerek vót mikor összegyűltünk.

K1: Bújócskáztunk is.

AK2: Igen bújócskáztunk egymást kerestük elbújtunk.

K: Olyankor mondtak valamit?

AK1: Aki bújt aki nem megyek azt mondtuk olyankor.

AK1: Libát is őriztünk.

AK2: Elmentünk libát őriztünk akkor vót idősebb egy vín jány mindig jött velünk, mesélgetett nekünk a pulyák meghallgattuk.

K: Arra nem tetszik emlékezni, hogy mit?

AK2: Arra mán nem.

AK2: Meg jártunk egymásná regény olvastak mi meg hallgattuk, nem vót televízió. Ezeknek mondhatnák hiába van okos telefonjuk de gyagyák. Olvastak jó regények hát úgy hallgattuk már vártuk hogy hát mi lesz.

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK2: Télen korcsolyáztunk. Fa korcsolyánk vót, meg jártunk szánkóztunk hát úgy mint ma. Hóembert csináltunk akkor sikákót csináltunk.

K: Sikárkót hogyan csináltak?

AK2: Itt a sánca leöntöttük a vizet este oszt azon. Akkor összevesztünk Rózával oszt akkor egyik a másikat felvágdostuk. Na jó van másnap kezdtük újbul.

K1: Nem vót ilyen modern szánkák mint most.

K: Akkor milyen volt?

K1: Sima lécekbül vót összerakva.

K: Tetszik még játékokra emlékezni?

AK2: Hát télen malmoztunk

K: Hogyan malmoztak?

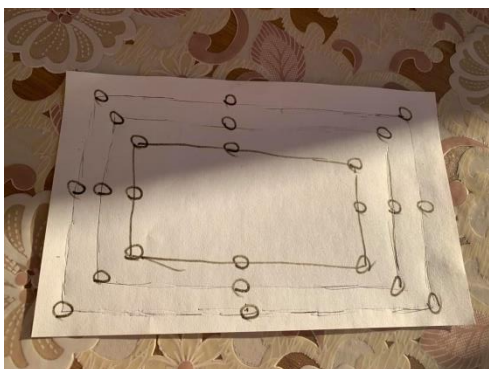
AK2: Malmot csináltunk gombbal. Fekete meg fehér gombbal.

AK1: Rajzoltunk egy papírra ilyen malmot. Te nem tudol malmozni?

K: Nem. Megtetszik mutatni, hogyan kell?

AK2: Ilyen vót a malom ni, várjál. (lerajzolta).

Ha három egyszínű volt akkor malom. Amikor raktuk akkor közétettük, hogy annak ne legyen malom. Ezen is gondolkozni kell hogy ideteszem a fehért gombot akkor ide teszem(közben mutatja) de közepre má odateszi a másik a feketét hogy nekem ne legyen malmom. Oszt akkor mindig a kockába raktuk ezen úgy eljátszottunk egész nap.

K: Hányan malmoztak?

AK2: Ketten.

AK1: Meg dominót csinált nekem apu fábul.

K: A fonóba jártak?

AK2: Akkor még vót fonó akkor még mentünk anyuval fonni.

K: Játszottak valamilyen játékok ott, tetszik emlékezni?

AK2: Nem játszottunk semmit.

K: Énekelni sem énekeltek?

AK2: Nem énekeltünk mi semmit.

AK2: Meg akkor még várjál, vót tollfosztó abba is vótunk. Akkor főt tengerit főztek cukros tengerit oszt akkor

Tollfosztóba voltam az este

édesanyám azt is kileste eztet daloltuk a tollfosztóba.

K: És a fonóban miket?

AK2: Ott nem daloltunk ott beszélgettünk.

AK1: Meg dörzsölő vót elébb. A lábukkal ki kelt dörzsölni. A lányok sorba álltak a tornácon megfogták a falat oszt akkor.

AK2: Ugy ni lábával.

AK1: Há úgy csinálták.

K: Mondókákat tetszik ismerni?

AK1: Azt nem ismerek.

AK2: mondókákat hát nem is tudom.

K: A hóc-hóc katonát nem tetszik ismerni?

AK2: *Hóc hóc katona hát persze*

Ketten ülünk a lóra

Szénát zabot a lónak

akkor nagyot púzunk ennek meg annak

K: Arra tetszik emlékezni, hogy Sétálunk sétálunk?

AK2: Hát persze fogtuk a gyerek kezét oszt akkor mondtuk hogy

Sétálunk sétálunk

Egy kis dombon lecsücsülünk

Csücs. és akkor alig kezdi várni már guggol lefele.

K: Amikor a gyermeke kicsi volt és ölbe vette akkor ringatta valahogy?

AK2: Ringattunk hát.

K: És olyankor mit mondott?

AK2: Hát nem mondtam én neki semmit. Nem emlékszem semmire, hogy montunk vóna.

Há danoltak.

K: Arra tetszik emlékezni, hogy mit?

AK2: Há nem tudom akármit, a gyerek elalszik úgy is ha álmos.

AK1: *Aludj baba aludjál.*

AK2: *Aludj ingó bimbó*

Kicsi rózsza bimbó.

K: Időjáráshoz köthető mondókákat nem tetszik ismerni?

AK2: *Süss fel nap*

Fényes nap

Kertünk alatt a kis bárány majd meg fagy kiabáltak.

AK2: Ha a kémíny seprőt megláttuk, jött a kémíny seprő megfogtuk a gombokot

Kémíny seprőt látok

Szerencsét találok meg kellett fogni a gombunkot.

AK1: A jányok meg kiabáltak, hogy

Gólyamadár hozzá nekünk kisbabát.

AK2: Akkor kiabáltunk kórusba.

AK2: *Kicsi béka velünk pancsol*

Nem is fél a medve mancsból

Medve hátról nézegél

Zöld a kára falevél ezt a pujának tanítottam.

K: Párválasztós játékokra tetszik emlékezni?

AK2: Hát nem tudom. Mikor esett az eső sárvót pukasztót csináltunk sárbul.

K: Hogyan csinálták?

AK2: Mezítláb vótunk megdagasztottuk így a lábunkkal oszt akkor csináltunk oszt akkor csináltunk olyan pukasztót hogy pukkant. Hát ilyen gömbejiget csináltunk oszt akkor lyukat csináltunk rá oszt akkor odacsaptuk.

K: Kiszámolókra tetszenek emlékezni?

AK2: *Ecc- pecc kimehetsz*

Holnap után bejöhetsz

Cárnára cinegére

Ugorj kislány az egérre.

AK2: Így ni játszottuk ha valami játékot játszottunk, hogy ki fogi kezdeni.

AK: meg kiszámoltuk, hogy ki fogi kezdeni a játékot így ni

Egy, kettő, három, négy

Te kis kutya hová mégy

Nem megyek én messzire csak a falu végére

Hát meg ilyeneket, akinek jutott a vége akkor az kiszámoltuk hogy ki fogi kezdeni a körbe amikor a leültünk oszt ki fogi dobni a zsebkendőt.

AK2: Tudod mit játszottunk még. Hát kockát rajzoltunk oszt ugráltunk meg dobáltuk benne így ni a követ sickiztünk.

AK2: Olyat is mondtam a pujának hogy Könyvet néznek csodaszépet

Eloolvassák az egészet

Kerekerdő kerekék

Tündér mossa gyerekét.

AK2: Akkor a másik Tejecskét hogy nyakalja

Látszik már a csupor alja

Héj ittál eleget

Le ne nyeld a cserepet. ezeket mind megtanítottam vele.

K: Voltak olyan játékok amit csak bent és csak kint játszottak?

AK1: Tengeri csutkával amit lefejtettek avval játszottam puja koromba. Raktam a kájha elé még villany se vót.

K: Mit tetszett belőle rakni?

AK1: Házat mint a faház olyan kisházat raktam tengeri csutkábul anyám lefejtette a tengerit oszt.

AK2: Oszt házat csináltunk bent.

K: Az iskolában milyen játékokat játszottak?

AK2: Métáztunk a labdával szaladtunk oda oszt akkor a labdát adtuk tovább vagy hogy is vót.

AK1: Az egyik vigin ált mondjuk tíz méterre egy csapat a másik vigin vót még egy oszt akkor dobták egyik a másiknak oszt akkor egy szaladt aki a elkapta hát bacsapta oszt akkor gól.

AK1: Leütötte akkor má bukás vót.

AK2: Meg volébaztunk egymásnak dobáltuk a labdát ketten.

AK2: Akkor még várjál tudott mit csináltunk így ni a falra ilyen kis labdával így ni a lábunkkal dobáltuk a labdát meg így ni dobáltuk a labdát egyik kézzel utána meg a másik.

AK1: Zsíryomó vót amit már anyám ellökött ilyen tepertőnyomó abból csináltam eszkovátort avval raktam a homokot. Pakolta rakta a kisótóra meg ami vót.

K: A játékokat kitől tanulta?

AK1: Há egymástul, kitől tanultuk vóna.

K: Tetszik emlékezni olyan játékokra amit a lányok és a fiuk együtt játszottak?

AK2: Este kártyáztunk magyar kártyával.

K: Hány éves korig játszottak?

AK2: Tízen négy éves korunkig tízen öt. Akkor még mindig báboztunk, tudom anyuék már veszekedtek.

AK1: Míg iskolába jártam mindig.

AK1: Aztán nyócad osztály után már mentünk a klubba ott vót sakk, sáski.

AK2: A klubba csak a fiúk mentek mi jányok nem mentünk.

Adatközlő neve: Lelkes Eszter (AK1)

Születési is: 1942

Születési hely: Tiszaágtelek

Vallás: református

Adatközlő neve: Bara Olgi (AK2)

Születési idő: 1979

Születési hely: Tiszaégtelek

Vallás: református

K: Ismer ölben zajló mondókákat?

AK2: Há milyen mondókák vótak régen.. *Tente baba tente*

K: Milyen játékokat játszottak régen? Például labdajátékokat?

AK1: Hát fotbaloztak. Meg mikor még én jártam iskolába, vót az a felkelt a kötelen mászni a magasra és akkor lecsúszni vissza. Meg sieltünk.

K: Hogyan sieltek?

AK1: Sitalpon. Oszt akkor mentünk messzire, oszt akkor aki marébb befutott az kapott egy jó jegyet az iskolába.

K: Ügyességi játékokat játszottak?

AK2: Fogócskázunk, bújócskázunk, versenyfutás

K: Hogyan zajlott a versenyfutás eltetszik mondani?

AK2: Kijelöltük a távot oszt akkor aki hamarább befutott nyert.

AK2: Sickiztünk például.

K: Azt hogyan?

AK2: Rajzoltunk kockákat, beleírtuk a számokat, egy cserepet kerestünk akkor dobtunk az egyesbe, akkor beugrottam egy lábbal, felvettem, megfordultam egy lábbal és kiugrottam. Akkor ugyan úgy dobtam a kettesbe és hogyha például nem tudtam a kettesbe bedobni akkor jött a másik játékos. A 4-5 két kocka vót ott két lábbal lehetett állni és akkor ez így ment teljesen a kilencesig, ameg egy nagy kör vót már.

AK2: Gumiztunk.

K: Hogyan?

AK2: Összekötöttük osztán úgy. Bokán kellett kijárni a mittudom én milyen figurákat, aztán térden sikerült-e beleugrani, ha nem sikerült mán kiestél és a másik játszik tovább.

AK1: Rákötöttük a rossz edényre a madzagot oszt húzogtuk, abba tettünk kavicsot oszt ez volt a játék.

K: Párvalasztós játékokat tetszik ismerni?

AK2: *Pöröm pöröm Pistike*

Szilágyiné festette

Szél fújja pántlikáját

Kapd el kislány a szoknyáját... valahogy így vót

K: és ezt hogy játszották? Mi volt a játék menete?

AK2: Így megfogtuk egymás kezét, oszt akkor körbe pörögtünk, ezér mondtuk, hogy Pöröm pöröm Pistike

K: A fonóban nem játszottak párvalasztós játékokat?

AK1: Ott már danoltunk

K: És mit danoltak?

K2: Én danolok neked... Este van már késő este

Kilencet ütött az óra

Az én kedves kis angyalom még se jött el a fonóba

Vagy haragszik, vagy beteg

Vagy talán nem is szeret

Nincsen? kedves kis angyalom mégse leszek én a tied.. Hát ilyen nótákat daloltak, én apatul hallottam, nem jártam a fonóba.

K: Kiszámolós, kiolvasós mondókákat tetszik ismerni? Például Ecc pecc kimehetsz

AK1-AK2: *Holnapután bejöhetsz*

Cérnára, cinegére

Ugorj cica az egérre, fús...valahogy úgy.

K: Készítettek játékokat, amivel játszottak?

AK2: Csuhéjbabát

AK1: Vettünk egy csútkát, akkor odakötöttünk egy botot, az vót a keze meg a lábát is csináltuk. Begöngyöltük rongyokba, ez vót a baba.

AK2: Meg a tenkeri suhval. Abból csináltuk babát.

K: Állathívogató mondókákat tetszik ismerni? Például a Csiga, biga gyere ki

AK1: *Há ez vót, Csiga biga gyere ki*

Ég a házad ideki

Sós kútba teszlek onnat is kiveszlek

Malom kő alá teszlek onnat is felveszlek

AK1: Mikor számoltunk, akkor úgy számoltunk, hogy

Egyedem, begyedem tengertánc

Hajdú sógor mit kívánsz

AK2: Nem kívánok egyebet csak egy ilyen egeret, vagy mit tudom én..

AK1: Ez vót a számítás oszt akkor az kezdte a játékot

AK2: Meg vót az ujjakrul, hogy

Ez elment vadászni

Ez meglütte

Ez hazahozta

Ez megfőzte

Ennek meg semmi nem maradt. vagy ez megette

K: Milyen játékokat játszottak még?

AK2: Kopekot ragasztottunk. Egy sorba raktuk a kopekot és akkor megnyálaztuk, és akkor ha átfordult a tied, ha nem fordult át nem a tied

AK1: Vót olyan hogy feltettük a vizet, csináltunk derelyét, akkor derelyébe beleírtuk a fiúneveket, oszt amék a leghamarabb feljött akkor azt mondták az lesz a férjed.

AK3: Játszottunk ugróiskolát.

K: hogyan játszották?

AK3: megvót rajzolva a forma, egy kettő, három, négy. Egy lábbal, két lábbal.

AK1: Amikor 4 éves voltam az én nagyanyám azt mondta:

Elmentem én a pincébe vaját csipegetni

AK1: *Utánam jött anyám apám bottal veregetni*

Nádközé bújtam,

Nádsipot fújtam

Az én sípom így szólott

dí-dá-dú erigy ki te nagyszájú

AK2: Utánam jött anyám-apám hátba veregetni

K: Mikor kicsik voltak a gyerekek mit dalolt nekik?

AK1: gólyát..

Gólya, gólya gelice

Kitörött a lába

K: Ismeri a Hőc-hőc katonát?

AK1: *Hőc-hőc katona*

Ketten ülönk a lóra

Szénát zabot a lónak

Abrakot a csikónak.

AK2: *Lóg a lába lóg a*

Nincsen semmi dóga

Mert ha dóga vóna a lába nem lógna

K: Milyen játékokat játszott a testvérével?

AK2: Csabi focizott.. Gombfocizott

Felállította úgy ahogy most is állnak a focisták. Megrajzolta a pályát Nagyon tudta, hogy a fekete gombok azok mék csapat, a ződek az mék csapat.

AK2: Fal alá dobtunk például, azt is kopeket

Ahogy vót a fundamentom, oszt akkor akié bejebb ment vagy teljesen a falig meg az nyert, az vitte mindet. Még pínzre is játszottunk.

AK2: Kártyáztunk, dominóztunk

Brűgőztűnk.. vajtűnk egy lyukat a földre rátettűnk egy fát keresztbe és akkor egy hosszabb fával aládűgtűnk és akkor úgy hajlitva úgy dobtűnk ki és kinek messzebbre ment az nyert.

AK2: papó muzsikált nekűnk a fésűvel. A fésűre tette egy papírt, fűjta és úgy szűlt, mint a trombita.

Adatkűzlű neve: Űr Sándor

Szűletəsi idű: 1940

Szűletəsi hely: Kisdobrony

vallása: református

K: Milyen játűkokat játűzottak?

AK: Levagdaltűnk a fák gűmbejig ágait, amibűl kerekűt csináltűnk, csináltűnk szűkerkűt. Ugyan úgy játűzottűnk, mint az emberek a mezűn. Mink is arattűnk, raktűnk a fűvet az udvaron, hordtűnk a szűkerkűkűn

K: Milyen játűkeszkűzűket kűszítettek?

AK: Kűszítettűnk szűkerűt. A szilva gűmbelyig ágait lefűrészelgettűnk azokbűl csináltűnk a kerekűket. Lécűkbűl és deszka hulladűkokbűl szűkerkűt , oszt azon hordtűnk a kűvűket, beraktűnk kazlakba meg holmi. Ugyan úgy játűzottűnk mint az emberek mindűnt.

K: Focizni nem fociztak?

AK: Nem olyan nem volt.

Lűvűldűztűnk egymásra, botokkal.

Felvettűnk a botot oszt akkor mutattűnk, vagyis lűttűnk egymásra, hogy pupupu.

K: Űgyességi játűkokat játűzottak?

AK: játűzottűnk, a lűnyokkal is egyben voltűnk.

Stafűtát, ugy mondták annak idejűn

Dobáltűnk egymásnak a labdát, elűtűttűnk oszt akkor szűladtűnk utána, hogy ki էri el meg stb.

AK: mètákat csináltűnk. Egyik dobtűnk a labdát a mäsik elűtűtte oszt akkor mentűnk a labda után, szűladgáltűnk össze vissza.

Adatkűzlű neve: Űr Magda

Szűletəsi idű: 1942

Szűletəsi hely: Kisdobrony

Vallás: református

AK: Sűss fel nap

Fűnyes nap

K: Milyen játékokat játszottak?

AK: Sickiztünk.

AK2: A földön csináltak egy pályát.

K: Labdajátékokat játszottak?

AK1: Akkor még nem volt labda.

AK1: Szőrlabdát csinált nekünk egy pásztor. A tehén szőréből.

AK1: Métáztunk a labdával. Volt két csapat és egyik a másikának dobálta a labdát.

K:Ügyességi játékokat játszottak?

AK2: A férfiak játszottak. Csináltunk egy kört és akkor nem tudom hány méterről, de ki milyen közelre tudta bedobni egyik a másikának. Az nyert, aki a legközelebb dobta.

AK2: A nők babát készítettek csutkából

AK1: Szalmából is készítettünk. Azt is fára osztán akkor szalmából szoknyát is csináltunk, kezít is.

Töklámpát csináltunk.

K: Azzal hogy játszottak?:

AK2: estére gyertyát tettek bele, begyújtották és mentek ijesztették egymást vele

K: gyermeklakodalmast játszottak?

K2: az oroszok alatt volt már. Ugyan úgy csinálták a lakodalmast játékokat a gyerekek, mint a felnőttek, csakhát rövidebben, meg ki hogy csinálta.

AK2: Főzőcskét csináltak a homokba. A régi edények voltak a játékszerek

AK1: Meg pörömlöttünk.. Összefogtuk a kezünket oszt akkor úgy

AK1: olyan játék is vót, hogy vót egy fedő, madzagot kötöttél rá oszt azt húzogta.

AK2: Igen, volt, pakoltuk rá a holmit oszt hordtuk be.

K: Ringató mondókákat tetszik ismerni?

AK1: Aludj baba, aludjál osztán ringattuk

K: Állatcsalogató mondókákat tetszik ismerni?

AK1: *Csiga biga gyereki*

Ég a házad ideki

K: A hóc-hóc katonát ismeri?

AK2: *Hóc-hóc katona*

Ketten ülünk egy lóra

Szénát zabot a lónak

Abrakot a csikónak

AK1: Volt ilyen játék, hogy Bent a bárány kin a farkas

K: Azt hogy játszották?

AK1: körbejátszottuk tudod, oszt akkor mikor a farkas vót kint akkor a bárányt kergette. Akkor választottak másat maguk helyett, mindig cserélődött.

AK1: Meneteltünk körbeálltunk oszt énekeltük azt, hogy

Gyerekek, gyerekek sorjába

Sorakozz, sorakoz tornára

Lépegessünk dobszóra

AK2: Nem messze van ide kanizsa

Motorkocsin járok én oda

Motorkocsi gumiráfós a kereke

Csalfa babám fekete szeme

AK1: kiáltottuk, hogy jön a medve, oszt akkor a gyerekek elbújtak. És akkor egy elkiáltotta magát, hogy jön a medve, és a gyerekek elbújtak a medvétől.

AK1: Vót egy olyan játék, hogy

Kecske ment a kiskertbe a káposztát megette

Siess kecske ugorj ki

Jön a farkas megenni

A kecske bent van a gyerekek körbeállnak, a farkas meg kint van. Oszt mikor el kiáltják magokat, hogy jön a farkas, oszt akkor szalad a farkas a kecske után. Osztán akkor választanak maguk helyett más kecskét és farkast.

ott még valami vót, oszt szaladt a kecske oszt akkor elfogták.

AK2: Körbe játszották, körbe vótak, osztán vót a kecske, az közepen volt és annak kellett bújni oszt kurgatták, nem tudom..

AK1: Eszembe jutott az, hogy

Egeret is fognék, de én cica nem vagyok, egeret sem foghatok

AK1: Van egy ilyen, hogy több gyerek jár egy kosárral és akkor mondják, hogy az erdőbe járok kelek, epret, gombát szedegetek

Itt egy eper meg egy gomba a bokorba el bújdosva

A gyerekek össze vissza mennek és a medve meg ül a sarokba. És elkiáltják, hogy jön a medve, s akkor szaladnak széjjel. Egyet megfog és választ maga helyébe, akit megfog az lesz a medve.

AK1: van ilyen is, hogy

Kipkop kalapács

Kicsi Kovács mit csinálsz?

Nem csinállok egyebet, csak egy lyukas kereket

És ezt lehet úgy is, hogy tapsolnak a gyerekek.

AK1: anyósomtól is hallottam egy mondókát

Nagypénteken mossa holló a fiát

Egész világ csuszót békát kiállt rám

Most mondja meg minden ember szemembe

Kinek mit vétettem az életembe... ez még a 1900—as évekből van

AK1: Erdő mellett nem jó lakni, mert sok fát kell hasogatni

Tizenhárom öllel meg egy félel

Öleljen meg engem, aki szeret.

Oszt akkor tudod táncoltak, oszt választottak párt.

AK1: *Búj-búj zöld ág*

Zöld a leveleske

Nyitva van az az arany kapu

csak bújjatok rajta

rajta – rajta leszakadt a pajta

bent maradt a macska

És akkor melyik választod, aranyalma vagy aranykörte?

Két gyerek egy kaput csinált, a többi ment körbe, mindig egy volt középen és amikor elmondta, hogy leszakadt a pajta, akkor azt volt ott aki a körbe maradt.

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK1: Szánkóztunk.

K: A mondókákat kitől tanulta?

AK1: eszembe jutott...

Gyere be rózsám gyere be

Csak magam vagyok idebe

Három cigánylegény hegedül, csak magam járom egyedül

AK1: Egy, kettő, három négy te kis .... hová mész.. nem tudom hogy van tovább.

Adatközlő neve: Úr Boriska

Születési hely, idő: Kisdobrony, 1951

Vallás: református

K: Mit játszottak régen?

AK: Métáztunk. Két csapat felállott. Vót háló kikötve oszt akkor ha elengedte az egyik a labdát, akkor az más vesztet. Osztán szerválni kellett. Hatan játszottunk egyik ódalba, hatan a másikba. Oszt akkor mindig egy szervált, oszt ha az nem kapta el, nem tudta visszaütni, ahol leesett a labda az vót a vesztes.

AK: Labdánk az nem vót. Csak későbben vót az iskolában. Addig meg a tehén szőriből csináltak. A szüleink összeszedték a szőrit, vízzel összegömbölyítették és abból vót a labdánk.

AK: Az iskolába sickiztünk vagy kockáztunk. Szedtünk szép kockákat, olyan gömbölyüket oszt akkor így feldobtuk ki többet kapott el az nyert.

K: Játékeszközöket készítettek? pl. babát?

AK: Az iskolába varrtunk, kötöttünk, kis sálakat. Babát csak csutkábul csináltunk. Az úgy vót, hogy vettünk egy csútkát oszt akkor azt szipen begöngyöltük a fejit sok ronggyal, oszt akkor ódalra meg pálcákat tettünk. Berajzoltuk a szemít, a száját. Arra varrtunk ruhát.

K: Kiszámolós mondókára tetszik emlékezni?

AK: Ecc-pecc kimehetsz, holnap után bejöhetsz, ugorj cica a verébre, hopp! Vagy a Tüzet viszek ne lássátok, az úgy vót hogy körbeálltunk egy valamilyen zsebkendő félét betettük a kezünkbe, oszt akkor Tüzet viszek ne lássátok, ha lássátok se mondjátok. Oszt akkor, aki kitalálta hogy melyik kezében van az nyert.

K: Állathívogatók mondókákra tetszik emlékezni?

AK: *Csiga, biga gyere ki, ég a házad ideki.*

K: A gólyához tetszik emlékezni?

AK: Hosszú lábú, gólya bácsi, mit akar kend vacsorázni, béka húst bre-ke-ke, ugye milyen jó lenne? Egyék hát belőle, mind elugrik előle. Körbe jártunk, oszt akkor megint így játszottunk.

K: Katicabogárhoz tud?

AK: *Katica bogár, hová viszel éngem, égbe, földbe vagy a temetőbe? Sii.* Mikor a kezünkre tettük, oszt akkor kérdeztük, hogy katicabogár hová viszel éngem, égbe, földbe, vagy a temetőbe. Oszt amerre repült, ha lefele akkor az a földbe vitt, ha fölfele akkor az égbe.

AK: A csen-csen gyűrűt is játszottuk. Osztán akkor is így körbe ültünk.. oszt csen-csen gyűrű, aranygyűrű, oszt akkor ki be kellett eresztetni azt a valamit, bármit, hogy azt nem vetted észre hogy kinek adta. Rá kellett mutatni, hogy te, tanáld ki hogy kinek adtam, oszt az aki megtudta mondani, hogy kinek adta oszt akkor az játszott tovább aki kitalálta.

K: Hőcögtes mondókákra tetszik emlékezni?

AK: Hőc-hőc katona, ketten ülünk a lóra, szénát zabot a lónak, abrakot a csikónak.

K: Altatókra tetszik emlékezni?

AK: *Csucsulj baba aludj el, nyuszika is alszik már*

Ciróka-maróka, mit főztél? gombódát. Hova tetted? a pócra

Hová lett? megette a papmacskája

K: Olyan mondókákra tetszik emlékezni, amikor jártani tanították a babát?

AK: Jár a baba jár, mint a kismadár.

Meg is tanítottam a két onokával, hogy

Szeretnék én, szeretnék én, tésztát gyúrni kisnyújtóval, kis nyújtóval, elnyújtani. Éles késsel kockára vágok a levesbe a levesbe belekavarjuk.

K: A naphoz?

AK: Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a kis ludak megfagynak.

K: Az esőhöz?

AK: Esik az eső, ázik a mező haragszik a katona, mert megázik a lova.

K: Voltak külön fiús és lányos játékok?

AK: Együtt jobban. Akkor a fiúk sokat szaladgáltak, fociztak. Rongyabda volt, sok rongyot össze raktak, a szüleik megvarrták körül oszt azzal footboloztak.

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK: Nem játszottunk semmi olyat. Az iskolában kézimunkáztunk.

K: Jártak a fonóba?

AK: Jártunk persze. Fontunk orsóval a fiúk meg jöttek oszt ha leejtetted az orsót akkor úgy adták vissza, hogy megkellett csókolni a fiút, mert ha nem tetted akkor elvitték az orsóval amit te már megfontál. Azt kitették a kerítés körül és lebontották.

K: Tollfosztó nem volt?

AK: Dehogyan is nem vót. Ott danoltunk minden félét.

K: Eltetszik mondani, hogy mit?

AK: Tollfosztóba voltam az este, édesanyám azt is kileste. Meddig szórakoztam az este, nem beszélgettem én sokáig csak éjfél után három óráig.

Adatközlő neve: Varga Róza (AK1)

Születési idő: 1951

Születési hely: Kisdobrony

Vallás: református

Adatközlő neve: Varga Csaba (AK2)

Születési idő: 1973

Születési hely: Kisdobrony

Vallás: református

K: mondókákra tetszik emlékezni?

AK1: *Kelj fel nap, fényes nap*

K: És amikor esett az eső?

AK1: Esik az eső, ázik a mező, haragszik a katona, mert megázik a lova.

K: Altatódalokra tetszik emlékezni?

AK2: *Aludj baba, aludjál, nyuszival álmodjál*

AK1: *Angyalokkal álmodjál*

Tente baba tente, apuka levente

K: Kiszámolókra tetszik emlékezni?

AK2: *Ecc-pecc kimehetsz, hónap után bejöhetsz, cérnát a cinegére ugorj cica az egérre*

K: Milyen játékokat játszottak régen?

AK1: Bújócskáztunk. Számoltunk, hogy *egy, kettő, három, négy oszt aki bújt aki nem megyek.*

K: Körjátékokat játszottak?

AK1: Körben áll egy kislányka, lássuk ki lesz a párja, kit szeret a legjobban.. oszt akkor választott, oszt ezt szereti legjobban ezzel fordul gyorsabban

K: Állathívogató mondókákat ismer?

AK1: *Csiga biga gyere ki ég a házad ideki*

K: Katicabogárhoz tetszik ismerni?

AK2: *Szállj fel az égre hozd el a meleget vidd el a hideget.*

K: A gólyához?

AK1-2: *Gólya bácsi vaslapát hozzá nekünk kisbabát.*

K: Játékeszközöket készítettek?

AK1: Babát csináltunk botból. Csináltunk rongyból, mint egy fej oszt akkor szemit rajzoltunk, meg így vót a keze, oszt akkor arra varrtunk ruhát. Akkor még nem vót olyan jó mód.

K: Ügyességi játékokat játszottak?

AK2: A kiütösdí. Két csoportba felálltak, az egyik csoport hajította a másíknak, ha eltalálta akkor kiesett.

K: Szellemi játékokat játszottak?

AK2: Repül a rapül a mondtuk valamit, oszt akkor felemeltük az ujjunkat, de ha valaki nem emelte fel, akkor az kiesett.

AK1: Ha olyat mondtuk, hogy repül a repül a szék, oszt az nem repülő vót akkor az már kiesett.

Vót az hogy *Lánc-lánc eszterlánc. Eszterlánci cérna,cerna volna selyem volna, még is elszakada. Pénz volna karika, karika forduljon ki Marika, Marika..*

Adatközlő neve: Gyurkovics Lenke (AK3)

Születési idő: 1951

Születési hely: Kisdobrony

Vallás: református

AK3: A temetőbe métáztunk. Meg sickiztünk, meg vollébálóztunk, kihúztunk egy hálót.

K: Hogyan métáztak?

AK3: Fogtunk egy botot, meg egy kis fosztó labdát, oszt aztat ütöttük egyik izéből a másikba. Itt is állt egy csapat meg ott is. Az volt a lényeg, hogy bemenjen a hálóba. Oszt ütöttük oda, egy mindig beállt a kapuba.

AK: a fiuk csak futbолоztak.

K: Naphívogató mondókákra tetszik emlékezni?

AK3: *Süss fel nap, fényes nap kertek alatt a ludaink megfagynak.*

K: Az esőhöz?

AK3: *Ess eső ess, vagy esik eső karikára, Kossuth Lajos kalapjára*

K: A csigát hogyan hívogatták?

AK3: *Csiga biga gyere ki, ég a házad ideki*

AK3: *Hőc- hőc katona, ketten ülünk a lóra, szénát zabot a lónak, abrakot a csikónak*

K: Milyen játékeszközöket készítettek?

AK3: A babát tengeri haj, csuhéból, csináltunk fejét, fogtunk egy botot, keresztül tettünk még egy botot, oszt akkor, varrtunk neki ruhát, lába nem vót.

AK3: Kockáztunk. Köveket szedtünk fel osztán hát fellöktük, oszt ami ideesett akkor, ha játszottuk ketten vagy hárman is, öt vót, ötöt, oszt akkor fellöktük kinek mennyi esett le.

Héjáztunk, fogócskáztunk.

AK3: Csapatokba vótunk, összefogóztunk, elől ment egy oszt akkor mindig mondták, hogy Fogd meg a farkam, fogd meg a farkam, tekeredj farkam. Oszt vótunk öten, hatan. Oszt elől egy mindig szaladt, hogy meg ne fogja. Utána meg mentünk a kezünkkel összefogózva. Mindig járt a héja keze, hogy meg ne fogja a csirkét, az volt az anya.

K: Kiszámolókra tetszik emlékezni?

AK3: Ecc-pecc kimehetsz, holnap után bejöhetsz.

Egy, kettő, három, négy, te kis madár hová mégy? Én megyek Pestre, hazajövök este.
Nyuszi ül a fűben, szépen szundikálgat, nyuszi talán beteg vagy, hogy nem is ugrálhatsz?
Nyuszi hopp, nyuszi hopp, nyuszi egyet megkapott.

K: Hogyan játszották?

AK3: Körbe álltunk, egy a közepibe állt oszt akkor az meg akit akart azt kapta el, oszt az meg beállt a körbe.

K: Azt a játékot ismeri, hogy Tüzet viszek?

AK3: *Tüzet viszek ne lássátok, ha lássátok se mondjátok.*

AK1: *Én látom, nem mondom hátad mögé ledobom, oszt a zsebkendőt a háta mögé dobta le. Akkor ha nem vette észre akkor helyet cseréltek.*

K: Amikor a babát állni tanították, akkor mondtak valamit?

AK1: Jár a baba jár, mint a kismadár.

AK3: *Csipp-csipp csóka, vakvarjúcska jó volt e a kis fiúcska? Ha jó volt a kisfiúcska ne csípd meg vakvarjúcska.*

K: Télen milyen játékokat játszottak?

AK3: Sikárcóztunk, meg dominóztunk.

A fiúk meg parittyáztak. Két ágú fa, oszt bicikligumit tettek rá, a közepére meg bőrdarabot, bele tettek egy követ es meglőtték.

K: Olyan játékot játszottak amihez gumi kellett?

AK1: *Tisza, Duna, Dráva, Száva, törjön ki a kezed szára. Mondtuk közbe oszt ugráltunk keresztbe, meg mikor hogy.*

AK3: ugrálóztunk, oszt mondtuk a nevet.

AK3-1: *Piri, Feri, Zoli, Sári oszt améknél beleakadt a lába cseréltünk.*

K: A gyermeklakodalmast játszották?

AK3: Játszottuk. Vót színpad, felöltöztetett bennünket Margit. Nyisd ki babám az ajtód, csendesesen mert meghallják a szomszédok. Mindig mentem a kapun fel párba. Vót menyasszonyi tánc.

Adatközlő neve: Hidi Erika

Foglalkozás: óvodapedagógus

Születési idő: 1980

Születési hely: Kisdobrony

Vallás: református

K: Milyen játékokat játszanak?

AK: Nagyon sokféle játékot. Vannak körjátékok, mozgásos játékok és didaktikai játékok is. Legnépszerűbbek a mozgójátékok, amit a gyerekek nagyon élveik.

K: Azok közül például melyik?

AK: Azok közül a Körben áll egy kislányka, Nyuszi ül a fűben ezek a körjátékok. Ezen kívül vannak még Mély kútba tekintek.

K: Ezt eltetszik mondani?

AK: Mély kútba tekintek, benne látom testvércémet, bíborba bársonyba gyöngyös koszorúba. És akkor mondja gyerek, hogy kútba estem. A többiek visszakérdezik, hogy hány méterre? Mond egy számot és akkor meg kell fogni a kezét és annyit ugrani vele, akkor így kihúzza és helyet cserélnek.. Ezt lehet télen is bent játszani, szobában, mert ez egy ilyen körjáték. Úgyhogy ezek jobban kedveltebbek.

K: Ezen kívül milyen játékokat játszanak még?

AK: Nagyon sokféle van. Kár ukrán irodalmakból is, vagy a macska és az egerek. A macska alszik, a gyerekek pedig járnak körben, aztán felébred a macska választ magának közülük, reggelit, ebédet, vacsorát. Aztán egy másik gyerek lesz a macska. Ezt kiszámolóval szoktuk mondani.

K: Milyen kiszámolót szoktak használni?

AK: Ecc-pecc kimehetsz, lementem én pincébe. Ecc-pecc kimehetsz holnap után bejöhetsz, cernára cinegére ugorj cica az egérre, Hess! aztán Lementem én a pincébe vaját csipegetni utánam jött öregapám hátba veregetni. Nád közzé bújtam, nád sípot fújtam. Az én sípom azt mondja: dí-dá-dú, gyere ki te nagyszájú.

Vannak a didaktikus játékok, ami szezonális. Ha tavasszal vagyunk akkor tavaszi képet használunk.

K: Ismerik az adj király katona játékot, vagy játsszák?

AK: Ismerjük is és játsszuk is. az egyik gyerek mondja, hogy adj királyom katonát. Erre a másik gyermek válasza, hogy kit kérsz? És akkor az megy, akinek a nevét mondják. Van még ezen kívül a kelj fel Jancsi. Ezt is mondják a gyerekek, hogy kellj fel Jancsi. Kérdezik a gyerekek, hogy kit kérsz? És akkor mondja név szerint, hogy kit. Aztán kérdezik tőle, hogy hányra, és akkor pl. két esernyőre, két forgás és akkor két tipegés ilyesmi. És ezt le kell stoppolni és az nyer, aki hamarabb odaér.

K: Labdajátékokat játszanak?

AK: Igen, nagyon sokfélé. Tanulásra is használjuk. Pl. a tavaszcélra tanulunk és akkor akinek dobom a labdát az mond róla valamit. Labdajáték az is van hogy dobáljuk egymásnak, kapja el valaki, mozgójátékként.

K: Mondókákat tanulnak?

AK: Igen, az is szezonális. Most, hogy esett az eső például eső mondókát mondtunk. Csepp-csepp csepereg villám csattan megered, zápor függöny zuhatag, fut a felhő süt a nap. Jött, ment, jót lesett. Fűnek, fának jól esett. Vagy Esik az eső süt a nap, paprikajancsi mosogat, hát az öreg mit csinál? hasra fekszik úgy pipál, vagy Süss fel nap, fényes nap, kertünk alatt a ludaink megfagynak.

K:Az állatokhoz intézett mondókákat esetleg?

Csiga biga gyereki, ég a házad ide ki, kapsz tejet, vajat holnapra marad. De a cicához is Cirmos cica haj, hova lett a vaj? Ott látom a bajuszodon most lesz neked jaj.

Van az a játék, hogy Lánc-lánc eszterlánc, eszterlánci cérna, cérna volna selyem volna, még is kifordulna. Pénz volna karika-karika, forduljon ki Hannácska, Hannácskának lánc. vagy egy táncos játék Hopp Juliska, hopp Mariska sely gyere vélem egy pár táncra. Fordulj bolha, csosszantóra, járd el a táncot régi módra, aminek a végén párt választanak a gyerekek.

K: Honnan tanulta a játékokat?

AK: Sokat tanultam még gyermekkoromban, még én magam is játszottam. Tanultam itt is az óvodában az idősebb óvónőktől, vagy különböző irodalmakból. Szerencsére van többféle, ukrán és magyar is

K: Milyen kiadványt használnak?

AK: Ukrán kiadás 745 ігор для дошкільників 2-6 років, ezt azért szeretem mert vannak hozzá leírások. Magyar kiadások Forrai Katalin Ének az óvodában, az Ünnepsoroló, a Cini-cini muzsika-óvodások verseskönyve.

K:Miért fontos Ön szerint a népi játék tanítása.

AK: Fontos mindenféleképpen. Nagy hangsúlyt fektettünk rá, ezt valahogy ápolni kell, továbbvinni a gyerekeknek ezeket a régi játékokat, mert most már egyre kevesebbet mozognak, és játszanak a gyerekek. Jobban már csak a telefon a kezükbe adva és csendbe van. Nem tudnak közösségben lenni, együtt játszani ha nincsenek ezek a játékok, nem tudnak érvényesülni, nem tudnak teljesen kikapcsolni és feloldódnak egy közösségbe, egy helyzetbe. Visszahúzódó lesz az a gyermek.

Kérdőív:

Népi játékok a változás tükrében Kisdobronyban és Tiszaágteleken

1. Neme:
  - a) nő
  - b) férfi
2. Életkora:
3. Lakhely:
  - a) Kisdobrony
  - b) Tiszaágtelek
4. Gyermekkorában játszottak Önnél a szülei/ nagyszülei?
  - a) Igen
  - b) Nem
5. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, akkor mit játszottak Önnel a szülei/nagyszülei?
.....
6. Játszott olyan játékokat, amelyekben a felnőtteket utánozta?
  - a) Igen
  - b) Nem
7. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, akkor milyen játékok voltak ezek?
.....
8. Milyen játékokra, mondókákra emlékszel vissza gyermekkorodból?
.....
.....
9. Milyen mondókákat intézett az időjáráshoz, vagy az állatokhoz?
.....
.....
10. Milyen eszközöket használt a játék során? (labda, ugráló kötélt stb.) Mit játszott velük?
.....
.....
11. Kitől tanulta az előző kérdésekben leírt mondókákat, játékokat?
  - a) Szülőktől
  - b) Nagyszülőktől
  - c) Testvérek

- d) Barátoktól
  - e) Egyéb
12. Ismer bölcsődalokat/ altatókat?
- a) Igen
  - b) Nem
13. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, akkor milyen bölcsődalokat/altatókat ismer?
- .....
- .....
14. Hogyan folytatná a következő mondókat: Süss fel nap, fényes nap..
- a) Kertünk alatt a kis bárány majd megfagy.
  - b) Kertek alatt a ludaink megfagynak.
15. Hogyan folytatódik a *Csiga, biga, gyere ki...* kezdetű mondóka? Írja le végig a szövegét!
- .....
- .....
16. Hogyan folytatódik az *Ecc- pecc, kimehetsz...* kezdetű mondóka? Írja le végig a szövegét!
- .....
- .....
17. Hogyan folytatódik *Lementem én a pincébe vaját csipegetni...* kezdetű mondóka? Írja le végig a szövegét!
- .....
- .....
18. Ismeri az ugróiskola nevű játékot?
- a) ismerem és játszom/ játszottam is.
  - b) ismerem, de nem játszom/ játszottam.
  - c) Nem ismerem.
19. Ismeri a Tüzet viszek, ne lássátok játékot?
- a) ismerem és játszom/ játszottam is.
  - b) ismerem, de nem játszom/ játszottam.
  - c) Nem ismerem.
20. Ha az előző kérdésre azt válaszolta, hogy ismeri és játssza/játszotta akkor folytassa a következő mondókat: *Tüzet viszek ne lássátok....* Írja le végig a szövegét!

.....
.....
.....

21. Ismeri az Adj király katonát kezdetű játékot?

- a) Igen
- b) Nem

22. Ha igennel válaszolt, akkor hogyan játssza/játszotta?

.....
.....

23. Milyen játékokat játszott/játszik az iskolában?

.....
.....

24. Milyen játékokat játszott/játszik szabadidőben a barátokkal?

.....
.....

25. Fontosnak tartja, hogy a gyerekek ismerjék ezeket a játékokat?

- a) Igen
- b) Nem
- c) Talán

26. Kérem az előző kérdésben adott válaszát indokolja röviden!

.....
.....

27. Véleménye szerint milyen hatással van a gyerekekre a játék?

.....
.....

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007910715

Дата перевірки:
18.05.2021 15:15:23 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
18.05.2021 22:19:50 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Úr Georgina_Magyar szak_Szakdolgozat_2021

Кількість сторінок: 107 Кількість слів: 30205 Кількість символів: 215596 Розмір файлу: 1.18 MB ID файлу: 1008002889

4.22% Схожість

Найбільша схожість: 1.33% з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>)

4.22% Джерела з Інтернету

276

Сторінка 109

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1